

MARINI BARLETII SCO-
DRENSIS. DE VITA ET GE-
STIS SCANDERBEGI,
LIBER QUINTVS.

L Nuaferat iam pridem ex Amurathis aduentu, & hostilis exercitus fama, pavor, timorq; vniuersum Epiroticum nomen, regulos praesertim, ac Principes vicinos sollicitos, ne sit am immodicus hostis obfessam urbem absorbuisset, eodem quoq; calamitatis tenore ceterorum fortunam traheret. Quare secretis hinc inde concilijs habitis (licet pleraque, ac ferè omnia ad locorum praesidia, & saltus regionis custodiendos antea procurassent) legatos ad Scanderbegum ex omnibus locis decernunt, qui monerent ducem, ne pateretur ea impunitate diutius Amurathem vrbes Epiroticas vexare. Nam si iniquo aliquo hydere Sfetigradensis vrbis atrox Tyranni animus compos fiat, ceterorum quoq; sumptis velut inde victoria auspicijs, & ferocia alimentis eandem fortunam facere. Neue (id quod longe perniciosius esset, & maximo omnium periculo futurum) solus ea hominum paucitate ad hostium vires tentandas, & tanti exercitus molem laceffendam animum destinaret, offerrentq; ei arma, equos, viros, commeatus, aliaq; omnia, quibus amoueri commode tantum incendium posset, antequam vniuersi conflagrassent, satis se quisq; defensos,

De vita & gestis Scanderbegi,

fenfos, tutosq; dicentes, si defensum nunc cum ab ea periculi vastitate praesent, à qua tum publice, tum priuatim incolumitas omnium, & quietissima possessio imperandi, tum prouincia totius robur, & perpetua Epirotici nominis gloria pendeat. His alijsq; multis obedientissimorum sociorum & beneuolentissimorum animorum documentis onerati nuncij, recta via circumfusos Sfetigrado montes, ubi locata Principis statua esse sciebant, petunt, sed non inuentum illum, ibi per totum diem expectarunt. Namque quum primum Amurathes signa intulit in Epirum, & tam immensi exercitus, ac tanta rei fama omnium aures animosq; formidine repleset, postridie eius diei Scanderbegus cum Tanusio, & Georgio, ac decem electis custodibus corporis sui, militari (ut consueuerat) sagulo amictus ad peragrandas propiores periculo prouinciae urbes, & firmandos animos, ac stabiliendam eorum fidem processerat, non ignarus (ut in re noua ac recenti) multum illos ex tanto rerum motu atq; crescentibus quotidie vel falsis rumoribus, & animo percussos esse, & plurimum se omnium sollicitudini, ac timidis consilijs mederi posse, restituereq; hominibus (si qua parte labassent) pristinum robur animorum & solita pertinaciam fidei, sicq; nihil (ut instituerat) praetermisit. Orsus enim à Croia, tanquam à capite, vel imperij, vel sollicitudinis, accito ad portam Vranaconte cum agmine armatorum, ac nobilissimis quibusq;, urbem namq; ingredi prohibebat, multa ex breui temporum agendorum instantia, plerisq; concitatis rebus (ut aiunt) calcaria addere superflua cura conatus est. Responsum à praefecto tulit, sicut tanta non indecens fidei, ita neque iniuria ingrato silentio à praefecto viro auferendum. Indignanti namque primo similimus, & velut maestior ex eius aduentu: Si, inquit, hodie Scanderbege Amurathem, & hanc quam narras, praefecti exercitus formam, quam te ipsum visuri erant Croienses, adeo sicut ingratus & publice omnibus, & priuatim singulis sermo iste tuus fuit, ita nihilominus aduentus quoque ipse molestus. Quid enim deterius afferre potuisset hostis vel visus, vel auditus, quod magis fortium virorum turbar et animos, & feroces ostenderet spiritus? Iam eò decurritur, iam eos aduersus te & Epiroticum imperium animos gerimus, ut donec vigent hi rerum motus in prouincia, & donec reddit in Epirensibus campis armatis iura Amurathes, expectatior sit omni tempore, gratiorq; nobis hostilis congressus, quam tuus iste futurus, quandoquidem hic nihil praeter tacitas querelas, ac veluti inclinatum ad perfidiam animorum sollicitas dubitationes aduehit. Ille totius materiam laudis, praefecti fidei experimentum, ac perpetua occasionem gloriae est allaturus. Nihil aduersatus ys Castriotus, sed expurgans se, & nuncium non hortatorem appellans, dimisso inter oscula praefecto militibusq;, ad reliqua euectus loca, ex animi sententia omnia & inuenit, & reliquit,

Vranacontis
respōsum da-
tum Scander-
bego.

liquit, abscedentibus tenebris, neque adhuc certa die applicuit in castra, fessus longa itineris fatigatione, & continuis vigilijs propè exhaustus. Sed vix respirandi tempus cōcessit ipse sibi, ubi legationes sociorum vidit. Conuocatusq; extemplo primoribus ac optimatibus suis, permisit liberam concionem viris. Illis auditis, liberaliter consensu omnium laudat, maxime socij, & gratia acta à Scanderbego, quod in ea perurbatione rerum tantam salutis & laudis suae pariterq; Epirotici nominis rationem haberent. De auxilijs responsum, ut bono essent animo, non videri ex re nunc sibi maioribus copijs agere cum hoste, & integris adhuc omnibus nudare praesidijs sociorum latera, starent interim instructi & ipsi, atque defixi in Ottomanum. Difficile esse perfidi hominis consilia pernoscere, ubi aliqua bene gerenda rei occasio affulsisset, illuc praeter spem omnium irrupturum se, quum operae precium erit, & maior exiget ius periculi, ac ratio dimicandi, illorum opera libenter, & aequae ac suae usurum. His expeditis, parata militanter mensa, ac refocillatis corporibus, tertia hora diei cum multis muneribus dimissi. Dum hinc consultationibus geruntur res, & verborum magis quàm armorum usu Amurathem oppugnat Castriotus, ille dilatam ac praestitutam diem Sfetigradi oppugnationem aggressus, locatis in eminentiori quodam loco opposito vrbi, vnde apertior murorum aspectus apparebat, duobus tormentis ingentis magnitudinis (neq; enim plura aduexerat) triduo ad id operis intentus, crebris ictibus satis amplam murorum partem decusserat, concoperatq; craftina luce totis signis & robore exercitus succedere mœnibus, sperans non posse aliqua oppidanorum pertinacia, vel arte excludi ab vrbis possessione milites, quum perfracta inuastum vrbis latera non difficilem suis aditum promittere viderentur. Nunciata hæc omnia Epirensi per eam noctem sunt à custodijs locorum & exploratoribus. Proinde coniectatus & ipse tacitam hostis voluntatem, ac institutum Amurathis, subueritus est primo, timens ne obruti multitudine ea armatorum, ciues ad hostes propulsandos non sufficerent, & collapsa alioquin ab ea parte mœnia cum timorem augebant. Quare voluens plura animo, statuit eius periculi laborisq; partem in se transferre, ac laxamenti aliquid præbere obsessis. Medio itaq; noctis acceptis tantum vnus diei cibarijs, reliquis impedimentis, sarcinulisq; ibi relictis, quinque millibus passuum procul ab hoste in veteri praeteritarum loco insidiarum posuit castra. Premissoq; Musachio, & Guiriza Vladieni, primoribus suis, ac praecipue solertia viris, ad spectanda hostium statiuæ, & obseruandum apparatus ad vrbis oppugnationem, ipse iugi silentio mansit, donec gerendorum consilia ex suorum aduentu sumeret. Secunda diei hora simul & Epirenses spectatores ad copias suorum vertunt iter, & educti è stationibus Asappi atq; auida periculorum gens Janizari, armis instructi, & ad

Oratores sociorum atque Principum Epiri, Illyrici atq; Macedonij ad Castriotum cōtinuè cōuolant auxilia offerentes.

Oppugnatio vrbis.

Asappi auida periculorum gens.

De vita & gestis Scanderbegi,

inuasione parati conscendunt montem, equites vix tribus passibus superare radices montis propter accliuitatem illius poterant, & procul intenti sagittis, superstantes e manibus hostes terrebant magis quam arcebant, viliora capita vulgi, ac imbellem turbam ad primos impetus oppidanorum exponebant, vt defatigatos ea cadendi occasione facilius ipsi postea sternerent, & auocatis ad eam materiam rei bene gerenda à designatis custodijs ciuibus, nudata presidijs munimenta occuparent, hac ab ea parte moliebantur, qua perfracta mœnia tormentis fatiscabant. Sed facile locus ipse natura arduus & erectus pellebat homines, & leuissimo quoque ictu deturbabantur ab oppidanis. Aggerem praterea eo loci per eam noctem fecerant ciues, congesta terra tumuli in modum & cratibus vimineisq; pluteis circumdederant locum, preparatisq; circa sudibus, & lapidum congerie paruo impulsu emissa tela altitudo ipsa, ac decliuitas loci concitabat in subiectos, vix vlllo satis firmo retinaculo oblato, vel certo vestigio firmadorum pedum ruentibus in preceps in alijs vrbis partibus, praesertim iuxta portas, vbi planior locus erat, & facilius militibus ascensus, descensusq; ostendebatur. Circumsusi vndiq; Asappi scutati à fronte, & pone duo lectorum hominum agmina scloppis, scorpionibus, ac velut caligine sagittarum ad auertendos à stationibus oppidanos locata erant, vsa

cilius euaderent in muros Janizari, qui plures admonerant scalas, ac summa contentione vulnerum prorsus, mortisq; immemores, integri alij, alij vulneribus confecti ascendentes tam ad coronam summis manibus attentabant. Inconcuſſa namq; ab ea parte mœnia fuere, neque presidium
aliud,

aliud, quàm per scalas, potiùda urbis apparebat, sed quo altius à terra euecti superabant muros, eo infirmiores ad insistendum, multi suo ipsi onere ruebant, & cum scalis ipsis deuoluebantur humi, qua pondere frangerentur ascendentiũ. Plures præcisæ digitorum retinaculis, inutilibus ad tenendum manibus, quibus collapsa primum arma corporis, deinde ipsi quoque ruina sequebantur. Sed saxis præcipue gerebatur res, qua superne demissa cum ingenti fragore promiscuè & armatorum, & omnis apparatus idem exitium trahabant. Et licet passim innumeri caderent, ascendebant tamen nihilo pauciores, ac recentes, integriq; pro defessis, ac vulneratis suffecti, oppugnationis ministeria subibant, & per cadauera ac sanguinem iacentium irruentes maiori iam ultionis studio, quàm cupiditate præda, abiecto omni procul mortisq; timore, ingenti fremitu rapiebant murorum propugnacula, & festinatione ipsa, ac certamine ascendendi, quum quisque summus euadere non posset, alij (ut plerunque fit) alios impediabant. Oppidanis cum ingens copia congesta telorum suppeditabat, tum etiam vires ad exercenda non deerant, adiunabat præterea omnia locus, & ipse sibi suppetias ferebat. Ad sagittas autem & missilia hostium, plures quidam, & tabulata disposita fuerant, ac porrecta in modum scutorum, ut tecti ponè milites facilius assignatas stationes seruant, & sua quisq; munia commodius obiret. Turcarum plures viuui capi manibus poterant, quum propter altitudinem scalarum corporibus penè ipsis contingerent hostes, & inermes nonnulli relictis armis ascendissent, dum impedirent onera scandere cupientes. Nemo tamen viuos, quàm mortuos mallebat, timens, ne si in eo furore & rabie pugnandi hostis seruandi cura, & præda cupido animos incesset, urbs ipsa stolidè ab ignavis amitteretur. Hæc primo fermè & secundo impetu tentata à Barbaris. Ubi verò sedè repulsos se semper viderunt, iam inanes conatus, & stolidum mortis appetitum cognoscere incipientes, & quisque propria tractans vulnera, ac profluentes sanguinis riuos aspiciens, tum demum ferinam mitigare iracundiam cœperunt, imbelles, tum etiam virorum ictus tardior concursus ad muros. Non agilis dextera, non pernicitas pedum aderat propter tacitam virium defectionem (ut maxime solet lassitudo haurire spiritus ex ascensu continuo) sed astantes à tergo duces & purpurati regis, nunc adhortationibus, nunc minis urgentes, fessos concitabant in hostem, ac impellebant verberibus, si qui segnius intulissent pedem. Ita coacti redintegrabant pugnam, & languida corpora trahentes in hostem, torpidos efficacessq; ictus in aduersos muros effundebant, & paulatim deficientes mœstam exhalabant animam. Multos inter expirandum socij tractos pedibus, dum à seuitia oppidanorum ereptos deducere in tentoria conantur, & officio pietatis fungi credunt, alij quasi consulentes ma-

De vita & gestis Scanderbegi,

Clamor latituz index.

Feribassa.

Donum paratū ei, qui primus murum ascendisset.

gis vulneribus confossi, super semianimes cadebant socios. Exin facie iam victor oppidanus ex clamore indice latitia è muris sublato & festiuus incessationibus irridebat victos, augebatq̄ dolorem viris, ac renouabat vulnera, sed non ferens inultam eam ignominiam Tyrannus, vnum ex satrapis suis, Feribassa nomen erat, praclarum & virium, & ingenij robore ducem, cum tribus armatorum millibus, ac quibusq̄ bellicis instrumentis, magno praterea scalarum numero ad oppidanorum excidium, vel verius ad vlciscendas iniurias, & praesidium ferendum socijs misit. Mox clamor omnis cessauit in vrbe, & timorem arguens silentium ad aliam belli duriciem, & recentes sudores ordiendos euocauit milites. Intenti itaq̄, omnium animi, oculiq̄, ad auertendum nouum hostem, & perturbandos progredientium apparatus, sagittis primum, manubalistis, scloppis, catapultis omnis generis, quibus a longe potuit arceri procul à muris tenuerunt hostem. Deinde ubi inferri pertinaciter signa aspexere, & prater aliquem periculi respectum impeti mania viderunt, sudos saxaq̄, illit as pice oleoq̄, corbes & sarmenta iniecto igne iaciunt in subiectos. His igitur onerati, ac perterriti regij, dum alij ab incendio se subtrahunt, alij ad extinguendum ignem accurrunt, paucas admodum vllas manibus scalas admouere potuerunt, & qua admote fuerant plures arserunt incendio. Dux ipse cum parte argminis euectus aliquantulum ab eo tumultu, & occisis stationarijs quibusdam nostrorum erectis ad eam partem murorum scalis, pugnando simul & hortando accēdebat viros, vt in vacuam inde urbem intrarent. Neque deerat obsequium militum, & suoapte inflammati ingenio vulgi animi, ingenti namq̄, ferocia, ac propè rabie omnes certatim, id decus petebant, non ignari quam praclara quaq̄, premia, & amplissima fastigium fortuna, prater muralis corona donum parata essent ei, qui primus murum ascendisset, sed irritas & ducum adhortationes, & contentiones militum fecit, accurrens repente in locum demortuorum sociorum Perlatas, cum non ignobili manu Dibrensiū, ac grandine veluti telorum obrutos homines contriuit, apparatusq̄, omnes perfregit, ac dissipauit. Clamor iterum renouatus ex vrbe, & repulsus hostis, licet maiori timore quàm periculo. Vix enim ex eo agmine 30. ceciderunt, vulnerati duo de viginti. Nemo tamen ab alijs operibus oppugnationis abstinuit, priusquam receptui cani audiuissent. Instabant ab omnibus partibus pertinacia sola, qua poterant, ac pudore magis quàm viribus, ita vt satis ampla copia respirandi fuerit oppidanis. Longe tamen amplior, nunc futura ex ipso Scanderbegi aduentu, & aspectu sociorum, quos index iam venientium puluis ac fremitus equorum auribus, oculisq̄, omnium prodebat. Tardis autem nostrorum (pugnatum est enim ante eorum aduentum sub muris tribus amplius horis) ea causa fuit, quod post multas densq̄, sententias tutius

visum,

visum, & magis opportunum, si protraheretur paucillū eius dimicationis exordium, donec hostes vacuis tentorijs relictis omnibus signis viribusq; in oppidanos intendissent, ac quisq; ad sua discurrisset ministeria, facilius tunc rati intentos operi, ac occupatos fessos, ac duplici oneratos hoste aggressi urbis, & inita oppugnationis pœnas luere posse. Sed nō adeo supinus inuentus Ottomanus, nec tanta se cum stultitia prudentissimus Imperator prebuit, ut conuersa in oppidanos cuspide, nuda tantum terga Epirensi relinqueret. Locata namq; ipse statione paulominus quatuor stadijs procul à muris spectator & hortator confederat, stipatus assuetis custodibus corporis sui & lectissimorum iuuenum agmine circa passim 15. fermè equitum millia disposita, qui obirent assidue, & lustrarent oculis omnia, ne motus aliquis oriretur à tergo. Epirensis septem millibus equitum, tribus peditem instructis usq; ad duo millia passuum prope hostem processit. Ibi verò de more partitus copijs, Mosem cum pediatu omni, & duobus equitum millibus in insidias, & ad varios fortuna euentus locauit. Ipse cum reliquo equitatu maximo impetu apertissima, & campestri via tendit in hostem, & priusquam ad coniectum teli appropinquaret, ingenti sublato clamore & oppidanorum animos erexit, & depressit Barbarorum equitatus. Regius qui ad id ipsum (ut dixi) instructus stabat, nihilo segnus occurrit, & concitatis equis irruit in aduersos. Ipsi nihil multitudine terrii, vel gradu turbati, illato infestius pede, primo impetu facili negotio propellunt ac dissipant venientes, pluresq; immixti, ac congressi cominus iam gladijs furere cœperant. Regij nulla re, præterquam numero suo aliquantisper pares, iam cedere aperte, & timida fuga momento temporis paulatim confessionem ignauia præbere non erubescabant. Id ubi aduertit Tyrannus, & aduersis ubiq; Dijs, ac infeliciter rem geri cognouit, mox cecinit receptui: Proh pudor, inquiens, & ostentans digito paucitatem nostrorum: Terga vestra ait, tam infame latronum agmen vidit, sed vidi, & ipse, quod magis excitare ruborem fortibus viris debet. Ita ne Deos illi in manibus, in sinu victoriam gerunt? Vos tantum imbelles gladios, mortales dexteras, & humana, ac ferro obnoxia corpora habetis? En expectant adhuc, quid statis? Oberrant præ oculis tam vobis pudendi victores, absorbere potestis cum totis armis equisq; viros. Ulciscimini sanguinem vestrum, ulciscimini (ut enim sit publici honoris ratio) cladem sociorum, & priuatas saltem iniurias. Ad hanc illius vocem conuersi exemplo omnes, & vndique relictis operibus effusi ex monte proruunt in subiectos. Non expectauit Epirensis, licet fessos & inordinatos, sed retroactis oculus signis, adeptum semel victoriæ decus ordinato in tuto recessu, qua sola poterat via seruauit, & vno tantum suorū amisso, tribus vulneratis, ad Mosem se recepit. Ex Barbaris 60. amplius ceciderunt, & sub solius Scanderbegi

Tyrannus receptui canit.

Exhortatio Tyranni ad suos.

De vita & gestis Scanderbegi,

Victoria Scan-
derbegi ce-
dit.

derbegi manu quinq; interfectos narrant. Recedentes eos Turca non longe sunt insecuti, nam veritus insidias Tyrannus (praesertim quod de ceteris copijs latitantibus non incerta apparebant indicia) iterum receptus canis iussit. Pulchrum spectaculum erat, quum momento eodem & urgere ab una parte Barbaros, & urgeri à tergo ab oppidanis cernere liceret. Insultabant hi Castrioto cedenti, ac carpebant conustus, quem armis non poterant. Illis molestior longe Perlatus & clamore aures, & telis terga incessabat. Nam ubi relictis munimentis ad auditum Scanderbegi nomen descendere eos ex monte vidit, occasionem sequens praebitam cum 300. armatoru agmine erumpens, multo fremitu, ac grandine velus telorum, usq; ad extremum montis illos est insecutus. Ita omnia adversa irritaq; ea die Ostomano steterunt. Urbis oppugnatione intermissa, hostes non assecuti, &

Ottomanus
infeliciter
pugnat.

incruenti erepti ex oculis, aucta oppidanorum audacia, & promptissimus ferme quisq; sub manibus amissus. Rerum praeterea altarum, ac totius apparatus vix tolerabilis ruina. Tria namq; hominum milia confossa per montis latera sunt inuecta. Vulneratorum quatuor amplius milia excessere, instrumentorum bellicorum magna vis perfracta, ac consumpta incendio. Oppidanis 40. non amplius militum iactura ea victoria stetit. Vulneratorum magnus numerus. Ingens tamen telorum multitudo ac spoliolum inuenta sub muris, conuecta q; in urbem, dum circa Castrioti recessum occuparentur hostes, Tyrannus nihil amplius per eam diem tentauit. Sed recedens ab oppido, fixis circa tentoria signis, ac stationibus firmatis, per totam usq; noctem maesto silentio se continuit. Epirensis quoque satis ea vi-
ctoria

etiora contentus, quod & dissipatos hostes, & tantum laxamenti datum
 oppidanis cerneret, moratus tantummodo dum respirarent milites, subla-
 tis signis in priora castra ubi reliquerat impedimenta concessit, ac ibi cibo
 refocillatis corporibus somnoq̄, mane ab una parte nuncios rei bene gesta,
 & Ssetigradenſis victoria ad Vranacontem, & ceteras imperij vrbes ac
 populos decernit. Subſequenti die ab alia parte ipſe cum ducentis viris per
 ardua montium ad res hoſtium contemplandas ire perrexit. Et quum quie-
 ta vidiffet omnia, idemq̄ ocium oppidanorum, reuerſus in caſtra, & ipſe
 biduo ibi manſit. Poſtridie verò in Dibras ſuperiores cum omnibus impe-
 dimentis tranſtulit copias, ibiq̄ munitiſſimo loco ſtatuit caſtra, 15. milli-
 bus paſſuum procul ab hoſte. Eam potiſſimum (vt arbitror) rationem in
 tam crebra mutatione loci ſecutus, ne vel certis ſtationibus ocio aſſueſce-
 rent milites, vel conſilia inire poſſet hoſtis, aut per inſidias captandi viri,
 aut ab eo precauendi. Amurathes interea egreſſus funeſta illius diei for-
 tunam, & tam grauem repulſam ab oppidanis non aequo tollerans animo,
 ubi ſatis iam cæcis conſultationibus, & ignauo dolori datum eſt, accitis
 furoris & vltionis miniſtris, contemplari denuo ſitum vrbis, & obſerua-
 re, qua parte magis obnoxia iniuria mænia eſſent, iuſſit. Deinde diſpoſitis
 machinis, integro triduo in euertendis muris inanem operam conſumpſit.
 Nam licet ab ea parte laxarentur vrbis latera, & exſtructa opere huma-
 no munimenta corruerent, inſignis tamen natura loci nulla vi poterat, vel
 ingenio mortalium expugnari. Et quamuis aperta omnia, ac ſine defenſore
 fuiſſent, progredi vix manuum pedumq̄ (vt aiunt) adminiculo expeditis
 licuiſſet viris, ne dum armatis, & eos trahentibus apparatus. Ita confr-
 goſi montis ſaltus, & anfractus præcipites, liberum prohibebant aſcenſum.
 Ab alia parte vnde commodior apparebat oppugnatio, ſi perfringi mæ-
 nia potuiſſent, umbilicus quidam in modum gibbi in dorſo montis oppoſi-
 tus, defendebat à machinis, ne à ſtationibus hoſtium in eum locum appo-
 nerentur tormenta. Sed tum propter aſcenſum in primo aditu difficilem,
 tum ob vicinitatem nimiam vrbis, fruſtra ſape tentata res. Erumpentes
 namq̄ oppidani, ſemper apparatus impediunt, & deiecerunt omnia be-
 neficio loci adiuti, ſormentis præterea cæteriſq̄ id genus instrumentis, ſecu-
 re de muris hoſtium conatus deturbabant. Sic inanis labor ex omni latere
 apparebat, neq̄ dilucebat quippiam, quod inuſtaret ſenem ad ſpem tam cu-
 pita rei potiunda. Statuit tamen crebris certaminibus, & vexatione aſſi-
 dua inceſſanter incumbere, exhauriri poſſe obſeſſorū vires dictitans, quod
 licet dies prima oppugnationis multo ſibi ſanguine ſteterit, ſatis tamē mul-
 tos hoſtium quoq̄, cecidiſſe, vt ex eo numero, ſed non totius tamen alea for-
 tunam experiri auſus eſt, quum & à tergo reſidens hoſtis inſiceret pauo-
 rem Tyranno, & recentis memoria cladus adhuc ob oculos obuſaretur.

Ssetigradēſes
 erumpunt in
 Turacos.

De vita & gestis Scanderbegi,

Ignobilibus tantum dimicationibus laceſſiti oppidani, & quaſita crebris procurſat ionibus occaſio à regijs urbis ex improuiſo potiunda. Sagittandi tamen nullus finis erat, neq; à reliquis operibus oppugnationis à longinquo ceſſatum. Minimum itaq; utrinq; iactura fuit, neq; aliquid dignum memoratu geſtum, muri non attentati manibus, & ſcala conſq; nuſquam admota, donec Ianizari quidam latenter progreſſi, obſervarunt ſolitudinē quandam urbis ab auerſa parte, vnde non ſatis neceſſaria viſa fuerat procuratio oppidanis, propter inacceſſi propè loci munimētum, & prurupti montis cupidinem. Res ad Amurathem delata, mirifice eius mouit animam. Itaq; approbata ea occaſione, alij poſt alios ab illo miſſi, & illuc conuolantes, iuſti agminis formam expleuerant. Praefecto obeunti munimenta, ea res nunciata eſt ſtatim à cuſtodijs propinquis, quamobrem accurrens mox ad locum cum delecto ſatellite, & magna vi telorum, ex occulto primum, & ipſe ſpectatis hoſtium conſilijs, admiratus ſummopere eſt eam audaciam hominum, vel verius ſtultitiam, & apertu vita contemptum. Deinde vt dolum dolo, & ſilentium ſilentio falleret, latuit tantum poſt munimenta, donec intentos operi ſingulos, erectaſq; ſcalas, & alios ſcandentes, atq; in ſublime leuatos vidit. Tum erumpens illico ita vel ſolo aſpectu exanimauit hoſtes, vt relictis armis, focijsq; multis, prout pauor cuiq; ſuadebat, proſugerent, priuſquam ſub teli iactu eſſent. Pleriq; tamen inter fugiendū obruti ſaxis, reliqui obruti iſerè cum ſcalis omnes, & precipites ad ima montis deuoluti. Ita deformatis, contritiſiue corporibus, vt inuenti poſtea nō agnoſcerentur à ſuis, quum vix effigies humana ſuper eſſet, oppidanorū nemo laſus abyſ, ſed nec per totos eos dies gemitus fermè in vrbe eſt exauditus.. Nam ab ea parte qua tormentorum ictibus quatiebantur mœnia, interdū quidē ſumma ratione verſabantur ciues. Noctū verò congeſta terra ſtipitibus, ſarmentis, lapidibusq;, reficiebant locum. Dum ſic leuius offenſis laceſſunt ſe, & acuunt magis iras, quam dimicant cum oppidanis hoſtes, Scanderbegus cum duobus equitū millibus ſollicitus ubiq; peruagabat, perluſtrans ſummopre ſtudio omnia, ſi alicunde ſibi daretur occaſio intercipiendorum frumentariorum, vel aquatorum, vel id quod facile credebat miſſorum ſorte quorundam à Tyranno ad depopulationē prouincia, & vaſtationē agrorum. Vanus tamē huius rei eſtimator ſemper fuit, nam neq; tum, neq; vllō deinceps tempore Sfetigradenſis obſeſionis tentatum tale quippiam comperio ab Amurathe. Redibat mœſtior in caſtra Epirenſis, ubi irrita ea conſilia, & nullam explende ira materiam offerri ſibi cernebat.

Quadam die decima Kalend. Quintilis, acta iam ſecunda noctis vigilia, cupidus iam pridem ſanguinis conſcendens equum cum Tanuſio, & quinquaginta viris ad aſſuetum opus, ſcrutandas videlicet res hoſtium proſectus, quum ex alto proſpectans velut muta omnia, neque prater ſigna
hoſtile

hostile aliud quicquam vidisset, & stratos promiscue cum iumentis sub tentoria homines (torrebat namq; impatientia estus corpora cancer nimis solis ardoribus perustus) conuersum ad suos ita, & insigni vocis orisq; habitu proloquutum ferunt:

O praeclarum spectaculum viri. En Orientis Imperator, & terror gentium Amurathes. En orbis victor exercitus, qui Hungaricis spolijs, & Asiatica gazza, ac Peloponesiacis ornamentis toties barbaricas domos decorauit, sepultus ignauo dolore, somnoq; iacet, à Sfetigradensi praesidio, & tam pusilla vrbe victus, ut obfesso iam videatur, quam obsidens similior, vix exaturari animus eo aspectu potest, quam turpis rerum omnium facies, & iumentorum similima omnia. Sed adessent vrinam spectatores Christiani Principes, vix imperaturi quidem lachrymis nunc mecum, quum ex eo foedissimi habitu hostis, fortuna sua indignitatem mirentur. Quod ad vos attinet, transmittite quaso hac ita ad ima pectora, & memores libertatis animos, sicut oculis nunc tam sordide subiecta sine contemptu cernere non potestis, agite dum, properate mecum, dum aliquid diei superest, & recens huius spectaculi imago haret animis. Abeamus in castra, ut accipiamus signa, ut ferrum tradamus socijs, dum iacens tam belle hostis cruentum nobis iugulum tradit.

Oratio Scanderbegi ad suos.

His dictis, concitato equo, sequentibus impigre alijs, totus irarum speisq; plenus ad stationes contendit, atque nullo ibi laxamento suis dato, vix tibi militariter sumendi facultate concessa, anelli precipiti festinatione signa & copias omnes, arreptis vnus tantum diei cibarijs se sequi iubet. Ad cu-

De vita & gestis Scanderbegi,

stodiam castrorum 40. militum libera capita, ceteri seruilis corporis, & li-
 xarum manus relicta, nondum sole fugato opertam tellurem inuaserant te-
 nebrae, quod octo millia passuum prope hostem irrepserat Epirensis, tacitus
 semper praecautibus equitibus quibusdam, ac lustrantibus omnia, & per-
 agrantibus assueti indagine singulos saltus, ne struendarum tantummodo
 insidiarum artificem Castriotum appareret. Timebat semper peritus bel-
 li dux, vel ex composito summa ingenij dexteritate timorem simulabat, ut
 cautiore efficeret milites, & ad omnia redderet intentos. Inde crebro di-
 cere solitum ferunt, plures claros Imperatores exercitusq., insidijs, quam a-
 perto Marte deletos. Optare se contra decem potius viros certa cum desti-
 natione, atq. aperta fortuna congrederi, quam aduersus duos in aliqua rei
 lociq., incertitudine consilire, quum & omnia occulta formidolosiora, &
 in re subita quaq. maiora videantur. Ubi verò quadringentorum ferè in-
 teruallo stadiorum hosti propinquus factus est, progredi ulterius signa pro-
 hibuit, donec duos milites multis plectis donis ad disquirenda cuncta vs-
 que ad statua Barbarorum misisset, sed & sponte cum illis id subijt onus
 Moses, utpote qui non satis vel audacia, vel peritia illorum sideret. Et de-
 scendens illico ex equo, ut pedes tutius falleret vigiles hostium, seruili veste
 tectus, ac Jlyrico praecinctus ense, alacer euauit ex oculis sociorum. Mi-
 lites ambo intrepide secuti, erecti sunt omnium animi, quum Moses inge-
 nium ad id negocij adiectum vidissent. Expectabant itaque solliciti inui-
 tantibus pauorem noctis tenebris, qua gerendi belli consilia tantus explo-
 rator afferret, neq. sefellit hominum vota Dibrensis. Quum non tantum
 adiacentia castris loca, sed in intimas quoq. stationes progressum, latebras
 omnes hostium perlustrasse non ab re dictum sit, nec me praeterit aliquis
 ad Scanderbegum id audaciae experimentum transtulisse, quod tamen
 ego à Mose non aufero, secutus in re non satis certa plurimum sententiam,
 licet non prima, & solus ea Moses fuerit laus. Nam & Castriotum ip-
 sum in Croiensi praesertim obsidione, nemo negat id munus obisse, pari ani-
 mo, euentuq.: quid enim dicam consilio? quum vix fermè ibi aliquid ra-
 tione, sed solo casu geratur. Quare non multum ausim laudare in ducibus
 tam prodigam vitam virtutem, & si quod reprehendas in Epirensi nihil re-
 linquit fortuna, qua omnes viri conatus, cogitatusq. ita ad ardua quaq.
 est comitata, & secuta, ut rarum illud spectaculum ea aetate cernere li-
 cuerit, euentum cum consilio, fortunam cum virtute coniunctam. Sed da-
 bitur aliàs his locus, nos interim cum Mose redeamus in castra, quem con-
 spectum à longe stationarij (luna namq. pernox erat) obuiam progressi,
 multo gaudio exceperunt, tacitoq. murmure perduxere ad Imperatorem,
 circumfusi tum turmales, & mixta multitudo optimatibus concurrunt so-
 liciti ad audiendum qua viderit, qua egerit, quantum timoris, quantum

Plures exerci-
 tus & clari Im-
 peratores ma-
 gis insidijs,
 quam aperto
 Marte deleti.

In ducibus nō
 laudatur pro-
 digia vitae vir-
 tus.

spei

spei attulerit. Ubi tuta omnia sunt nunciat a, ac letitia in singulos transfusa, Scanderbegus sentiens iam pugna optatū adesse tempus, medius vadens per agmina armatorum, disponebat simul tela, virosq; nunc primos, nunc postremos ad sua. quenaq; officia collocans, simul animos praclara verborum adhortatione accendebat :

Et si, inquiens, milites nunc cum tempus ipsum, ac multa prope undiq; omnia, tum spectata totiens virtus vestra me ad silentium inuitarent, tamen noua hac consilia nostra, & insueta belli gerendi ratio non alienum fortasse sermonem meum apud vos faciunt, quandoquidem cum nocturno nunc hoste, non aperto (ut consueuistis) Marte adenda vobis nouae virtutis exempla decerno. Quare ago libenter nunc vobiscum, & si quo intentius fieri possit, hortor, obsecro, obtestor omnes, ut memores animorum, memores per tot annos parti decoris praesentes vos tenebra ostendant. Nam ibi ipse neque spectator, neq; adhortator cuiusquam vestrum vel virtutis, vel ignauiae esse potero, sola luna testis, & dextera vobis vestra hortatrix aderit. Aderit a vobis rerum gestarum tamen & euentus publice testis, ego priuatim singulorum iudex, quum cruenta occisorum spolia, & oblata e tentorijs signa, quum trunca hostium capita manibus vestris ad me deferri videro. Hac & huiusmodi alia velut per iocum iactabat, monens tamē praecipua cura viros, abstinere ab hostilium castrorum direptione, neq; dum sordidam cupiditatem explere conantur, funestissima se prada praepedirent, nullam posse meliorem fortunam, nihil preciosius praclaro militi offerri, quā hostile iugulum. His expeditis, ac supplicationibus, votisq; multifariam pro victoria nuncupatis, quarta ferē hora noctis inde eduxit signa. Sed priusquam ad castra hostium peruentum esset, illorum aduentum prodidit equorum hinnitus, armorumq; strepitus custodijs Barbarorum. Itaq; momento temporis vigiles excitatis ducibus castrorum confuderant omnia, ac repleuerant tumultu. Praetorium quoque Principis re subita percussum, excitusq; facile e somno senex, qua in tam praecipiti factō potuit quasi inops animi procurauit. Non tamen idcirco tardauere, ne dum tenuere impetum Castrioti, qui & si eo motu miserī castra, ac volitare per stationes armatos sentiret, vix aliquid de concepto iam pridem ardore moderatus, ingenti clamore, fremituq; impetit munimenta. Dimicatio primum orta circa tentoria Asiaticorum quorundam militum, qua forte prima occurrerant. Facile itaq; disiectis omnibus, & stationarijs tum fugatis, tum occisis, ad alia viciniora eandem traxit ruinam. Occurrebāt multi sumptis tumultuarie armis, sed impares & numero, & ferocia nostrorum, mox discepti gladijs, vel in fugam acti suere. Inde Epirota vbi desertas quasdam stationes viderunt, iniecto igne & funibus praecisis vacuas custodijs domos deformabant.

Oratio Scanderbegrad milites nocte pugnaturus.

De vita & gestis Scanderbegi,

enta eousq; victoria Scanderbego, donec collecta in unum, & densata val-
 da Barbarorū manus è visceribus ipsis, ac robore castrorum ad eam igno-
 miniam propulsandam accurrit. Tum anceps apparuit Mars, & opertus
 cadaueribus, ac multo cruore notatus locus. Castriotus namque deductis
 à fronte scloppis, scorpionibusq;, ac omni agmine sagittariorum, primo im-
 petu venientes exceptos ea strage afflixit, vt obstupefacti primo augente
 pauorem nocte dubijs pergerent, ne ire, an retrocederent animis, stete-
 rint. Freti tamen numero (14. namq; millia amplius illuc confluxerant)
 reliquam fortunam experiri destinant. Epirensis possessum semel locum
 necubi mutauit, sed obnixo persistens gradu, pari animo consilioq; ad-
 ctus cum inferendos, tum sustinendos se preparabat. Neque enim vel in-
 gredi vltcrius castra hostium ob cōfertam multitudinem poterat, vel eam
 praclaram victoria occasione vllō proposito discrimine dimittere vole-
 bat. Collato igitur cominus pede, gladij gladijs, scuta scutis concrepuere, ac
 congressus velut vir viro (cauebant namq; permisceri, ne in ea noctis con-
 fusione periret discrimen hostium, sociorumq;) singularis cuiusdam certa-
 minis speciem effinxere, ita vt ne dum publico, sed priuato quodam odio in-
 sanire viderentur, dum quisq; sibi veluti assignatū credit hostem, & cru-
 enta inuiscapitis spolia detrahere studet. Dilucebat iam ex omni parte,
 quam fixa militum animis recens oratio Castrioti, quam infusa mentibus
 singulorum priuata quoque precepta forent. Ita vndique sub manibus
 victorum gemebant Barbari, ac selecta ferro guttura cum profluenti copia
 sanguinis stridebant. Dum abscissa quisque capita sollicitus velut data pi-
 gnora fidei, & emerita signa virtutis duci osentare cupit, sed non per-
 missa diutius nostris ea facultas sauiendi. Nam vbi oneratum agmen
 suorum viderunt Turca palantes vndiq; integri, ac saucij simul ad tutio-
 ra castrorum loca, & vallum Principis se recipiebant. Deprompta mox è
 stationibus omnis acies, & egregie (vt in eo tumultu potuit) instructa,
 ad eam partem sicut magno, ita inani impetu incubuit, quum in ipso fer-
 mē hostium fuga initio, nostri quoque satis ea cade tum desessi, tum exatu-
 rati retrocessissent. Caterum cum vix adhuc per duo stadia abessent, nul-
 lus tamen instare ausus fugientibus ob timorem insidiarum. Mansere ibi
 igitur, donec illucescens aurora suorum stragem, & cadauera sociorum re-
 censenda illis multis cum lachrymis obtulit. Duo occisorum millia fuisse om-
 nes consentiunt. Vulneratos quingentos amplius. Nostrorum quoque
 duo & quadraginta inter hostium acervos iaciùere, quos inuentos Bar-
 bari, licet frigida tactu corpora, & liuentes ex more oculi conspicerentur,
 ac pristinos membrorum vsus felices iam pridem deseruisset anima, inani
 tamen vltionis studio fæde laceratos, publica simul & priuata odia in ex-
 angues truncos, & surda nequicquam cadauera explere sat agebant. Scan-
 derbe-

derbegus interim ereptus omnino ex oculis auribusq; hostiū in quadā valle, quam Pulchra incolæ appellant, 5000. passuum procul ab his stare iussit signa, donec respirarent milites, & reformarētur æquus ordines sub splendore diei, fauciorumq; cura haberi posset, quos ipse singulos ad eundo cōsolabatur, & imperatorij decoris oblitus, militari ingenio, velut vnus ex plebe, manibus suis at trectabat. Procuratis diligenter omnibus signis sublatis, inde circiter quintā diei horam peruenit in castra. Nam tardabant multa viros vulnera, calores, præterea præda hostilis satis graui a onera captorū, quinetiā non ignobilis erat numerus fortune tam publicæ, quā priuatæ, subtentorij quantū inuentū, tantum fermè arreptū, equi 230. signa militaria septem. Sed ornabant præter cetera spectaculū præclara gestamina, & insignia priuatæ virtutis cruenta hostium capita in manibus militum. Hos Scāderbegus publicè multis verbis donisq; honorauit, captiui ad vrbes vicinas transmissi, donec pro redimēdis precium afferretur. Signa ad regulos socios cū quibusdā ornamentis Barbarorū transmissa. Reliqua præda concessa militibus, & diuisa, quiesq; per eos dies data castris ad reparandas vires. Exacto triduo collecta vasa, & in Aemathijs campis castrametatum. Ottomanus ex tam miserabili suorum fortuna, & fœdissimo castrorū aspectu ab ira in rabiem & furorē versus, quum aliam vltionis materiam non videret, truculentissimos animi astus in oppidanos & opposita mœnia nequicquam expromebat. Ter per eos dies præfectus nouæ Romæ cum insigni apparatu eam oppugnationem aggressus, repulsus totiens ab oppidanis, & maxima clade deiectus. Sed quantum ferocia ex ea re obsessis & animi accedebat, tantum atrox indignatio, & præferuidus furor vexabat magis Amurathem, & superstes in effæto corpore virtus, ac vetusta rerum gestarum memoria seniles erigebat spiritus. Bellorum varios euentus dicebat, & nullibi instabiliorem fortunam, difficultates omnes pertinaci consilio, & indefesso studio superari posse, debiles fore vrbes, infirma oppidorum munimenta æquabilia solo omnia, vbi mortalium ingenia, & humanus labor intendere vellet, accendens his dictis suorum animos, & præmia simul (qualia vix vllō imperij sui tempore polliceri consueuerat) proponens viris, postero diem ad vrbis oppugnationem destinauit. Non latuit horū quippiā Scanderbegū, sed prout vel decreta, vel tentata fuerant, detecta sunt omnia ei per singulos dies, tū ab exploratorib; a se dispositis, tum à transfugis barbarorū, quorū indies multi ad eum consuebant, vel imperiū Ottomanum fastidientes, & sequētes fortunā ducis, vel sola ducti (vtsit) ingeniorū leuitate. Conciliabat præterea ita sibi homines liberalis natura, & prudentia viri, vt si quid simulati & perniciosi ingenij secū attulissent, ea victi clementia id fermè omne exuerent. Moratus itaq; tantum Epirensis dum Moses rediisset, quem ad conquirendos milites, & in supplementum

Scāderbegus
folatur vul-
neratos, &
manibus su-
is atrectati

Bellorum vari-
os euentus &
nullibi insta-
bilior fortuna.

Scanderbeg
conficiens con-
filiorum Tur-
cæ.

amisso.

De vita & gestis Scanderbegi,

amissorum sufficiendorum miserat, reliquos ordines, turmasq̄, tanquam visus esset hostis, in procinctu tenebat. Ab Amurathe ut constiterat signa sub manibus illata, & cæpta oppugnatio sub primo ferme die exortu. Cincta urbs corona undique qua accessibilis mons erat, & operta omnia armatis. Nam quum ultimam eam dimicationem Tyrannus proposuisset, in obsessos, totus viribus, roboreq̄, exercitus incubuit, sed ne perturbaret ea (ut consueuerat) improuisus Castrioti aduentus, Feribassa feroci illi duci sponte id munus petenti, 12. equitum, 6. peditum millia tradita, qui hostis impetum auerteret, sustineretq̄, neq̄, reliquas turmas à tenore oppugnationis interpellari pateretur, multum consilij aderat Barbaro, plurimum animi, utpote militariis non minus, quam imperatoris officijs assuetus. Obibat singula crebra perequisitione, & exploratoribus pramissis perlustrabat remotiora etiam à tentorijs loca impatiens animi, ociq̄, velut cupitum expectans hostem, & indignans tam præclaræ laudis materiam diutius differri sibi (ita oberrans præ oculis fatum, & vicina libertas, audaces plus nimio homines facit.) Rudis namq̄, propriarum virium estimator destinauerat, iam pridè animum ad singulare certamè cum Scanderbego ineundum, si per militares tumultus, & furores belli sibi usquam licuisset. Deformata interea tormentis multa murorum parte, & disiectis munimentis quibusdam oppidanorum, repleuerant scalis muros

Libertas audaces homines facit.

regy, & intentis omni genere telorum, asseribus præsertim (usitatori vocabulo Arpagones dicimus) superstantes armatos incessabant, neque cuniculo-

colorum inanis labor à quibusdam intermissus, ignes quoq; rotati à multis partibus, & immissi in urbem (nondum enim vel nota mortaria, vel factis in usu erant) sed facile exinguebantur ab oppidanis, agebaturq; intrepide undique cura murorū. Plurimus tamen labor, ac fere periculum omne ad portam maiorem erat, ubi coniectis multis scalis tabulisq;, velut turrim quandam erexerant regij, quo & plures simul euadere possent, & pedum stabiliore vestigio tela iacere ad summoendos, stationibusq; deturbandos oppidanos. Augebatur semper numerus hostium confluentium, tanquam inuenta via esset potiunda urbis. Alij ingentis magnitudinis trabes ad firmandum, ampliandumq; nouum opus, ac latentes muris insidias struendas subuectabant. Machinas minores alij, & ferreos vectes ad fodienda subter mœnia afferebant, ministrabantq; simul sagittas, lapides, ac cetera id genus missilia ijs, qui à summitate eius compagini, urgebant hostes. Jamq; senescebat paulatim ab alijs partibus ardor oppugnationis, & vis omnis, ac certamen illuc transferebatur. Tumultus præterea, clamorq; insultatium omnia maiora faciebat, inceserat formido mixta desperatione oppidanos, quibus ea statio assignata fuerat, quum in eo statu res viderent, ut ne dum remoueri vlla pertinacia ab eo opere, sed neque tardari Barbarus posset. Quo maiori strage pellebant hos, eo numerosiores alij scandentes nusquam respirare illos patiebantur, ita ut tela quoque cum viribus deficerent obfessis. Quare ubi inane suum presidium sentire, periculumq;, ne inde urbs caperetur, extimescerent, solliciti de salute patria, præfectum acciri cum manu armatorum ocius iubent. Sed exciuerat rumor, paucorq; alius ab alio Perlatum, quia inuenere eum non longe festinantem ad eam partem, cum longo ciuium agmine. Consternata namque omnis atas velut captam ciuitatem audissent, nondum certo dolore, suspensorq; gemitu cupidi ad tam inuisum spectaculum accurrebant. Deiecit primo impetu hostes Petrus, qui euaserant in muros. Signa quedam Tyranni inuenta affixa munimentis, multo clamore auulsa, delataq; in forum, quo eius præda aspectu sollicitudine sociorum animi leuarentur. Vnum restabat, ut lignea moles illa perfringeretur, & iniuncta ad muros trabes (ut diximus) aquarentur solo, sub quibus tecti milites vectibus ferreis demoliebantur fundamenta, & reliqua ministeria oppugnationis exequiebantur, licet & ex ipsa turri sauientibus Barbaris non satis adhuc tuti nostri erant. Congesta igitur vis saxorum ingentium, ac oleo, aceto, aquaq; feruentibus affatim coniectis, eodem momento machina tabulata, compago illa scalarum crebris superne ictibus dissiparunt, reliqua instrumenta hostilia obruta, perfractaq; pari ruina. Gregariorum quoq; centum amplius capita attrita, suffocatq; in eo tumultu, & duo non viles ordinum ductores. Liberata eo metu ciuitate, ac renouatis munimentis, custo-

Perlatus præfectus festinat ad curandum murum

De vita & gestis Scanderbegi,

diarumq; habita ratione, vix enim vllus de vetere presidio inuolutus ex-
 cesserat, ad alios hostium motus vbi par iam cōtentio de muris, ideoq; pro-
 prior periculo vrbis fortuna apparebat, conuersis signis dux peruolat. Bar-
 bari, qui à recenti agmine nostrorum repulsi, abscesserant aliquantulum à
 mœnibus, dum primus ille seruor oppidanorum refedisset (vtpote quos li-
 cet magna, non tamen omnis penitus tentata rei spes deseruisset) vbi ab-
 esse ducem nouere, procurrentes illico ad relicta ministeria, & fumantes
 adhuc suorum sanguine trabes, renouant oppidanis priorem periculi fa-
 ciem, sed paulopost accurrens Perlatus, vix dum compactam materiam
 leui momento disiecit. Inter has virorum contentiones, & fortuna varia-
 tiones, speciosior lōge figura belli ab alia parte affulsit, qua virorumq; auer-
 teret animos manusq; à pugna, & velut mitigata ira, ac ferro deposito
 spectatores timido silentio euentus sociorum faceret. Adduxerat enim re-
 pentine instructum militem Castriotus quinque ferme stadys prope ho-
 stem, celeriq; cursu ad hostium castra pergebat, ni instructus iam pridem
 Feribassa cum assignatis sibi à Tyranno copijs ei occurrisset, non passus
 propius progredi hostem, ne (quod maxime intendere nostros sciebant)
 disturbaretur eo tumultu oppugnatio vrbis, & auocarentur à mœnibus
 reliqua principis copia. Scanderbegus simulato pauore, retulit latenter
 pedem, & 140. amplius passus protraxit, longius adhuc se insequentes ho-
 stes, tum deductis ex more copijs, infestis passibus procursum est in ad-
 uersos, verusq; depromptus furor. Barbarus olim audius pugna, nihil
 recusauit, sed quum eam paucitatem nostrorum vidisset (nam cum 9.
 paulo plus millibus Christianus venerat, reliquos enim ad M. D. ampli-
 us, cum Musachio 10. ferme stadys procul velut ad subsidium caterorum,
 si variasset fortuna reliquerat) peditatu omni, & quatuor equitum milli-
 bus à fronte oppositis, impetum eorum excepit, reliquas copias equestres
 militari astu delusas à robore caterorum, ac passim circumfusas ad occlu-
 dendos & opprimendos à tergo nostros misit, ne vllum effugium pate-
 ret. obfessus, ratus forte Scanderbegum quoque ipsum eo modo viuum in
 manus suas venire posse. Sensit fraudem veteranus dux, moxq; concita-
 to equo, Mose cum cateris ibi ad media aciei sustinenda onera relictis,
 ipse cum expedito equitum agmine ad dextrum latus peruolat, & pro-
 gredientes ad prostitutas insidias, hostes primo aspectu inhiuit. Dein-
 de cominus illato pede acerrime vrgens loco mouit, transtulitq; ani-
 mos hominum ad propria salutis curam. Quatuor amplius hostium
 millia erant, Epirensis vix duum millium implebat numerum. Par itaq;
 aliquantulum victoria spes, & ardor animorum fuit, licet dimicatio dis-
 par, quum longe plures illorum caderent. Musachius à sinistra parte euo-
 catus, & ipse à socijs toto agmine in hostem incubuerat. Ita tripartita
 copia

Feribassa oc-
 currit Castri-
 oto.

copiæ utrinque triplicis speciem prælii effecerant. Moses consilio magis, quam dextera rem gerebat, neque indulgere ferocia suorum, neque nimium adire periculi volebat, donec prosperum aliquem successum, & exordium victoriæ à cornibus conspexisset, seruare recentes suorum vires, & densatis ordinibus differre fortunam tergiuersando in aduentum sociorum. Feribassa eo insolentior instabat, & crebro ad suos conuersus:

Inferte pedem, clamabat, socij, Utimini Dijs propitijs, utimini victo- Feribassa hor-
ria, dum torpent hostium gladij, dum senescunt vires. Petite deuota vobis tatur suos ad
capita. Excindite scelerata ferro pectora. En quàm ignaua vndiq; omnia. pugnam.
Vix hostile quicquam aspiciamus in hoste. Non vultus hominibus, non
vox, non motus aliquis, index animorum apparent. Vel protrahunt for-
tasse in noctem certamen tenebris assueti pradones. Vobis aperta luce est v-
tendum, & è manibus hostium ea consilia extorquenda. Nunc & virtute
& numero superamus. Nox expectata, & pluribus pauciores, & ignauos
fortibus est æquatura. Sed quid hos increpo? quid insequor? qui velut æstus
maris subito cessabunt, vbi procellam sustuleris. Abscindendū caput ipsum,
cæterorum sicut vilis, ita facilis sanguis. Vbi est nephandus transfuga il-
le, tot autor malorum? quem incruentis vobis, si eum mihi aliquis hodie-
ni prælii offerat casus, solus conficere cupio, & elatam tantis latrocinijs fe-
ram sociorum mactare manibus. Longum hoc desiderium meum, nõ noua
aliqua & subita libido certaminis est, milites, iam dudum est quod hoc co-
gito, animumq; meum istuc iam diu sollicitat certamen, & scelerati homi-
nis supplicium, experiri iuuat, an & hoc ferrum nocere possit? An pene-
trabile corpus illi, vnde ea virium vis, & in quo sælix tam diu bellator iste
cæteros superet mortales.

Eo vociferans modo, minus quàm ducem decet, perlustrabat passim oculis, sicubi eum conspexisset, & ab alienato à reliquis animo, solum manu, solum voce poscebat. Milites non inuiti audiebant hominem, & licet inuicta omnibus ducis nostri virtus videretur, expectabant tamè intenti (ut auidum est vulgus rerum nouarum) tam pulchrum spectaculum cernere, sperantes præterea alterutrius victoriæ finem sibi eius diei potius laboris ac sanguinis futurum. Multi tamen, quibus maior rerum cura, & honoris inceserat ratio, lenibus ne quicquam alloquijs, ne ignauiam tacitè imputarent viro, summo studio singulare illud certamen dissuadebant. Perniciosam æque ac nullius exempli rem esse dicentes, ut duces ipsi eius rei præberent spectaculum, cuius deberent esse spectatores. Militares esse eas contentiones, & priuatorum munia. Imperatoris partes magis in consulendo & imperando, quàm dimicando sitas esse. Non defuturos plures alios (si res ferat) qui intrepide id muneris obeant, ne ipse ea ferocia & auditate periculi, possessum iam iam decus & certam victoriæ alea committeret.

Feribassa pro-
uocat Scæder-
begum ad sin-
gulare certa-
men.

Imperatoris,
partes magis
in consulendo
quàm dimi-
cando sitæ.

De vita & gestis Scanderbegi,

Surdis ad omnia auribus perfectus, neque vel tantum salubre consilium ad animum transmittens, ut stolidum propositum differret, dum signum aliquod bene gerenda rei à cornibus affulsisset, concitato prope-re equo, militum stipatus agmine, Scanderbegum clara voce compellans, parare se ad pugnam iubet. Ille & si audisset nuper omnem fermè orationem viri, nihil tamen ab incæpto dimicationis ardore auocatus, vel dissimulans regio decore, vel contemnens, vix caput conuertit. Vbi vero & expeditam præ oculis victoriam, & instantem molestius Barbarum vidit, adductis ad eam partem militibus, mox & ipse recenti successu ferocior, ac hostili cruore respersus conuolauit. Poterat Barbarum is presentis aspectus, poterant fusa suorum ex lateribus legiones, ac tanta militum iactura commouere. Debebat talis fortuna sua facies illum perterrere, & extinguere eoipso illi omnem dimicandi cupiditatem. Tamen vel coactus fatis, vel pudore prohibitus à retractando, nihil de pristino animi habitu mutare visus est. Quieüere mox ex omni parte tela, & publicus furor inhibitus à ducibus. Non tumultus, non clamor, non hostile quippiam auditum, circumfusi tamen milites ac purpurati circa Castriotum, non precibus modo, sed contentione agere, ut manibus suis clamorifera beluam illam relinqueret, caput tantum occisi deberi Imperatori, reliqua omnia sua esse. Magis futurum & ex eius, & Epirotica rei dignitate, si sentiat Ottomanus, pares milites Albanos ducibus suis, quàm pares Imperatores. Indecorum præterea videri tantum principem eam gloriam rerum gestarum, & tot annorum laudes cum infami Amurathis seruo dimicando in discrimen dare, se noui decoris nihil exinde expectare posse, Feribassam illustriorem eo factò, quàm reliqua omnia antea facta vitæ futurum. Ad ea Scanderbegus mirifice omnium animis ac priuatis in se studijs collaudatis, inter apparandum, quæ ad id genus certaminis in rem erant:

Auertat, inquit, Deus optimus maximus, socij, ut dum hac dextera ad telum gerendum sufficit, dum viget in corpore tale virium robur, extorqueat à me quisquam vestrum huiusmodi fortune euentum, quemcumq; parauerint fata. Seruate in aliud tempus officia isthac vestra, quum senem me, & haud satis viribus meis fidentem videbitis. Nunc cauisse potius vos oportet, ne dum nimio plus salutis mee anxij estis, laudis videamini inimici. Quid enim, si ad vos (ut poscitis) id periculi transtulero, dicturus est hostis? nisi tergiuersando apertam timoris dissimulare confessionem, quum sentiam me sibi parem non esse. Nam (quod ad vos attinet) non priuatorum hac tantum, sed Imperatorum etiam quandoq; munia esse consueuerunt. An pudori Alexandro cum Poro Indorum Rege gloriosa illa dimicatio fuit? An Pyrrho cum Pantacho duce singulare certamen

Oratio Scanderbegi ad suos, ostendens paratum se ad duellum cum Feribassa.

Etiam Imperatores singularibus certaminibus vfi.

men

men illud vitio dedere veteres? Marcellos hoc in loco, Torquatos, Coru-
nosq; conticesco, qui prouocantes hostes magna sua ciuiumq; suorum gloria
prostrauerunt. Mea fors hac, manibus his subeunda, me hostis poscit prodi-
gus minarum. Me trux belua compellat, ignauus sim, si recusem, ingratus
ni tanto hominis desiderio morem geram, satis dignus est, qui ferrum hoc
sentiatur, quem tanto non indignum imperio sensit Amurathes.

Alexander:
Pyrrhus.
Marcellus.
Torquatus.

His dictis, mox unum è stationarijs ad Barbarū, vt ad ictus pararet se,
mittit. Ipse subinde maximo militū clamore euectus, in destinatū certami-
nis locum prorupit. Minus nobile spectaculū fecit, sicut impar hostilis du-

cis virtus, ita praeproperus exitus. Primo namq; concursu telorum excepta
in faciem cuspide Feribassa, eo solo ictu corruens, simul et equum et vitam
reliquit. Scanderbegus dimisso cadauere, spolijsq; iacentis, et ad suos reuer-
sus, inire ocius omnes pugnam, et instaurare vndique pralium iubet. Non
expectauere hostes, sed ubi stratam videre ducem, primo densi accurrentes,
tractum pedibus cadauer ab ignominia, deinde haud satis commode tutari
conati sunt propter interuentum nostrorum, eo officio defuncti totis signis
effudere se in fugam, illi prout auide prodierant, multi fugientibus instare,
ante signani praesertim, donec receptui dato reuocati sunt omnes. Ita
priuata simul et publica victoria latus Epirensis, ubi quieta omnia, et ni-
hil praeter vestigia hostium, ac frigida iacentium corpora vidit, mox vul-
gus ad legenda occisorum spolia dimisit. Ipse instructus cum reliquis co-
pjis, et promptissimis quibusque, ne quis motus fieret ab hoste, obserua-
bat. Amurathi nunciata hac primo, deinde visa, ita dolorem mixto timo-

Scanderbegus
iugulat
Feribassam.

Scanderbeg
suos mittit ad
legenda occi-
sorum spolia.

De vita & gestis Scanderbegi,

re incusserunt, ut vocem aliquandu non emisisset. Quum ita velut iniussus superis fatisq; prohibitus, frustratam undiq; spem suam videret. Sed retrocedente paulatim vi doloris, qua in ea re prudentissimus quisque procurasset, ordine procuravit atq; egit. Primum namq; dispositis undiq; militibus, solícite obseruare omnia hostis consilia iubet. Deinceps deductis à muris quibusdam minoribus machinis, locat ab ea parte castrorum, qua magis solitus aggredi hostis, & opportunior iniuria locus apparebat. Auctis praterea copijs ducis occisi, ac quatuor millibus in supplementum suffectis (totidem enim ceciderant) ad custodiam munimentorum collocavit, edicto ne quis signa extra efferret ad dimicandum cum hoste, nisi cominus inuectum in castra vidissent. Tunc tormentis ad id ipsum locatis magis quàm corporibus suis rem gererent. Facile eo modo ratus incruento milite suo omnium certaminum veteres & novas iacturas resarcire. Ita & commode ubiq; prouisum, & oppugnationis urbis non ommissa. Corruerant tamen animi Barbaris, defecerant vires, consenserant ictus. Ubi infeliciter pugnatum in campis, secusq; quàm expectauerant, belli fortunam inclinasse conspexerunt, & priuata ducis nostri virtus, fortunaq; multorum sibi conciliauerat animos, illorũ præsertim, qui ex successu rerum formant, variantq; fidem. Quare ea die transfugarum ad nostros numerum, amplius quinquaginta fuisse inuenio. Oppidanis velut alimenta quadam audacia, & virium victoria sociorum præstiterat. Exin acrius semper pro munimentis instare, neq; respirare vnquam sinere, donec fessis iam hostis superuenientibus etiam tamdiu cupitis tenebris, relictis operibus, signo receptui dato, reuocatus est in castra. Stetit ea dies Tyranno septem amplius millium militum iactura, faucij fermè plures, quàm integri excessere. Ex oppidanis 70. desiderati, vulnerati nonaginta duo, adeo ut rarecente indies nostro numero, multorum animos timor incefferit, ne defendentium aliquando paucitate, urbs custodiri non posset. Igitur intentiores quotidie ad reficienda mœnia, & construenda munimenta, ne penitus obnoxia telis hostium corpora offerrent, curam omnem transtulerunt. Erigebat tamen illud præcipuè fessos, & acuebat animos inclusorum, quod eandem semper Principis sui fortunam aspiciebant, & hostilem exercitum tot claudibus sordidatum, ac magna ex parte diminutum. Scanderbegus autem priuquam descendissent ex monte regia copia, lectis tutissime iacentium spolijs, duplici ouans victoria abscessit, & receptus in castra, quod noctis superfuit, cantibus, iocisq; varijs consumpsit. Præda tantum aduectum, quod iam satietas homines ceperat, equorum præsertim, ut concederentur promiscue ignauis, fortibusq; multi dona regulis vicinis, cum alia gaza hostili missi. Confluxerat praterea ea tempestate multitudo mercatorum ex Italia, alijsq; locis, qui emptos pecunia, vel mercium facta permuta-

tatione

Bona consultatio Amurathus hostis consilia obseruare.

Transfuge ex Turcis ad Christianos.

tatione, abducebant indies ex prouincia. Qui uenerat iam pavor per uniuersam regionem, & perinde contemni cæperat ab omnibus Ottomanus; quum sic contractas penè eius vires uiderent. Scanderbegus quoque ipse iam iam urbis obsidione relicta, discessurum ultro credebat, neque amplius tot acceptis iacturis, moram tracturum in Epiro, crebros tamen spectatores quotidie decernebat, qui regis consilia explorarent, sed nullus motus apparebat à castris hostium. Itaque ipse impatiens ocij, cum duobus equitum millibus per aspera montium progressus, oberrabat indies loca, & contemplabatur omnia: neque satis poterat coniectare, quid consilij versaret hostis, si quos frumentatores, & vectigales Tyranni intercipere poterat affixus stabat. Aggrediendorum nanque castrorum, vel congregiendi aperto campo, nulla usquam tuta occasio apparebat, quum & unitas tanta multitudinis vires, & detectas à transfugis insidias machinarum timeret. Obequitabat tamen pluribus locis conspiciendus hosti, ut eliceret ad certamen viros ea militum paucitate, spe bene gerenda rei iniecta. Sed ea consilia nullus unquam euentus est sequutus. Nam velut obsessi in stationibus Barbari, vix pedem extra vallum mouebant, quum edictum à principe fuisset, capitali proposito animaduersionis metu, ne quis iniussu suo, non solum in hostem pugnaturus egrederetur, sed neq; etiam pugnandi ullam facerent mentionem. Epiroensis ubi inanem expectationem suam vidit, plenus curarum indignationisq; reuertitur in castra, cõsultaturus, que ratio obsidionis soluenda, & fugandi ex prouincia hostis esset ineunda, quum alioquin & imparẽ se ad vim apertam, & hostem nihil temere agentem cerneret. Solicitare ad arma socios, & regulos nominis Epirotici concitare, ac dare fortuna pignus totius summa rerum; nunquam satis tutum visum, quippe cum licet certa apparuisset victoria, non posset tamen tanta res sine multo suorũ sanguine comparari. Illud ex multis consilijs melius est visum receptumq; ut solito tenore, bellum cum Barbaro gereret, sineretq; marcescere hostem, donec tacitis exhaustus incommodis, senescentibus indies viribus, ultro malecceptam prouinciã damno suo deponeret, se eousq; neq; de ullius fide, neq; de fortuna conqueri posse. Sfetigradensis constantiã ea iam dilucere exempla, ut omnes constanti, quietissimõq; animo esse possint. Urbem præter ea rebus singulis, quibus indigeant obsessi, non ad usum solum, sed abusum communitam. Itaque hostem vel nihil diutius moliturum in muros, vel maxima suorũ pernicia, urbem tentaturum, præsertim, quum operibus occupata oppugnationis multitudine, castra ipsa inuadi paruo negotio campesribus copijs possent, & affici undique ignominia Tyrannus. Hac propalam hilari vultu, pulchraq; fiducia iactabat Scanderbegus. Varij tamen istus astus curarum urgebant sollicitum viri pectus, interpretabatur consilia

Edictum Tyranni per omnia castra.

Exempla Sfetigradensis constantiã.

De vita & gestis Scanderbegi,

consilia Amurathis, prout euentus postea ipse rerum non falsum est imatorem ostendit. Silentium illud, & ocium senis non minus quam arma ipsa timebat, ut pose cuius longo usu nouerat ingenium, auro & largitionibus, munerumq; copia oppugnari posse urbem assidue cogitabat. Subinde mortalium pectorum cupiditas facile omnia timenti suadebat, & penetrabilia auro mania, ac corpora virorum, que omni ferri genus contempsissent, non vanum suspitionis metum incutebant, quum precipue facillimum videretur voluenti singula, in tanta presertim multitudine aliquem reperiri posse, qui nefaria ea libidine obcecatus, sordidas condiciones ad sceleratum animum transmitteret. Neq; de Sfetigrado tantu ea sollicitudo ducis erat, sed de ceteris quoq; urbibus, Croia presertim, ne occulta alicuius perfidia, & secreta suorum consilia cum Ottomano aliquid struerent. Quare nihil moratus Tanusio tantum, & Musachio socij consilij acceptis, & triginta non amplius viris sibi adiunctis, militari veste amictus, ad disquirenda omnia, & digitum ad fontem (ut aiunt) intendendum ire perrexit. Ita hic Epirensis, inde Ottomanus varijs ambo curis alter alterum timentes anxie torquebantur. Ceterum Ottomanus totos eos dies (ut ante dictum est) castris inclusus, vasis consultationum discursibus consumpsit. Nam ubi nihil vel arma, vel minas, vel diuiniam obsidionem, & crebros armatorum insultus ad urbem potiundam satis esse cognouit, & perstare in pertinacia oppidanos vidit, alia sibi via fortunam tentandam esse statuit, licet non deessent, qui instandum adhuc ferro, & urgendam solito apparatu urbem dicerent. Plures autem qui nihil ultra tentandum in ea rei difficultate affirmarent, sed vel discurrendum totis signis ad deuastationem hostilis agri, & ceterarum rerum incendia, & insequendum hostem, qui tot elatus victorijs, per omnis contemptum periculi cum ignobili virorum agmine passim vagaretur: Vel relicto Sfetigrado, Croiam copias deducendas, ibi fortasse meliore fortuna rem gesturos, & obsideri posse in ea urbe Scanderbegum, sicq; unum tantum hostem habituros. Facile enim credebant ducem curam eius loci nulli praterquam suo ingenio fideiq; commissurum. He sententia haud quaquam ad animum Tyranni transmissa, sed sprete aqua atq; abiecta sunt. Nam pradandi agri ridicula ac pene puerilia consilia non immerito dicebat esse, quum nihil ferme vsquam apparet, unde vnus posset militis libido exaturari, ita ante eorum aduentum procurauerat omnia Epirensis. Castriosis quoque insequendi nihilominus stolidas cogitationes suorum ridebat, perniciosissimum inquiens saltus Epiroticos, & inaccessa ferarum magis, quam virorum cubilia eo inani studio adire, quippe quum nihil aliud eo cupiat hostis. Croiam praterea copias transmittendi, nouas ambages & refugia fortune appellabat, scilicet, pugnatior es ibi eos futuros, & alios Sfetigradi, alios Croia Deos esse. Subinde

Auro peruia
merna que
genus ferri
contempserunt.

Proverb.
Dignu ad fontem
intendite.

inde dictitans, scilicet in minoribus male expertam virtutem, fortunamq̄ ipsorum, ad tanta rei onus inani quodam appetitu transmittendam, & intrantibus intima Epiri, ac umbilicum ipsum hostilis imperij veluti exordium, à tergo Sfetigradum relinquendum. Ita his consilijs spreto, alijs adhuc non inuentis, omnia in incerto erant. Et abscedere Tyrannum, hinc pudor & indignatio plusquam credi potest non sinebant, inde tentare quicquam diutius satis cognita fortuna prohibebat. Stabat igitur dissimulato dolore Ottomanus, & ne nihil ageret perstructa paulatim occasio, ac capta colloquij copia, benignis verbis hostes pellicere aggreditur, apta irrisamenta, ad ingeniorum leuitatem, & quod magis cecam hominum libidinem inuitat, ingentia dona proponens, & ingentioribus etiam promissis

Sollicitat Ottomanus Di-branos ad de- ditionem vr- bis.

se ostentans, ad portas aperiendas, & praesidium in vrbe accipiendū pellicere conabatur. Varia subinde à ciuibus responsa tulit, omnia tamen recidentia in idem, non esse cur ad mutandam cum muneribus fidem descenderent, Scanderbegiq̄, amicitiam cum alieno iugo permutarent, cuius neminem ad eam diem paniteret. Consociata sibi omnia cum eo esse, & ad vltimum futura. Aluit tamen ea spes Barbarum per aliquot dies, quum tanta perfidia premia proposuisset, qua vel obstinatissimos labefactare animos possent, neq̄ eum sententia fefellit postremo. Exciuit nanque sordida cupiditas hominem quendam perditum, qui perniciosis muneribus, & Barbari pollicitis muneribus corruptus, praescius commodis, ciuium, patrie, ac socio- rum salutem ne flocci quidem faceret. Obseruato itaq̄, tempore quo custodias falleret, habitis ex occulto sermonibus cum quibusdā exploratoribus

T regijs,

De vita & gestis Scanderbegi,

regis, ignaram civitatem mercede pactus est. Sed non obtulit tam cito consilium fortuna nefario proposito viri, & hesitabat timidus scelere aliquid tentare, ne detecta fraude, prior ipse tanti mali periculum pernicie sua lueret. Non portas & ferras moliri, non effringere claustra, egredi ad excipiendos hostes satis tutum visum, quum omnia civium custodijs tenerentur, non sibi socios consciscere, qui nocturno tumultu occisis optimatibus consternatam civitatem opprimerent, traderentq; Barbaro, quum alienissimos ab ea re omnium animos cognosceret, infixumq; viris, aut defensa patria victoriam reportare, aut expugnata, speciosam mortem oppetere velle, cerneret. Montana urbs erat, & in aditissimo vertice saxi sita, nulla neq; intus scaturientis aquae, neq; propinqui fluminis commoditate utens, unicus erat intus puteus aquae, vetusta populi cura, tum ad privata hominum commoda, tum magis ad bellorum necessitates, si qua incidissent, in medio urbis vico effossus constructusq;. Praesidium omne (ut diximus) ex Dibrensi milite constabat, subiecta ea gens Scanderbego, sed non usquequaque Epirotici nominis, & lingua erat. Duas nanque Dibras regio habet illa, sicut natura, ita nominum etiam distinctione serunctas. Et alteram quidem inferiorem, alteram vero superiorem Epiri accola vocant. Inferior plana serè tota est frugiferis circumdata campis, & rerum omnium fertilibus. Albani, & Epirota incolunt loca, fortissimi bello populi, quorum praecipue armis Castriotus & servauit, & auxit imperium, & ardua quaque ac difficillima expediuit, ita ut velut Colophonem quandam ad omnem bellorum vim & hostium molem illos haberet. Egregios inde viros uniuerso promptissimo tempore habuit, qui non imperatorijs minus, quam militaribus rem Epiroticam iuuerunt. Superior Dibra montuosa est, & aspera, ferax tamen, & Macedoniã tum ipsa loci vicinitate, tum similitudine morum contingens. Bulgari, sine Tribali habitant, serox in armis gens, & non minus Scanderbego multis praecleara virtutis fideiq; meritis grata. Propior tamen externis, quam Epiroticis moribus, & abhorrens in multis ab Albano cultu, Gracanicò ritu victitabat, & plerasque eorum superstitiones sequebatur. Hinc occasionem nepharij propositi scelestus ille proditor sumpsit, ratus si alicuius in puteo demersi animalis cadaver conspexissent Dibrenses, subito viros potius ultimam perniciem, vel fœdissimas pacis conditiones admissuros, quam eam amplius aquam hausturos. Neque vanus eius rei estimator fuit: nam quum noctu proiecto in puteum cane, contaminasset aquam, ea re postridie mane perspecta, quum rumor alius ex alio totam urbem cito peruasisset, tumultus ingens undiq; exortus, ac prope seditionem res fuit, dum tanti auctor sceleris quaritur, nec inuenitur. Dolentibus vicem suam Dibrensibus, proditos se, & velut ignava pecora iam siti omnes extinctos iri, vix enim ullus est inuentus, qui

Descriptio Dibrarum.

Superstitio Dibrensiu ob demerium in puteo cadauer canis.

non magis id aque genus, quam hostile iugum formidaret, clamantibus alijs incendendam urbem, & per medios hostes erumpendo, consulendum fuga sibi, aut fortiter cadendum, leuissimum tamen malorum deditio visa. Sed atus itaque paulatim dolor, & clamor ubiq; cessauit. Iam feroces uiribus spiritus tam parua rei momentum abstulerat, iam relegata fides superstitiosa pectora reliquerat, iam facilior barbaris aditus, & placidiores hostilibus alloquijs aures facta, sollicitiq; undique milites, quas nuper tam gloriose spreuerant, sordidas pacis conditiones ab Amurathe petituri ultro ire parabant. Cuius minor numerus longe erat. Itaque impares uiribus, Dibrensiuum nulla uel cadendi, uel expellendi præsidijs consilia inire poterant, quum præsertim uel si eiecissent eos, non satis paucitatem suorum ad murorum custodiam esse uiderent. Fremebant tamen omnibus locis, nunc perfidiam illorum, nunc inanem superstitionem accusantes, incessent esq; querelis Scanderbegum absentem, quod patria & salutis sua curam in eorum manibus tradidisset. Attonitus in eo tumultu Perlatus, & commenta proniorum ad perfidiam animorum, corruptionem aque causantium ratus, ac prodita omnia credens, prohibuit primo quicquam posthac cum Turcis se inconsulto decerni. Deinde progressus in forum, coactis in hunc modum concionis multitudine:

Ita ne, inquit, Dii boni, tam leui momento fides uestra fundata erat Dibrenses, ut non minus animos nunc uestros, & illam tot bellis spectatam

Oratio Perlati
in urbe præfata
ad Dibrenses
suos, ne se
Ottomano dant.

constantiam, quam aquam ipsam corrueris? Quisquis ille est tanti reus criminis, Dii pariter & hominibus inuisus, vix possum (proh pudor)

T a mei

mei compos esse, animumq̄ meum componere, quum & perniciosissimas has consultationes vestras, tamq̄ subitam rerum omnium mutationem, & leuem, ac ridiculam quidem eam causam tanta indignitate aspicio. Prodere patriam sociorum satius ne videtur, uxores, liberos, aras, focos, Deos ipsos in manus hostium transferre? Et vos tam insignis perfidia reos in omnia secula offerre, quam sordidiori hoc, vel (ut vos appellatis) fœdissimo etiam potu contaminatos, & obnoxios praclaros spiritus tantam animorum mundiciam, & fidei nitorem seruare? Nihil video cur pereatis milites, ni Damon aliquis consilia vestra sana peruerterit. Iam certis eò decurritur, ut dum superstitiosiores sumus quam par est, honestatis, pietatis, fidei rationem uniuersam abijciamus, & malimus, ut perfidos nos, quam minus superstitiosos homines appellent. Ridebunt mortales, mirabuntur posteri, detestabuntur etiam hostes ipsi tam stolidam fidei mutanda causam, tam faciles ad stultam, futilemq̄ perfidiam animos, vel potius credent omnes (in quam sententiam tamen & ipse, ni aliam vos mentem indueritis, licet inuitus descendo) corruptos Barbaricis muneribus vos, & beneficijs praoccupatos, commentitiam hanc causam perfidia vestra nunc velle pratendere, qua certe obiecta cum culpa coram omnibus vacare contendatis, culpam profecto omnium iudicio, scelestissimumq̄ facinus confessione vestra confirmabitur. Qua enim est tam efficax ratio? quis persuasionis modus? qui tot simul honestissimarum rerum, ac Scanderbegi officiorum memoriam abolere à pectoribus vestris potuerit? Qua tam fœda animorum imbecillitas, mentiumq̄ inconstantia, ut adeò parua, contemnendaq̄ res, totius utilis, & honesti discrimen abstulerit à vobis, ni aliud sit tanti motus pretium, alio morbo infirmi sensus, & corrupta ingenia. Hac ne Scanderbego pramia Dibrenses? Hac constantia documenta? Hac gratissimis hisce ciuibus, & focys vestris debita exoluitis? Piget ea apud fortes viros referre. Nihil tutum vsquam erit, nihil sanctum, nihil integrum, si tam delicatum pretextu, & perfidum sit genus humanum, si tam leuibus de causis mortalium pendeat fides. Et quis tam ignauus est, tam perditus hostis, qui non semper aliquem inueniat modum nocendi, insidietur, tentet, experietur omnia, si tantum videat promissum fraudis fructum? Frustra mœnibus circundedere urbes patres nostri, frustra aggeres & turre in iugis montium constructa, frustra & armatorum praesidia adinuenta, si mutabiles cum singularum rerum & temporum mutatione homines gerant fidem? Si ratione hyemis & aestatis velut arbores alios induamus, & inuicem exuamus animos? Quid, si immodici calores & intemperies cœli corrupisset aquam, facturi eratis? Nempe istuc ipsum. O perniciosum fidei genus. O detestabilem ingeniorum leuitatem, Sic agimus, sic loquimur ac urbis salute, libertate, velut de re humilli-

millima orta sit contentio. Pedibus trahi oportebat vos exangues, semineces, de loci huius possessione, non sic voluntarios, integrosq; tam praeclara dominio fortuna cedere. Nos ipsi (si Dijs placet) ultro inuitamus hostem, subdimus iugo collum, abrogamus libertatem, ius omne, fasq; pollumus, ne sordidiori potu superstitiosa ora insciamus. Sic ne Darium illum Persarum superbissimum & lautissimum regem, quum superatus ab Alexandro nostro, fœda fuga memoranda cladis vestigia recenseret, oblatam à seruulo sibi turbidissimam aquam, quam inter fugiendum circa equorum ungulas & cadauera occisorum collegerat, recusasse audistis? Accepit insolentissimus rex, & quum hausisset, nunquam se bibisse libentius testatus. Præterijt ita iugum hostile, distulit fortunam, & regios seruauit spiritus. Qui? Caium Marium magni nominis Romanum Imperatorem in bellico ardore, & inter militaria opera, ac obsessarum urbium munia obeunda, coctamne semper habuisse refert antiquitas? Quid (ut Saguntinam pertinaciam omittam) Petilia ciuitas in Brutijs, Annibalís tempore, memorabilis, ac propè incredibili exemplo, nonne fidei suae constantiam posteris testatam reliquit? Quae non canum modo, quos tantopere vos execratis, sed omnis generis quadrupedum carne, sutrinaq; corijs, radicibus, & corticibus, structusq; cois uesci non dubitauit, ut receptam semel Romanis fidem, & nuda seruaret mœnia. Temistoclem illum longe clarissimum Atheniensem, latiferum poculum hausisse ferunt, ut ingratisissimam patriam interitu suo liberaret. Multa sunt per omnia secula uetusta & noua huius generis exempla, quae uos ipsos uobiscum uersare, quam me referente cognoscere malo. Sed alienam fortasse patriam dicetis, non uestram. Uobis tradita, uestra est Dibrenses, uestram potissimum fidem ad id muneris elegit Scanderbegus: uos restituere principi commissam uobis urbem oportebat. Date quaso modum tempusq; perditis consilijs, nec uim, ac necessitatem appellate, quod peruersum consilium appellandum sit. Quid enim, si spretis conditionibus deditiois uestra ad supplicium uos uocet Ottomanus? An recusaturi exitialem potum sitis? Hausuri quidem omnes potius uos, quam in uosmetipsos sauituri. Nunc quia saluis uobis nihil præterquam fides perit, insanistis eadem cogitatione omnes, adeo minimum malorum inuiolata crimen fidei uidetur. Nequeo animo meo imperare Dibrenses, nequeo lachrymis temperare, quum obuersatur ante oculos, nunc illa concionantis Principis nostri species, obtestationes ille, precesq; discedentis, quas in hoc ipso loco nuper, tanta uestrum corona fidem singulorum appellans, credulus iactabat. Quum fremitus item uestros illos, & audaces singulorum tum publice, sum priuatim pollicitationes, ac fortia dicta recolo, ubi nunc uoces ille Dibrenses? ubi feroces spiritus? ubi urbi huic deuota pectora? ubi tam

Caius Marius

De hoc Titus
Luius, Val.
Max. & Cicc.
in Philippicis.Plutarchus in
uita Themis-
Roela.

De vita & gestis Scanderbegi,

audax vita contemptus? Eisdem quidem viros, eadem arma video, diuersum tamen animorum habitum, & cum deplorata iam vrbe infœlicissimum rerum omnium statum. Adest, adest forte in oculis vestris sollicitus Princeps, tam insignis perfidia spectator. Quem putatis fore eius? quem caterorum animum? Quos provincia tumultus? Quam totius Epirotici nominis fortunam? quum ea malorum & calamitatis sua initia fluxerint à vobis. Proponite ante oculos, dum integrum est, facti huius indignitatem, & seruate vos vobis. Retinete patriam sociorum, retinete libertatem dignitatemq; vestram, quæ per summum ocium tenere potestis. Respicite mæstos ciues, respicite meipsum iam iam, si patimini, ad genua vestra prouolutum. En offerunt iugulum omnes. En trado & ipse hoc pectus vobis Dibrenses. Aperite ferro, haurite (nihil enim recuso) sanguinem hunc, si iuuat potus iste, si fidem ipsi vestram, si urbem hanc aliter seruare non potestis. Sed heu quos nunc sermones vobiscum iacto Dibrenses? Audire sine lachrymis hac apud vos loquentem potestis? Neque moueo (vt mihi videor) iam quempiam vanus adhortator, quos nuper, dum cruentis sanguine vestro mænibus instaret hostis, ad pericula, sudores, & extrema quæque audenda, vel nutu solo mouere potui. Expirassetis utinam tunc mecum omnes potius, quam ad istas nunc consultationes, ne dicam mala me vobiscum fata seruassent. Poteratis tunc impransitotum diem transigere in armis, & par sitis, ac calor tolerantia per durare pro muris istis, pro salute sociorum, pro Castrioti, & Epirotici imperij dignitate: nunc quum omne fermè iter per summam laudem emensitistis, & verius hostem in castris obsederitis, quam ipse obsederit vos, inani hac superstitione dehonefate & pessundare omnia vultis? Intuemini, iterum repeto, intuemini sordidatos ciues, audite iustissimas sociorum querelas, & preces obsecrantium. Ne quos vobis tantis officijs, & sparso passim cruore deuicistis, nunc vel tanquam iumenta tradatis hosti, vel extorres patriam per summum dedecus stipem mendicare cogatis? Momentaneum hoc erit Dibrenses, quod nunc vos abhorretis tantopere, palatum tantum & labra vestra inficiet: perpetuas vero calamitates, perpetuas sordes, æterna mala, amissa semel miseris ciuibus patria, obstinatio isthæc vestra est allatura, neque ora solum, oculosq;, ac singulos sensus contaminabit, sed vret continua laceratione animos, & memores nequicquam spiritus libertatis. Sed (vt nullus sit horum respectus, nulla honestatis ratio, vestra salutis, vestri capitis) non minus (vt opinor) cura est habenda. Seruatorum creditis Tyrannum pacta vobis, cuius vos totiens omnes pacis conditiones insolentissime recusastis? & studio tuenda libertatis, dictis factisq;, ita hominis indignationem in vos acuisistis, vt nihil expectat, nihil quarat dies noctesq;, quàm vnde tamdiu conceptum venenum

in ca-

in capita vestra, in hanc urbem euomat. Ibumus scilicet sequentes fidem Amurathis, transibimus per tot armorum ordines in hostium oculis integri, inuiolati? Quos tot publicis, priuatisq; calamitatibus affecimus, ut vel si prohibeat Amurathes, vel si ipsi nolint, manus tamen ipsa hostium impatientes odij, vlciscendi cupiditate sponte sua sint in ferrum dilapsura. Poterunt Barbari? Quis furor hic, qua mentium insania, truces hos aspectus, & cruentas adhuc sanguine suo dexteras intueri, neque subrepet cuiquam tot cladum, tot malorum recentium memoria? Non seruebunt iustissimo dolore pectora, quum fratrum, parentum, quum filiorum occisorum umbra ob oculos obuersari videbuntur? Victima omnes (mibi credite) erimus Dibrenses. Et (utinam Dijs omen auertant) dabimur pro cuiusq; appetitu ad varia genera suppliciorum, iugulabimur alter in alterius conspectu, neq; proderunt tum inanes querela vobis. Sera erit spreti huiusce consilij pœnitentia. Expirabimus tanquam ignaua pecora, & rei prodita urbis, rebelles sociorum, proditores sanguinis nostri, inter hostium tormenta infœlices efflabimus animas, hominibus pariter & Dijs inuisas. At quanto satius est nunc & cum socijs, & pro socijs viuere. Nolite igitur per Deos immortales in vosmet ipsos crudeles esse. Agit edum, properate mecum, en propino ipse primus omnium vobis poculũ aqua eius milites, nunquam suauius estis, nunquam dulcius potaturi. Quandoquidem libertas eo, & vita vestra, dignitas Albani imperij, opes, pœnates, fociq; & chara sociorum patria seruatur.

Perlatus præbuit Dibrensis.

Hac dicens, sequente ferme omni multitudine, progressus ad puteum, spectantibus omnibus, inde haustam bibit aquam. Idem fecit & maior pars ciuium. Porrecta est deinde quibusdam optimatibus, & ducibus praesidij, sed neque bene dicta, sed neque facta, mouere quicquam superstitionosa viro- rum pectora. Vix ausim sine rubore quodam vel credere ipse, vel alijs affirmare leuissimam hanc, vel magis ridiculam tanta rei causam, quum non dubitem risum potius id posteris, quam admirationem excitaturum. Ita ut si concedendum tamen sit aliquid, negent tamen causam eam, sed quandam verius occasionem fuisse existiment inclinatis ad perfidiam animis, & corruptis iam pridem militum ingenijs. Ego quum omnia diligentissime euoluerim, neq; vsquam aliud quippiam à me sit compertum, nihil vereor tanta credulitatis quospiam insimulari. Quandoquidem nihil puto tam occultum in mortaliu actis, aut abstrusum ad eò, quod latere tamdiu potuerit, praesertim quod nullus eorum (ut aiunt) qui superstitionem secuti sunt illam, vel ad Amurathem transfugerit, vel consequuto postea tempore ditior sit deprehensus, ut coniectari exinde fraus aliqua posset. Nec profecto mirum cuiquam esse videatur, si Dibrenses hac sua leuissima superstitione adducti, in hanc delapsi dementiam, huiusmodi errorem commiserint,

De vita & gestis Scanderbegi,

Superstitio &
hæresis mor-
bi connexi &
a ffines.

miserint, cum ij non tantummodo superstitiosi, verumetiam heretici sint, fuerintq; semper (ha nempe contagiones siue morbi connexi sunt inter se & affines) Sermo enim huius gentis Sclauonus est, cuius sermo & lingua (ut nobilissimi scriptorum tradidere) latissima, in varias diuersasq; sectas diffusa & sparsa est. Nam ex Sclauonibus alij Romanam sequuntur Ecclesiam, ut Dalmatae, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Graecorum errores & ineptias, ut Tribali, qui & Bulgari dicuntur, Rutheni, & multi ex Lituaniis. Alij proprias hæses inuenere, ut Boëmi, Morauj, & Bosnienses, quorum magna pars Manichæorum imitantur insaniam. Instabat tamen praefectus nunc precibus, nunc donis promissisq; agens cum illis. Vbi vero obstinatos eos & vanas omnes adhortationes suas vidit, assumens & ipse conuenientem tempori animum, coactis tam Dibrensibus quibusdam, quam primoribus vrbis, breui consultatione (res nanque moram non patiebatur) leges deditiois sibi ipsi statuere, quas neque graues sibi, neque ingratas hosti censuere, ut praesidio rebus armisq; libera abeundi facultas daretur, cuius siue manendi in vrbe in pristino statu, siue discedendi, prout quisque elegisset, potestas esset. De praesidio nihil mutatum est à Tyranno. Oppidanis tamen negata vrbs ad habitandum, cetera concessa, & designatae stationes in suburbijs. Quare data mox claues Ottomano, & vacuum oppidum traditum. Ciues, quos patriæ amor, & cura na-

Conditiones
deditiois.

talis soli tenuit, adificatis extra muros tectis, in assignatis sibi locis manserunt. Multi impatientia hostilis iugi, relictis omnibus, confugere ad Scanderbegum. Proditor ille & corruptor aqua, apud hostes in oppido mansit, qui

qui cognitus ab exploratoribus regijs, & in castra ductus ingenti laetitia ad Tyrannum, publice ab eo verbis simul & ingentibus donis honoratus est maioribus adhuc, quam promissa sibi in eius perfidia premium fuerant. Data namque quinquaginta Asprorum millia, tres vestes insignis artificij precijq; assignatae deinde tot villa, pradiagq; ut reditus duum millium aureorum nummum superaret. Sed brevis admodum earum rerum perditio homini possessio fuit: nam quum publico omnium spectaculo his muneribus ac laudibus simul honorifice habitus esset ab Amurathe, & multo favore versaretur apud Barbaros, paucissimis postea diebus nusquam vel visus, vel auditus. Rumor fuit sublatum occulte digno supplicio à Tyranno, non satis fidente eo viri ingenio, qui patriae, socio- rum, & domestici sanguinis prodendi, sordida ductus cupiditate tam impia consilia inisset. Praesidium Dibrense per medias hostium turmas, & tentoria Amurathis liberum inuiolatumq; excessit, licet magna contentione ageret apud patrem Mahumetes ferox adolescens, qui tum pater- na castra in Epiru, belli & gloria cupiditate fertur secutus, ne inani studio fidei seruande ita per summam suam ignominiam illasi dimitterentur hostes, quum alioquin nullum haberent Turca certius fidei documen- tum, nullum antiquius esset legis Mahumetanae preceptum, quam omni- bus modis sauire in Christianos, & omne in eos exercere supplicij genus, in eos praesertim, à quibus tot iacturae fuissent, tot calamitates acceptae, caese legiones, caesi duces, & deformatus magna ex parte exercitus. Plectendos Sfetigradenses ad terrorem ceterorum, & praestadiu reliquis exemplum, ne in eiusmodi pertinacia diutius perstarent: non esse, inquit, clari Impe- ratoris officium, ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & precibus eorum illachrymari: transigendos ferro omnes, aut habendos in vinculis, donec precium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex ijs Mahumetes & adolescens, & priuatus, qualis esset senex, qualis olim Im- perator futurus, feritatis & auariciae sua sordes tam atrox declarauit etas. Sed nihil potuere apud senile peccus impia filij consilia, quin reprehendens eum, dixisse fertur: Nullam esse inter mortales maiorem necessitatem, quam fidei seruande, qua sublata, neque imperia possint, neque aliud quip- piam permanere, & in claro quoq; principe, qui magnarum rerum impe- ria spe animoq; complexus sit, alteram omnino esse debere, aut veram, aut simulatam saltem, ut hominum ingenia eo modo concilientur, allician- turq;. Perfidiā & feritatem destruere regna, vrbes, populos, ac sibi pos- tremo ipsis non minus quam alijs iniquas esse, deuinciendum beneficijs ac liberalitate mortalium genus, qui fideles sibi eos futuros cupit, crude- litate, ac odio nihil profici apud subiectos. Quod si immitti regantur im- perio, nunquam diu sint insolentis domini iugum laturi. Allici ea clemētia

Proditori
merces datur
à Tyranno.

De discessu
Christiani
praesidij ex
oppido ad Ca-
strorum.

Mahumetes
putat Chri-
stianis nō ser-
uandā fidem.

Mahumetis
feritas & auar-
icia arguitur
à patre Amu-
rathae.

Perfidia & fe-
ritas destruē
regna.

posse animos multorum, qui quum acciderit, tam lene iugum non sint recusaturi. Quid praterea peccasse Sfetigradenses ipsos, vel contra imperij nostri dignitatem deliquisse, si patriam, si liberos, uxores, & penates suos tutati sint? Si conditiones tandem sibi eas imposuerint, tenuerintq̄, quas victor ipse approbasset. Dimissis Dibrensibus, & reliquo hostium agmine, Amurathes imposito nouo presidio in oppido m. cc. Janizaris, curam omnem transtulit ad reficienda mœnia, & structuram murorum, qua parte quassati tormentorum ictibus corruerant. Scanderbegus interim reuersus iam pridem à perustratione prouinciae, & admonitus recentibus nuncijs de urbis euentu, & Dibrensium perfidia, plenus irarum in castris mœsto silentio se continebat, quum non multo post Perlatus cum infami militum agmine apparuit, tristis ipse, ac squalore obsitus, tristiores oppidani, & manantibus patriæ desiderio per ora lachrymis. Dibrenses & ipsi tanti erroris conscientia demisso in terram vultu, caterorum mœstitiam imitabantur. Sed ubi propiores facti sub ducis fuere conspectum, & vim ingentem indignationis in truci facie videre, abiectis humi armis, & suis quisque cingulis circumdati colla, prouoluti ad genua eius, veniam tanti facinoris flebiliter orabant. Quid faceret mitissimus princeps? non facile erat de tanta multitudine supplicium sumere, non causam tanti sceleris aliam, nisi superstitiosam gentis crudelitatem videbat, confessio erroris ultro à presentibus ingenti abiectioe animorum fiebat. Mouere itaq; hæc Castriotum, & mitigata ira conuersus ad eos haud grauate omnibus pepercit, & vitam se illis in premium eorum, qua pro mœnibus urbis bene gessissent, largiri dixit. Sfetigradensibus pro dignitate & veteri fortuna cuiusque noua patrimonia data, multis illustres ordines in militia ad solatium amisse patriæ concessi. Dibrensibus quoque qua petierunt, nihil fermè negatum, pudore tamen recentis infamiae, pauci mansere in castris, aspectum sociorum declinantes. Perlatus virtus constantiaq; in rei Sfetigradensis administratione, tum longo sermone Scanderbegi, tum presentium testimonio militum satis præmiu tulisse potuit, quamuis non iniuria fortasse reprehendi potius meruerit Perlatus, quam commendari, & amissa culpa urbis non in consilium, sed in laxiorem eius indulgentiam, vel imprudentiam magis reijci posse contenderim. Quod tam facile in eo rerum discrimine ad colloquia hostes, & veluti in promiscuam quandam ciuium suorum familiaritatem admisit, vnde consuetudine assidua & facile allici ad perfidiam oppidanus posset. Castriotus tamen non solum præclaro verborum decore fidem, ac facta eius publice comprobauit, sed dictis etiam nihilo indigniora facta adiecit, onerando virum, licet enixe recusantem, pecunia, equis & reliquis quibusque varij generis ornamentis. Ita Perlatus multo cum honore & amplificatione nominis domum remissus.

Scanderbeg
tristis in ca-
stris se coniu-
net.

Scanderbeg
Dibrenses &
Sfetigraden-
ses in gratiam
recepit.

missus. Erat ex Emathia vir iste Antistes, quem illi Prothofengeli, nos Ababates vulgo dicimus, emendatissima vita, atque ingenti morum mundicia, doctrinae praeterea excellentia, ac facundia linguae, cum grauitas ipsa annorum, reliquas hominis virtutes decorabant. Expeditis his Scanderbegus ubi intentum muniendo oppido Tyrannum, et occupatos operibus Barbaros cognouit, acceptis quinque equitum millibus, ad laceffendas ac disturbandas res hostium illico festinauit. Sed nulla inuenta occasione bene gerenda rei, biduo ibi oberrans per saltus ac montium iuga obseruabat, si quos pabulatores, vel frumentarios regio interciperet. Neque expers penitus prada miles discessit, nam (ut fit in magno exercitu) multi libere palantes equi, virique capti. Amurathes perfectis satis commode (ut pro ea breuitate temporis) moribus urbis, impositoque pro vnus amplius anni necessitate frumento, ac reliquis rebus velut obsidionem iamiam praesageret animus, deducere ex Epiro exercitum, et Adrianopolim repetere statuit. Multa hic mendacia haud satis constans fama interferit, dum quisque archana Tyranni consilia coniectando disquirat. Hi Hungaricos, alij Grecos, nonnulli Persicos tumultus causam discessus eius inquirunt fuisse. Multi accepta in Epiro damna, et varias belli eius difficultates ammonuisse, tum ex prouincia Ottomanum affirmant, ut validiori, et recentiori postea apparatu rediret ad Croiam oppugnandam, quum maioribus ea urbs viribus indigere videretur. Ipse admittere singulas sententias possum, quod habet vnaquaque similitudinem quandam veri. Hanc tamen probabilior crediderim, utpote quam euentus ipse rerum satis efficax testis approbavit. Vel illud fortasse non temere quis dixerit, quod non urgentibus satis praestitutum seni tempus aduenerat. Neque (ut licenter scribunt Poeta) omnia adhuc stamina impleuerat forores. Pridie itaque kalendas Sextiles collectis vasibus, impedimenta omnia cum equitatus parte praemisit. Ipse postero die, incensus prius per noctem castris, sub ortu solis cum reliquo exercitu ingenti omnium latitia, clamoreque, ac crepitu instrumentorum adito, est subsecutus. In medio turbarum robore Tyranno locus semper esse consuevit, sicut etiam tunc fuit, ubi albo uectus equo, ac Ianizarorum cinctus armis, nihil tumultus periculiue incurrere usquam poterat. A fronte nanque praefectus Asia, a tergo noua Roma ordinibus summa ratione constitutis, tutam eius stationem praestabant. Triginta hominum millibus amissis, eoque pauciore numero quam cum venit, discessisse ex Epiro Amurathem omnes ferè conueniunt. Reliqua quoque exercitus ornamenta, ac signa militaria, magna ex parte amissa et scadata. Sed auxit eas iacturas Barbaris, ac renouauit priorum cladum formam recenti ignominia Scanderbegus. Nam ubi reductus in castra discessum hostium audiuit, totis signis roboreque suorum octo equitum, tria peditum millia erant,

Prothofengeli hoc est ababates.

Amurathes parat reditum in Adrianopolim.

Amurathes redit post occupatum Sfeigradum.

De vita & gestis Scanderbegi,

Scã leibegus vestigia velut fugientium est insequutus, carpens postremum semper
 vestigia fugie agmen, ac exhauriens incessabili cade quosque cessantes, aut aliqua casus
 tum insequitur.

contingentia relictos. Hostis saepe conuersis signis, ac obnixo cultu propul-
 saturus impetum insequentis stetit. Tum ille nunc simulat a fuga resistere
 cupientes frustrabatur, nunc per proximas valles, vicinosq; colles subdu-
 ctus, & post subito apparens, nunc à fronte, nunc à lateribus instabat, mo-
 do illorum terga premens, magnis illos incommodis afficiebat. Ita res per
 eam ludificatiõem diutius protracta, vt per sex amplius millia passuum in-
 festis signis molestior semper instaret. Tyrannus non vterius eam igno-
 miniam clademq; suorum perpeffus, Bassam Romania cum 30. armato-
 rum millibus retro conuertere signa iubet ad quietem, & liberam ab itio-
 nem reliquorum, ac hostem vel pugna incessere si persistat, vel ad fugam
 compellere mandat. Castriotus ea re animaduersa, retracto aliquantu-
 lum suorum agmine, ne medius inter duos hostium acies interciperetur,
 tanta multitudini cessit, reductisq; in valles quasdam, & montium anfra-
 ctus copijs, vbi tutus castris locus, & idoneus ad quantumcunq; hostium
 sustinendam multitudinem esse apparuit. Stetit aliquantisper ita instru-
 ctus, velut iamiam descensurus in aciem, & collatis signis cum prefecto re-
 gis dimicaturus, fecissetq; id forsitan (qua erat viri audacia) sed tum ses-
 sus tam longis procurfationibus miles, tum impar hostium numero, ea
 suorum paucitas coegit tam temeraria consilia abijcere ferocem ducem.
 Vnde quasi excusans se conuersus ad milites, inquit, id quod prouerbij loco
 semper fertur usurpasse: Malo infamem dici hunc locum Scanderbegi
 fuga, quam cruce. Consuevit nanque à nostris crucis signo notari locus,

vbi

Bassa Roma-
 niz cū 30. mil-
 libus armato-
 rum.

ubi Christianus aliquis praesertim clari vir nominis concidisset. Quippe quum ait: Aboleri illa aliqua recenti laude possit, hanc ad id, quod irrenocabilis, et funesta sit, infamia quoque et vulgi latratu, et obloquutione non carituram, quum nihil ex consilio, sed ex euentu solo omnia metiantur homines. Barbarus ubi tenentem se intra stationes Epirenses, et nihil mouentem vidit, conuersis paulatim signis, et ipse non inuitus, relicto hoste, praecentia agmina sociorum assequi contendit. Idem fecit Castriotus suasu militum obsecrantium, ne eam pestem abeuntem ex prouincia, pernicaciori incessatione in visceribus Epiri contineret. Quare eodem temporis tenore Croiam hic, Adrianopolim ille per Macedoniam, Triballorumque montes iter faciens redijt. Maestri ambo propter res maxime variante fortuna gestas. Maestior tamen longe tyrannus quod neque hostem, ad quem potissimum delendum venerat, sustulisset, neque pusille fortuna urbis se caute ad tot mala et clades compensandas idonea videtur. Maestitiam tamen nostrorum spes ea multum leuabat, quod ubi abisset hostis, recuperari a se oppidum posse certam iam fiducia conceperant.

Proverb.
Cruce signatus
locus ubi
Christianus
vir occidit.

De vita & gestis Scanderbegi,
MARINI BARLETII SCO-
DRENSIS DE VITA ET GE-
STIS SCANDERBEGI,
 LIBER SEXTVS.

PACATO provincialiū statu ex hostilium copiarum
 discessu, ac solitudine singulorum soluta, referata
 vrbes, arcesq; vndique prasidia dimissa, ac homines
 ad pristina quaeque ministeria traducti. Legiones
 suas Scanderbegus ita demum militia onere per id
 modicum tempus respirandi causa exoluit, vt inde
 ad duos menses omnes ad Sfetigradensem obsidio-
 nem, & extorquenda è manibus hostium sociorum
 urbem aduolarent. Retenta tamen ex eis copys duo equitum millia, mille
 peditum, qui more ad Macedonia fines transmissi, eo in tractu incolentium
 fortunas a praecursionibus hostium tutarentur. Dum sic temporaria quie-
 te, ocioq; recentes belli labores pensaret Castriotus, & Croia ad insuetum
 sibi munus ciuilia negocia in iure dicendo animum transmisisset, purpu-
 rati eius & principes vicini consanguineiq; egredientes, quod sine prole
 vlla liberisq;, tam clarus vir omnes aetatis annos transigeret (quadrage-
 narius namque tum, & maior sorte erat) consules ad illum quod sapius
 etiam antea fecerant de vxore ducenda, liberisq; legitime procreandis, co-
 gitationem

gitationem in animum eius inducere velut contentione quadam conabantur. Frustra dicentes imperij terminos, frustra rem Epiroticam eousq; ampliatam ab ipso, ni quibus tantum decus magnitudinemq; nominis, ac gloriam rerum gestarum per omnes atates comparasset, de futuro quoq; principe procuraret, nisi forte vellet mortalem, & secum perituram rem Albanam fore, & cum unius corpore hominis, totius corpus imperij extingui. Audiret tacita suorum vota, audiret sollicitas populorum querelas. Nam quod ad alios principes, & extraneos successores attineret, nescire eam gentem alterius iugum pati, aspernari quosq; dominos, nisi quem ex sanguine ipse suo eius virtutis effigiem, atq; heredem dedisset. Mansuram eousque fortunam, mansuros deos secum, dum in ea stirpe Epiroticum resideat imperium. Quod si caput ex ea gente non adsit cupidissimis subditorum animis, mox expiraturam cum eo Epirotarum rem publicam, ruitura in preceps omnia, & velut dissectum ouile ad pristinas calamitates & sordes Epirotarum nomen rediturum. Scanderbegus qui ab alienatissimo ab ea re animo alio iam pridem ingentes cogitatus direxerat, & immemor, velut ceterorum summa quaq; spe, atque cogitatione complexus supra hominem erexerat caput, fertur primum pluribus verbis multa auctoritate audientiumq; silentio consilia suorum improbasse, laudasseq; non vanis rationibus cœlibatum in summis viris. Quippe quum nihil diceret tam graue libero ingenio, quam uxoris dominium, non corpori, non animo ius suum esse, ubi ea molestia penates sit ingressa, imperij amplificationem, & rerum gerendarum magnam partem fortunam diminuturam. Deinde, ne tanta publica simul & priuata suorum vota spernere videretur, annuisse nil se recusaturum, quod ex utilitate omnium, & rei Epirotica dignitate censeant fore, subiturũ quãlecunq; iugum ipsi voluerint, probauerintq; moram se tamen & veniam eius solummodo temporis petere, dum Sfetigradi possessionem è manibus hostium extorsisset, exoluissetq; ea cura animam, pudori nunc maxime sibi fore, si relictus sub hostili iugo socijs, consanguineisq; ipse nuptiarum solennia celebraret, vel letum quippiam pertractaret. Satis concessum sibi credentes homines, nihil ultra quaesierunt, sed ingentibus gratis actis, velut magnum quippiam tulissent, iam inde prouinciam omnem eo gaudio replerunt. Interea nuncy quotidie à presidio quod ad hostium fines locauerat Epirensis, aduolabant, nunc deuastatos agros Barbarorum, nunc fugatas eorum custodias afferentes. Sfetigradensi quoque presidio multa damna per eosdem dies illata procurfationibus assiduus equitis nostri, qui occultantes se inter saltus vicinos urbi, si qui pabulatum, vel alterius rei causa longius processissent, omnes illico opprimebant. Quare lacepsiti saepius Barbari erumpentes ex oppido, pleraq; ignobilia certamina fecere. Nostri nanque timentes iniquitatem loci, con-

Scanderbegus
admonetur
de vxore du-
cenda.

Cœlibatus in
summis viris
laudatur.

Vxoris domi-
nium graue li-
bero ingenio.

Sfetigradensi
presidio da-
mna inferun-
tur.

gredi

De vita & gestis Scanderbegi,

gredi sub mœnibus ipsis non satis audebant, sed simulata fuga protrahere aperto campo hostem conabantur. Crescente oppidanis audacia, die quadam studio insequendi radices montis iactu fermè iaculi trecenti prætergressi, conferta furore magis, quàm consilio cum nostris manu. 43. occisi, 14. viui capti sunt, reliqui fuga se subdixerunt. Nemoq; excessisset integer, aut intrasset mœnia, ni à stationibus relictis socij ad propulsandam eam cladem præsto fuissent. Potuit in eo tumultu animorumq; consternatione, & rerum omnium confusione, facile vrbs ipsa capi, si magis, vel feruoris nostris, vel virium fuisset. Compulsis intra mœnia barbaris, tantus post-hac timor incesit, vt pedem amplius extra non efferrent. Ita velut obsessi ab ignobili agmine nostrorum stabant. Hæc omnia gesta à parte eius præsidij, de quo nunc dictum est, inconsulto tamen & ignaro Scanderbego, quum nihil eorum præcepisset, & ad tutandos tantum ab insultationibus hostium suos id præsidij ibi teneret. Sed hac re postea nunciata, ita id eorum consilium & opera placuit prudentissimo alioqui duci, vt nihil vel cõtemptam tacite imperij eius maiestatem, vel disciplinam militarem à suis neglectam doleret, quinimmo præbuit ea res festinationem quandam negotio, & impulit acrius hominem ad oppugnationem vrbs, quum eo pauore clausos per summam fœditatem regio audiret. Proinde nihil moratus, priusquam edictum de cogendo veteri milite, & nouo conquirendo proposuisset, trecentos equites, & quingentos pedites, qui tum ad manus sibi (vt aiunt) erant, Sfetigradum ad iuuandos sociorum ausus, & multa cum ijs dona priuatim publiceq; suis misit, approbans summo opere, quæ couisq; gessissent, pergerent, & in ijs quæ caute agi possent, nõ sinerent respirare oppidanos, donec ipse maioribus copijs, totoq; apparatu opprimere posset obsessos, tum ad copias legendas conuersus, paucis diebus duodeuiginti hominum millia collegit, 8. equitum, peditum reliqua, omnibus iam satis comparatis, ac præmissis impedimentis. Ipse secutus 10. kalend. Octobres sub mœnibus vrbs copias exposuit, stationem sibi, atq; equiti tantum longe ab hostibus fixit, quantum sclopis superne impeti non posset, ijs namq; potissimum utebantur regij, & peritissimos quosq; eius artis locauerat ibi Tyrannus. Pedites non procul à muris confedere, & ne obnoxij telis oppidanorum forent, trabium magna vi conuecta, tabularumq; velut tegetes ad omnem iniuriam excludendam construxere. Epirotæ sagittarij fermè omnes erant. Cæteri Italicæ, ac Germanicæ generis sclopis ac scorpionibus instructi. Non deerant Illyrici, licet gladio quàm arcu aptiores, qui eius delectus fama, & præda cupiditate pellecti, multi voluntarij se adiunxerant, sine vlla stipendij mercede. Confluebant ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus indies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, quum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, & semper occupatus bello esset,

perpe-

Duodeuiginti hominum millia collegit, vt Sfetigradum obli-deretur.

In Epiro ex omnibus gentibus milites conducitur à Scanderbego.

perpetuus Turcarum hostis. Quare tum quotidiana præda dulcedine, tum locorum amœnitate detenti multi (ut vidi ipse, dum res nostra loco

staret) perpetua sibi domicilia ibi statuere. Alij plures ditissimi captiua gazæ, ac pleni fortunarum, domos suas sunt reuersi. Gallorū quoq; quinquaginta amplius aderant in eo exercitu. His minores quedā machine (quum ad id præcipuam operam spondissent) regenda sunt tradita, quibus verius defensoribus quàm munimentis ipsis noceretur. Aliud maius tormenti genus ad ruinam murorum aduectum non inuenio. Commodior namq; per scalas oppugnatio urbis apparebat. His hoc modo constitutis, vnum præcipuum omnium restabat, quod ad totius exercitus quietem, & continuandam tutius obsidionē attinebat. Vt occluderentur scilicet aditus omnes hosti, ne subsidij quicquam sperare possent obsessi, & loca singula opplerentur armatis, qua maxime ad soluendam obsidionem transituros dubitabatur regio. Accitum itaq; vetus præsidium illud, & nouum etiam supplementum octingentorum militum. Eisq; milleni equites additi ex copijs presentibus, tum bipartitum hoc agmen, pars cum Georgio Stresio, pars cum Tanusio diuersis locis ad custodiam cæterorum, & excludendum subsidium oppidanis missi. Breui hac tempore omnia procurata, perfectaq; fuere, tum traduci ad munia quæq; sua, & ministeria oppugnationis, ac veros ordiri furores tum Barbaris. duci opportunum visum est. Septem namq; integris diebus, ex quo illuc accesserant nostri circa castra munienda, & conficiendas militariter stationes, quum ibi se crederent hyberna acturos, occupati, nulla satis re, vel verbo molesti fuere hosti. Concursum

Sfetigradum
oppugnatum.

De vita & gestis Scanderbegi,

itaq; factō ad ducem, poscebat ex omni parte pugnam miles. Ille nihil ferro prius quā si qua alia posset via intentandum ratus, distulit eousq; desideria suorum, donec oppidanorum perscrutaretur animos, quousq; ea pertinacia in tutandis mœnibus essent vsuri. Missis igitur per duos ex militibus vsdem deditōnis conditionibus, quas populus Sfetigradensis prius ab Ottomano acceperat, Barbari postea quam intrepide spretis eius postulatis sanguine emptam urbem, sanguine vendendam, non verbis dixerunt, armatorum itaq; corpora, & caput ipse suum pro eius redimenda pretio offerret, sciturū profecto, an velut Dibrensiū nuper, fides sua ex aqua puteo illo penderet. Quum nihil nouum vel inexpectatū audisset, quippe qui illos ita esse responsuros iam prauidisset, conuersus ad ferrum, & cupitum iam pridem militi opus, non iam sua foris, sed veri hostis animum induit. Maneque prima luce deductis sub muris copijs, primo procursu vicis illos, & suburbia, quæ assignata fuerant Sfetigradensibus, impetit, disijcit, incendit. Inhabitantium plures primo aspectu nostrorum, ad veteres socios & consanguineos confugere. Alij passim palantes sub mœnibus à superimposito praesidio ex muris tuitabantur. Aedificia quoque, quæ proximiora fuere oppido, illæsa mansere, nisi quæ inuēta simul incendium ex alijs ad alia traiectum eodem tenore absumpsit. Hic non ulterius sauitum, quin pauci ex Barbaris ibi, sed omnes fermè veteres ciues, & Epirota collocati essent, qui & si iam (ut apparebat) hostium induissent animos, segniores tamen nostros faciebat pietas, ex pristino, non ex præsentī animorum habitu homines metientes. Moses interea, quum occupatos in tutandis ab ea parte suburbij, & extinguendo igne oppidanos vidisset, trium amplius millium lectissimorum militum agmen ad portam maiorem traduxerat. Intentusq; operi vineis contactos ad claustra perfringenda impellabat armatos. Regij, qui satis multi pro ea loci exiguitate in custodijs erant, & adesse vbiq; commode poterant, ocius hincinde accurrentes, simul alij superne ingenti vi telorum auertere ab eo opere hostem. Alij intus congestis lapidibus, & maioribus trabibus oppositis firmare portas, ita cum paucorum iactura ea transacta est res. Nostri nanq; quum scalas tum casu non attulissent, nihil diutius tentarunt in muros, missilibus tantum vtrinque & sagittis exaturata odia, ac certamen finitum, dato à Scanderbego receptui signo, licet Moses iam accensus paulatim furore illo dimicandi, ad scalas & reliqua instrumenta oppugnationis conuehenda hortaretur socios, reuocati tamen sunt omnes subito interuentu ductis, & quasi inuiti reducti in castra. Sic accensis inuitatisq; eo die vtrorumq; animis pusillo pugna congressu, nulla vel spe, vel timore dirempta pugna. Quod eius diei supersuit Epirensīs varia consultatione distraxit, quæ potior esset oppugnandi ratio, & tutior via eligenda, enixe disquirens. Fortissimū ac inaccessus fermè urbis

Pietas segniores facit animos hostino-cendo.

situs,

sus, validissimum præterea Tyranni præsidium satis certam periculi speciem, si temere, & furore quodam ducerentur in muros milites ostendebat. Efficaci quoque nuper exemplo Amurathes similis fortuna subeunda consilia nostrorum tardabat. Illud per eos dies optimum factu visum, ut leuibus prælijs maximo ingenio fraudeq; alliceretur ad pugnam oppidanus, assuesceretq; spe bene gerenda rei paulatim egredi muros. Ita vel minus tacite robur inclusorum sine multa suorum pernicie, vel protractis paulatim simulatione fuga à custodia portarum Barbaris, deducto postea magna impressione ex improviso milite, in eo tumultu facile capi urbem posse cum fugientibus, & consternatis simul intrantibus nostris. Per eam noctem igitur summo studio ordinata omnia, & Mosis trecentorum iuuenum cohors ad hostem laceffendum data. Zacharias Groppe cum quingentis militibus ab vna parte in insidijs destinatus, Scanderbegus ab alia pari numero armatorum, qui omnes noctis occasione vsi quam maximo fieri potuit silentio subrepentes, per montem inter anfractus illos, & dumis obsitos saltus iacuerunt, ignaris hostium excubijs. Nam ignibus alijs extinctis, alijs absconditis & occultatis ab auersa parte castrorum fuerant egressi, electo insidijs loco, vnde minime timebat hostis. Tempus quoque ipsum inuit aliquantisper latere cupientes, quando per totam noctem grauidus (vt aiunt) imbre aër crassiori nebularum caligine obducta tellure, & tonitruis assiduus oculos simul auresq; hominum perstringentibus fallere non difficulter custodes poterant. Dibrensis & ipse non expectata certa luce cum socijs latronis more circumspectans omnia, taciteq; approximans muris, ac in oculis ipsis oberrans sui copiam oppidanis facere. Non idem omnibus animus consiliumq; in vrbe fuit, sed contentione conclamantium à pluribus progrediendum in subiectos esse, neque per summam ignominiam præterlabi eam occasionem patiendum. Nonnullis è contra quiescendum videri potius, neque temere quicquam agendum. Variatumq; in ea re est, prout maiores quibusdam sunt ferocia stimuli, & inani credulitate ductis, ac superficiem tantum, non rerum medullam introsipientibus, salubria quoque consilia sordent, & omnis eo ipso erepta in perpetuum è manibus fortuna videatur, si breuis morula temperamento gerendorum ratio condatur. Eorum tamen (vt apparuit) sententia præualuit, qui quiescendum esse decernebant. Nullus enim eorum exitus, nulla eruptio, sed telus tantum superne petiti nostri, portas egrediendi facultas nulli concessa. Nostris nunc conglobatis, nunc dispersis, intento & ipsi arcu insuper stantes, hac illac procurabant, vt diutiori incessatione irritarent ad eruptionem viros. Vbi nihil satis efficax ad id negocij vidit Moses, & magis iam periculi sibi, quam spei dilucere, duobus namq; militibus amissis, septem sagittis fixos vix semineces subtraxerat, dato signo, reli-

Consilium ia.
cessendi oppi
danos.

Zacharias
Groppe.

Salubria con-
silia sæpe sordent.

Etis muris pari indignatione ignominiaq̄ paulatim ex hostium oculis se proripuit. Nihil deinde moratus Scanderbegus, ipse cum socijs pudore quodam in apertum prodiens mœstissimus est secutus. Ita ū nocturnis pluuijs omnes plene obruti, ille etiam gementi milite in castra reductus, ridiculum spectaculum, & latam eam diem prabuere hosti. Sed non pertulit diutius hanc ignominiam Castriotus, propenso ad veram oppugnationem, & apertam fortunam animo. Postridie curatis corporibus, ordinibusq̄ distinctis, ac suis cuique ministerijs assignatis, quarta diei hora decem armatorum millia sub muris primo impetu deduxit. Cateri partim ad castrorū custodias relictī, partim si latitudine & vulneribus grauati socij intermittere oppugnationem cogerentur, vt recentibus viribus praesto esse possent, ne interPELLARETUR dimicatio cum hoste. Moses cum expedita iuuenum manu scalis primus aggressus incruentus aliquandiu euadere tentabat, non vana spe urbis possunda. Nam Scanderbegus subter cum magna vi sagittariorum, & scorpionarijs Italicis auertendo à tutela murorum regio, liberiores aditum scandentibus faciebat, ita vt multi iam scalis superatis, mœnibus tantum fortiter apprehensis haberent, & pari cupiditate de urbis possessione decertarent cum regijs. Tormenta quae diximus ab alia parte ad munimentorum molitionem disposita, neque ipsa sinebant quiescere oppidanos, licet enim non magna ruina eos ictus sequeretur, abradebantur tamen assidue muri, & in oculis pugnantium decredebant, raredebant paulatim, & custodia ipsae, cum eodem tenore ictuum, & murorum perstringerentur, & armatorum corpora contererentur. Sed seuior ab ea parte Mars, & acrior profecto pugna, qua Zacharias cum totius ferme robore exercitus, & nescijs cedere, ac ruentibus in ferrum Germanis, securibus, & ferreis vectibus nouiter reflecta mœnia demoliebantur. Hi scutis sociorum, & iunctis cratibus tecti fodiebant fundamenta. Hi lapides demolitos expurgantes in cuniculi speciem reducebant locum, Barbari superne non vsque adeo prohibere poterant, vt obstinate non continuaretur opus. Nam licet plerique ex nostris missilibus de propugnaculis obruerentur, nullo periculi respectu, nullaque formidine, semper alij in demortuorum locum succedebant, & reliqua turma sagittis, scloppisq̄ intentis aucupabantur vndiq̄ oculis custodias hostium, ita vt sine discrimine obuersari in muris nequirent. Distrabebant itaque certamen regij, quum opera nostrorum perinde riderent. Nam ea erat muri latitudo confecta à tyranno, congesti praterea intus ab oppidanis lapidum, ac terra aggeres, vt tutus satis ex se locus esset, sine ullo armorum auxilio. Zacharias aliquandiu in incepto perstitit, sicubi penetrare muros posset, sed vbi frustra exhauriri vires suorum, & longi temporis opus esse cognouit, ad scalias nullo prorsus consilio conuersus, agere & exhor-

Germani ne-
scij cedere.

exhortari cœpit in mania milites. Barbari nouum hostis propositum in-
tuentes prospèctabant, & adhibita ad idipsum fraude euadere plures ad

summa mania patiebantur. Tum effusa velut grandine telorum vi, saxo-
rumq; mole, facili impulsu eos cum scalis ipsis ad ima montis deturbabant.
Breuisimo namq; ibi æqui loci spatio cincta mania erant. Mox reliquum
montis procliuus ingens amplectabatur. Idem fermè reliquorum fuit
euentus ab alia parte, qua aggressus scalarum applicatione cum socijs Mo-
ses, non semel Epirotica signa cruentis manibus fixerat. Nam versico
aspectu in rabiem oppidani, accitog; recenti presidio suorum, quod in
subsidijs stabat, præter omnem periculi mortisq; respectum, disiectis sca-
lis, ac nostris partim occisis, partim dissipatis, breui temporis momento
superiores effecti sunt, ita vt afflicti potius, & penè capti, sic Christiano
victoriam extorserint, vt repente mutata omnis fortuna, mutati Dijs
manifeste viderentur. Scanderbegus acri dolore percussus ex ea cade suo-
rum, vulnere præsertim Mosis, quem vix telis hostium subtractum cu-
randum in tentoria misit, retrocedens aliquantulum à muris, & duorum
hincinde militum parmis tectus, alios secum ad sagittandum in hostes fu-
renter inuitat, alios recentes arreptis scalis renouare timorem oppidanis
iubet, hortatur. Mirabile dictu serunt, quot hostium ea die solus trans-
fixerit Scanderbegus. Ita nullus fermè iactus manum eius fefellit. Scala nõ
difficiliter manibus admota, sed rarus iam miles subire eam sortem pericu-
li audebat. Alius ad alium respiciebat, neq; (licet ingenti promissione mu-
nerum allicerentur à duce) funestà a quenquam præmia mouebant. Ita se-

Victoria Chri-
stianus ex ma-
nibus extor-
ta.

nescientem paulatim utring, pugnam nox ignavis aque, ac fortibus optata diremit. Tacita per eam noctem castra nostrorum fuere, utpote quos & hesternam ignominiam, & praesens accepta clades ad silentium inuitaret. Amissa nanque ducenta promptissimorum militum capita, quingenti amplius vulnerati, sed & horum 30. paucis post diebus ex eis vulneribus periere. Oppidani (licet & illis plures subtracti ea pugna forent, ac ingens sauciorum numerus gemeret undiq,) tamen velut victores expulso hoste, ac urbe seruata, multis iocis clamoribusq, eam noctem transegere, ac crebris ignibus superata noctis caligine, per propugnacula discurrentes, hilarem noctem duxere. Ottomanus interea Sfetigradi obsidione audita egreferens, quod quando vix à laboribus respirasset, & dissoluisset exercitum, praesertim quod in ipso ingressu hyemis alienissimum bello gerendo tempus instabat, denuo ad noua arma cogeretur, necessitate tamen quadam, & pudore victus, ne per eam ignominiam opprimi vrbes suas ab hoste pateretur, increbrescentibus indies magis magisq, nuncijs de Scanderbegi pertinacia, proposito nouo edicto, redintegrare priorem apparatus statuit, & misis per singula loca purpuratis, adiuuare rem festinatione, si quo poterat intentus procurauit, vulgata prius fama de suo ipsius reditu in Epirum. Ex composito forsàn, ut vim maiorem adderet negotio, & nostros eo timore percussos, facilius ab urbe oppugnanda auerteret. Vix enim simile vero crediderim Tyrannum vltima praesertim confectum senectute, brumali intemperie eam prouinciam fuisse subiturum, praecipue quum neque tanti res momenti esset, ut vel si quid durius accideret lapsura immodice dignitatem imperij videretur, vel satis commode per alios non possent expediri. Castriotus nihil ex illa cade suorum, & iniquitate fortuna mutatus animo, omnem operam, studium omne, ingeniumq, in assidua vexatione oppidi consumebat. Nunc noctu, nunc interdium, deducens sub muris agmina suorum, & ignibus per sublime inter hostes rotatis, consternare aliquo tumultu urbem conabatur. Nunc raro milite misso legere corpora occisorum, & trahere in castra adhibita fraude iubebat, si quo pacto inuisare ad eruptionem oppidanos posset. His inaniter omnibus tentatis, neq, vel modice rei fructu villo tam varias artes & astus ducis secuto, finem imponere obsidioni, vnica prius pugna tentata fortuna decreuit, quoquo modo res caderet, praesertim quod praeterita oppugnationis euentum, tum vulnus ipsum Moysi, tum noctu interuentus velut excusare videbatur, & melioris spem fortuna sollicitis animis, ac singula ex proprio desiderio interpretantibus suggerere. Postridie igitur eius dies orto iam sole, sub praconis voce per vniuersa castra praeter ipsam urbis direptionem ingentia premia victoribus publice, priuatimq, proposuit, augens verbis rem quam maxime poterat, dolensq,

Castriotus
 rursus tentat
 Sfetigradum
 oppugnare,
 sed non succedit.

in super

insuper Epirotici nominis ignominiam, quod tot praclari duces, militesq; tantis spectati pralijs ab ignobili seruatorum manu, senescere tamdiu sub fœde amissis mœnibus fœdius cogeretur. Quousque tandem id dedecoris passuros, vt in sua prouincia inter tot proprias vrbes, oppida, populosq; id praesidium tyranni, nudis tantum mœnibus clausum, & reliqua spe omni destitutum in oculis diutius habeant? Quid non turpiter commissuros in alienis locis, & longinquis regionibus, quare eum hostem praeforibus stantem, & in visceribus ipsis harentem tollere nequeant? Jis dictis, & suo examini exacerbatis, partitis dehinc copijs, ac sexcentis circiter militibus ad castrorum custodiam relictis, urbem ab omni parte, qua accessibilis mons fuit, corona cinxit. Primum telis vtrinq; lacefsiti animi, ac inuitati ad sanguinem, deinde vbi satis eo modo vtrinq; velit atum est, & excaudit ira, promptissimus quisq; arreptis scalis propius aggredi hostem parat. Semel atq; iterum nequicquam tentat a re ab oppidanis sunt reiecti, neque admoueri potuerunt scale muris. Sed victus deniq; pertinacia nostrorum barbarus, quum velut famelici leones non retium, non fraudis alicuius humana memores, ad ouile diripiendum in ferrum telaq; ruerent, paulatim & tanto furori cessit, & deficientibus viribus, telisq; ad propugnandum, relictus aliquantulum intra munimenta, satis opportunos iniuria muros reliquit. Epirenses (quid non timor insidiarum potest?) qui paulo ante ad cruentissimam Martem mortemq; ipsam praeculis oberrantem tanto seruore, rabieq; ac nullo respectu periculi tendebant, vbi frigescere sensim hostium ictus, & mœnia paulisper deserui conspexere, fraude verentes, & ex composito latitare grandi aliqua molitione insidiarum credentes, segnius ad omnia discurrunt, & vndiq; solliciti circumspectantes, iam iam obrui certo pauore expectabant. Ita Barbaris respirandi copia, et qua in rem erant, procurandi satis temporis fuit. Accurrentesq; ex omni parte socij, multa vi telorum conuecta, restitueri eis simul cum animis fortunam sunt visi. Multi in eo concursu hincinde cecidere, plures tamen ex nostris, & longe plures etiã cecidissent, ni propere Zacharias ab alia oppidi parte non procul admotis scalis, interrupta ea victoria, hostium plurimos auocasset. Castriotus cum agmine suorum modo propius ipse terrebat oppidanos, modo opera militum & munia cuiusq; obeundo agebat, nunc prece, nunc increpatione in muros. Homines sagittariorum turma, qua in corona modum circum mœnia locata fuerant, nunquam assignatum semel locum relinquebant, sed errantes in muris custodias certis iactibus vulnerabant, inualecente semper pralio, & incrudescente Marte. Oppidani vbi rarefcere suorum multitudinem vel numerum, & pertinaciam nostrorum plusquam hominum conspexere, timentes eius diei fortunam, & protrahere rem cupientes, excogitata mox fraude, sublati ex munimentis signis Tyranni, clamare à mœni-

Timor insidiarum quid non potest?

Barbari iuuatur à socijs.

bus sunt auditi, tantillum cessationem ab armis petentes, donec alloqui Scanderbegum licuisset. Nihil negatum à nostris, iussu ducis, sed exemplo omni belli furore inhibito dicendi copia facta Barbaris. Tum senior quidam ex eis, gratias agens primum Imperatori, militibusq̃, quod tam liberaliter hostibus in deponendis ex voluntate eorum armis essent obsequuti, illud tunc se tantum ex sociorū consensu eius diei cessationem exposcere dixit a pugna, ut ad quam iam sine variatione omnium inclinauerant animi, de deditiois formula sententiam consultandi id saltem sibi temporis esset. Ituros postea crastina luce ad eum in castra nuncios cum conditionibus quibusdam, quas sibi ipsi imposuissent, si ratas esset habiturus, maximam se rem, neq̃, tamen inexpectatam, à tanta clementia laturos. Quod si ingrata illi forent, non recusare quicquid ipse statuisset, neq̃, iudicio se eius subtrahere, sperareq̃, omnia cum ipso ex utrorumq̃, commodo acturos. Haud ita facilis ijs postulatis hostium primo Epirensis fuit, sed (ut ipso postea patuit experimento) fraudulentè per eiusmodi ludificationes, differre eius diei fortunam illos ratus ad aliquid, quod ex re sua esset procurandum, vel expectandum auxilium à Tyranno. Exponere tunc quæ uellent, ocysus iussit, aut eodem tenore belli se iure esse acturum. Imperinentia esse, inquit, tam longa consilia presenti necessitati. Victus tamen longis hostium blandicijs, tum adhortationibus suorum, haud grauate cessit, præsertim, quod nullam satis certam spem potiundæ per vim urbis eripienda dilatione è manibus sibi uidebat. Retroacta igitur undique signa, & instrumenta oppugnationis, ac reducta in castra copia, totumq̃, id diei cum nocte sequenti profundo silentio transactum. Postridie mane quatuor ex Barbaris nota fraudis viri ad id muneris electi, missi ad tentoria cum exquisitissimis donis concesserunt. Conditiones eius generis proponi iussa, quas victus quisque, nedum victor spreuisset, & composito omnia fieri, ut ita protraheretur tempus, dum his abiectis, alia deinceps, aliq̃, insinuarentur, & res in longum deduceretur. Hac autem fuere petita, uidelicet, ut prioribus ciuibus receptis in urbe, iura ciuitatis, adificia agriq̃, aquo iure inter se & illos diuiderentur. Atque ita data simul & retenta urbe, auspicia eius exploso penitus Ottomano nomine secuturos, in fideq̃, perpetua mansuros fore. Præterea præfecti nomine 10. millia asprorum petita, risu solo responsum à nostris, & ad arma subito ingenti undique indignatione conclamatum, atque ita per summam contumeliam cum fallacibus donis fallax legatio dimissa. Non cessauere ideo Barbari, quin eosdem extemplo supplices mitterent, voluntatem ducis sciscitaturos, & ad eius arbitrium omnia relaturos. Tanta commutatio animorum, & hostilis fidei suspecta liberalitas, quanquam illius animum ad nihil temere credendum propensiosem facerent, non contemnenda tamen omnino illorum dicta uisa sunt Castrioto. Pro-

Necessitas nõ
fert consilia
longiora.

Conditiones
paciis fucatz
per Barbaros
propositæ.

to. Proinde conuersus ad homines, de pristinis conditionibus, quas antea integris rebus eorum, illasq; exercitu suo proposuisset obsecris, nihil se immutare dixit. Minime graues sibi videri debere, quas Ssetigradensibus ipsi tam aequas censuissent, satis hoc illis concessum existimare, quod si approbent, placere, vt sine vltiori clade vrbs restituetur. Sin eiusmodi ambagibus tempus protrahere vellent, & in pertinacia persistere, expectarent quamprimum omnem belli seuitiam, illud fixum, destinatumq; singulis esse, vt obsidioni sinem res nulla praterquam mors omniu sit impositura. Dum eunt, ac redeunt, simulant, dissimulantq; Barbari, triduum in eis consultationibus est consumptum, & cepitq; tandem dilucere quod erat. Quare hinc detecta oppidanorum fraudes, & cognita satis mendacia, inde aduolantes iam de motu hostium; & Amurathis aduentu nuncij creduli, consueque ducis animum ingenti molestia replerunt. Deferere oppugnationem, recens contumelia, continuare nouus pavor iniectus a tergo, & maiorum omnium rerum momenta non sinebant. Commoratus est tamen paucis diebus, donec certiora indicia apparatus nunciati elucescerent. Sed velut prohibentibus satis tanta aquarum vis e caelo delapsa, per totos eos dies, vt non solum progrediendi ad mœnia, sed ne pedem quidem mouendi e castris facultas militi sit concessa. Cessantibus pluuijs, Epiroensis decreto die subsequenti, oppugnationi vrbs, expedire omnia, & apparare maximo consilio iubet, ipseque per eam noctem insomnis, nunc publice quadam & priuatim peragendo munia, nunc verbis nihilo segnioribus homines animando discurrebat, identidem clamitans, vel tota Epiro cedendum hosti, vel nisi capta vrbe, in castra non redeundum, deformatum videri imperium, minus tuta omnia, si hostis ibi diutius alatur. Et (vt minima esset eius dedecoris, periculiq; ratio) quousque tandem recentes contumelias, & derisiones hostium passuros? Ita paulatim per eas consultationes, procurrationesq; consumpta nocte, dies instabat. Priusquam igitur certa patuisset lux, tractis undique copijs, Albanus sub manibus conuolauit, difficiliter irrepit miles, & infirmiora vbique vestigia virorum, propter humefactam tot imbribus tellurem, instrumenta, scaleq; dentibus (vt aiunt) tractæ. Sed irritati iam pridem viri, pleni irarum, ac furoris, neque difficultatem, neque laborem sentire poterant. Oppidani haud tale quippiam timentes, rariores primum circa munimenta, & negligentiores ad omnia inuenti. Caterum summo studio omnibus statim comparatis, & crebri accurrentes, custodijs auctis ad propellendum hostem satis virium habuere. Minor inde nostrorum ferocia visa, & inspectum propius ferrum, vultusq; hostium, agere consilio quadam, non omnia animo & furore suadebant. Circumspectantes itaque solliciti superstantium ictus altera manu habere, non inania fama mendacia secutum, ita rumor alius ex alio sumptis viri-

Deferere oppugnationem.

Continuare oppugnationem.

Castriotus in oppugnando Ssetigrado omnino feruus.

Ac contumelijs & derisione hostium hortatur.

Consilio res agenda, non animo & furore.

bus vix dum cæptum hostilem apparatus oculis fermè ipsis hominum subiecerat, & Tyrannum adhuc Adrianopoli morantem, apud credulos tanto timore animos transuexerat quasi in Epirum. Inuictissimo animo hac duci audita, parere tamen necessitati coactus, confusus omnibus, in-

terruptisq; receptus cecinit. Tertia instabat dies hora, quum pransis militibus tollere tentoria, & vasa colligere iussit, valla, cateraq; munimenta castrorum dissecta, atque igne immisso succensa. Non abstinissent vulgi odia ab arboribus, ceterisq; fructiferis in campis deuastandis, ni Scanderbegus insanam seuitiam cohibuisset, inquiens, non defuturum forsan olim tempus, quum melioribus Dijs recuperari vrbs posset, & ad pristinum statum redigi res. Itaque nullo quasi hostili signo relicto, silenti maxime agmine profectus, recto itinere Croiam petyt. Fama est, Castrorum quingentos amplius milites sub Sfetigrado amisisse, & hac propior vero mihi sententia videtur. Nam non desunt, qui vix 60. hominum iactura abscisisse ab ea obsidione asserant, quod abest multum à ratione, ni magis penetrabilia hostium, quàm nostrorum corpora dixerimus (vt delirant Poëta) quum priori oppugnatione nuper tot Turcarum milia casa omnes fateantur. Septimo kalend, Nouembres is dies erat, quum obsidione omissa Croiam reuectus exercitus est. Ibi non momento fermè temporis quieti dato, duces, ordinesq; (vt operapretium erat) & poscere nunciatæ res videbantur, partiti, Croiaq; inutiles omni etate, sexuq; expurgata, duo paulominus hominum millia presidio eius imposta,

sita, Epirota, Itali, Germani, Illyrici, Galli, permixtim. Concordibus tamen supra quam dici possit, iuncti animis, ut euentus postea ipse, & ingens seruata urbis triumphus ostendit. Vranaonti (ut consueuerat) summa rerum omnium in ciuitate, atque imperij ius miro omnium consensu datum. Vix alter ex vniuerso exercitu, vel ad id muneris aptior, vel animis militum acceptior eligi poterat. Ita quum maximi inter pericula consilij erat, tum parere, atque imperare iuxta paratus, laudemque potius conferre in medium solitus, quam ex communi ad se trahere. Generis praterca nobilitas ipsa, tum res per omnem etatem gesta, ac grauitas oris, annorumque, magis honorabilem vulgo faciebant. Qui si quid laboris, vigiliarumque impendi posset, certantem se amissurum promissit, ut tanto totius exercitus consensu opinionem de se conceptam constantem efficiat. Stelusio, Petraalba, atque ceteris locis opportunis, alia deinceps praesidia, ducesque missi, & vndique ingens oppidanorum multitudo ad frumentandum, & annonam conuehendam destinata. Sed quia propter assidua belli incommoda, & occupationes armorum neglecta velut eo anno cultura agrorum fuerat à Scanderbeganis, vix trium mensium alimenta colligi inde potuerunt. Aduectum tamen occulte ferunt a colonis, & mercatoribus Venetis, nam ictum foedus per eos annos à patribus cum Ottomano fuerat. Ego vero adiutum semper pecunia Scanderbegum ipsa voluntate Senatus comperio. Et ipsum ferme quoad vixit, Venetis auspicijs militasse, gloriamque bellorum, & triumphos omnes ad eam Rempublicam retulisse. Neque immerito me equidem, quando & ciuitate ab eis donatum, & imperij fascibus in ea prouincia decoratum, satis recentibus monumentis constat, ut quarto enarrauimus libro. Quamobrem hoc loco, in quam prius ipse admirationem incidit, plurimos fore dubito casuros, vnde hac Venetis pax cum Ottomano Scanderbego excluso, quum socialia prius sibi foedera, & tot amicitia iura cum eo forent. Sed quis tam prudentissimorum principum consilia non auferit intrepide coniectare? Nihil cupide, nihil perperam ab eis fieri potuit. Simulabant, dissimulabantque, necessitati parentes, & quum reliqui nominis Christiani, tum Graciae praecipue seruande studio, quam ita in se ipsam rueret cernebant, ut sustentari iam nulla vi humana, nullis armis posset, id effecisse videntur. Vnum illud (quod ad rem attinet) affirmare ipse audacter singulis possum, Castrorum nunquam vel de fide Veneta conquestum, vel imperij eorum poenituisse. Comportato hincinde frumento, Croia horrea omnia, ac publica armaria completa facta computatione, ut integri anni alimenta satis commode parata essent militi, tormenta iuxta, ac omnis generis tela aueta, ampliataque, custodiarum maior pars scloppis, scorpionibusque instructa. Machinarum cura à Gallis

Laus Vranaontis.

A favore militum.

A dexteritate consiliorum.

A nobilitate generis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

A praclaris

geitis.

De vita & gestis Scanderbegi,

non translata, his semper tam pacis, quam belli tempore, quinq; aurei mensis stipendia singulis à Scanderbego statuta. Croiensium rebus firmatis, reliquum quod superfuerat commeatum exportari per cetera oppida, & partiri iussit. Ipse priusquam ad noui militis conquestionem, quem de more secum ad laceffenda interdum hostium castra haberet, se conuertisset, cum Mose, & paucis equitibus, ad copias iam pridem prouincia prasidio relicta ire perrexit, causa inuisendi cuncta, & decernendi spectatores ad rimanda consilia Ottomanis, & examussum singula disquirenda. Non frigus, non glacies, non operta niue tellus solertissimi Ducis ardorem tardabat, non magnitudo expensorum terrebat, non itinerum labores, dum latior semper munia obiret, subiretq; omnia, modo hanc, modo illam urbem inuisens, modo pastorali amictus sagulo sub manibus Sfetigradi peragrans, & veteris stratagematis non immemor, locato in insidijs milite, obseruans, si vi extorquere, aut dolo surripere Ottomanis urbem (ut olim fecerat) posset. Quare vix respirare unquam oppidani poterant, sed velut obsessi, pedem extra mania non mouentes, de assuetis diurnis, nocturnisq; custodijs nihil intermittebat. Interim reuersi exploratores superessum in delectu habendo, nunciarunt, dilatamq; iram armorum à Tyranno, ac bellum Epiroticum omne in vernum tempus reiectum. Vt primum enim audiuit Amurathes Sfetigradi obsidionem solutam, non inuitus per eos dies tanto nuper ardore captum apparatus, paulisper remisit, edicto mutato, ac publica iussione nouo interposito decreto, ut Idibus Martijs omnes ordines, ducesq; ad id designati, Adrianopolim conuenirent. Occultare profectio- nem suam in Epirum, & Croia obsidionem subicere maiorem in modum cupiebat. Sed adeo veris indicijs patebat res, ut singuli eo bello Scanderbegum sibi hostem certissimis animis destinassent. Respirauere aliquantulum, & cogitationes nostrorum, Tyranni proposito audito, prasidiumq; ibi mox dimidiatum, ac vix duo hominum millia relicta ad regionis limites, qui constructis militariter stationibus, hyemalem intemperiem ut poterant excludere, ceteri domos remissi. Scanderbegus Croiam cum Mose, & quibusdam suorum reuersus, aliquot dies ibi mansit, donec munimenta quadam urbis augeri, & firmari muros Tyrannam versus, longa pefesos vetustate procurasset. Tum impatientissimus (ut semper erat) ocij, nunc ad regulos vicinos, & principes consanguineos, nunc ad prasides Venetorum gregali habitu cum decem ad summum equitibus conuolans, imminentis molem belli admonendo simul, & animando homines singulorum animis inculcabat. Sed maiorem ferme partem eius hyemis sub pellibus cum prasidio illo in Macedonia vestibulis transiegit. Sfetigradenses vix pro portis errantes visi, sollicitos nanque supra quam

Amurathes
audita solu-
tione obsi-
dionis Sfetigra-
di, & Scander-
begi discessu,
aduentum su-
um in Epirum
differt.

quàm dici possit, faciebat, & augebat timorem viris ipsa hostilium castrorum propinquitas. Quum pauloplus 120. stadiis nostrorum stativa inde abessent. Exactis ita hyemis incommodis, inquietiora longe omnia, & publicos simul ac priuatos labores, malaq̄, exoriens ver aduexit, non nox, non dies ullus sine nuncijs, literisq̄. Castris praterijt. Hinc transfuga indies confluentes, inde non obliuisti veteris necessitudinis, Barbari quidam non obscuris indicijs consilia Tyranni insinuantes duci, & solertiam eius in omnibus agendis magis acuebant, & ceteris pro cuiusque ingenio tum pauorem, tum ardorem excitabant. Sed quia Urbibus iam pridem affatim prouisum, neque reuocatum quicquam fuerat, modica restabat ceterorum cura, solum ut species aliqua exercitus conficeretur ad urgendos, quum res ferret, nunc montanis, nunc campestribus locis hostes, & disturbendam, ut toties feliciter Sfetigradensi obsidione fuerat tentatum, Croiensem olim oppugnationem. Moses tunc tantum ex primoribus, Tanusius, & Strefius aderant Scanderbego, nam ceteri alijs necessitatibus adiecti, diuisiq̄, per oppida fuerant. Hos celeriter hincinde ad militum conquisitionem dimisit, sed quia exhausta velut robore virorum prouincia erat, & omnis ferme slos iuuentutis per ciuitates, & alia loca transmissus, plurimi dies in eo apparatu abire. Hinc ferunt Scanderbegum (ut maioribus ubique praesidijs firmaret prouinciam) plures eo bello subditos Venetorum, & ex proxima Dalmatia aliquos stipendijs suis conductos habuisse. Noui & ipse multos ciues meos, qui varijs temporibus illius auspicijs meruerunt, & vel eo solo nomine ingentia fama decora ad posteros tulere. Ottomanus interea congregata ad praestitutum tempus maiori parte copiarum (nam & multa adhuc millia deerant ad conficiendam veteris exercitus formam) prout quosque vel longinquitas locorum, vel viarum incommoda tardauerant, dum integer apparatus completeretur, in ceteris, qua ad rem tantam necessaria videbantur, procurandis, id tēporis impendit in comaeu praesertim conuocando, licet maior pars militum priuatim multorum dierum cibaria ferre iussi, quum satis crederetur hostem ad id, quod nihil triticea messis in campis esset relicturus, pabulum quoq̄, ac herbam ipsam attriturum, corrupturumq̄. Quamprimum eorum aduentum cognouisset, instrumenta ad oppugnationem penè infinita varij generis praparata, inter hac multa rustica ferramenta, vectiumq̄, ferreorum ingens numerus simul & lamina quadam ferrea incurua ad cuniculos (ut postea patuit) excauandos. Nam insidiari eo rationis modo satis commode posse inexpugnabili alioquin urbi, persuasum fuerat Tyranno. Machina quoq̄, minores, que vehi iumentis potuerunt, multa comparata, ad tormenta maiora constanda rudes sumptum. Omnibus satis comparatis, & copijs iam certo numero perfectis, 160. pu-

Scanderbegi
consilarij Mo-
ses, Tanusius
& Strefius.

Amurathis eo
pax coguntur
ad obsidionē
Croiz.

De vita & gestis Scanderbegi,

gnatorum millia fuisse omnes conueniunt, prater inſtitores, operarios, ac omnis generis artiſices, fabrosq̃, qui tum publico regis ſtipendio, tum priuatim lucri cupiditate ea caſtra ſecuti diſcuntur, quum longiorem Croia obſidionem fore, & moram in Epiro omnes crederent futuram protenſionem. Nam quoniam de urbis munimentis inexpugnabiliq̃ illius ſitu vulgo plura iactabantur, ſtatuerat Amurathes, niſi capta ea, Adrianopolim non reuerſurum. Nona Apriles erant, quum paratis cunctis ad proſectionem, anteſignani, præcurſores non minus uſitato, ſed non ſic Latino vo-

Anteſignani
Præcurſores.

cabulo dicimus, cum Sebalia Zeurenſio perito militia viro, in Macedoniam miſſis, qua tempeſtate Caſtriotus conſecto ex animi ſententia milite, ac cuſtodys per ſaltus omnes atq̃ iuga montium diſpoſitis, reuocato in ſuper præſidio a ſinibus hoſtium, ſimulq̃ vniſis ordinibus, octona autem ſolummodo hominum millia fuiſſe comperio, duo peditū, reliqua equitum, nunc hac, nunc illac procurſans, pariter & perlustrans omnia oberrabat. Maiorem armatorum numerum ea obſidione Caſtriotum non habuiſſe ſinguli atteſtantur, vel propter penuriam militis (ut nuper dictum eſt) quum diſpenſari tot locis præſidia oportuerit, vel forte (ut mea fert opinio) ludificandi paulatim hoſtis melior ratio viſa, ac ſeruandarum virium ad alias neceſſitates, & varios euentus fortuna, quum in viſceribus ipsis, & umbilico prouincia gereretur bellum, contentioq̃ de totius imperij, & omni rerum ſumma agi videretur. Triduo tamen antequam irrupiſſent in prouinciam Barbari, Epiriſis perequitans agros & campos omnes, quicquid ſati alicubi fuit, immiſſo partim milite contriuit, partim ferro igniq̃ corrupit.

vripit. Deinde crebris nuncijs de propinquitate hostis admonitus, cum omnibus copijs campestribus locis relictis, in montem, Tumenisto nomen est, quatuor millibus passuum procul à Croia, se recepit, capturus ex temporis et rerum ratione consilium. Equitatus itaque Tyrani nullo inuento obstaculo ingressus provinciam, in agrum Croiensem, nullo negotio integer illatus est, ibique singulis circum urbem diligenter inspectis, qua tutius castrametari posset, et commodior esset futura oppugnatio murorum, in Tyrannam ipse copijs expositis tentoria fixit. Planities est satis ampla, aspectuque pulcherrima, ad messem tamen, quam ad reliquam frugem aptior, interiacens inter ipsam urbem Croia, et oppidum Parthinorum. Caterum, hoc in loco plura sanè me admonere videntur, ut aliquid de eius oppidi primordijs, veterisque fortuna in medium afferam. Illud verò precipue, quod et scriptorum monumentis celebratum, non ignotum, nec latitat posteritati. Ante enim civilia Caesaris et Pompei bella, fuisse satis honesto numero in provincia id oppidum, licet animadvertere, et ruina adhuc ipsa, ac singularum rerum vestigia, prisca status decorem, ac veterem nobilitatem loci non obscure representare valent. Expugnatum nanque, et dirutum à Cesare ferunt, quum Pompeium atque Senatum Romanum in urbe Dyrrhachina obsidisset. Iacuit autem semper in ea ruina, neque restituti ulla deinde aetate aliqua dilucent indicia, nisi qua privata incolentium studia ad varias necessitates succedentibus animis renouarunt. Nomen aliud loco neque inditum, neque usurpatum comperio, eaque nec ullum certum conditorem affert in medium vetustas. Sed non temere ad eosdem et condendi originem transtulerimus, id quod tum nomen ipsum suadet, tum attestantur antiqui, dum non inter ignobiles populos Epiri, Parthinorum gentem cernimus annumerari. Præsam nunc incole mutato vocabulo appellant, tam intus reliquia ipsa murorum, quam extra suburbia, et loci omnes in numero habitatorum tenentur, ita amœnitate præcipua, et rerum omnium commodis gaudet locus. Bellicosissima ea gens hodie inter ceteros Epirotici generis populos computatur. Tamen tunc propter famam hostilis aduentus atas omnis cum suppellectili in tutiora oppida translata, nudaque, ferme tellus relictæ. Locato commode milite Sebias, ac omnibus maximo consilio ad quantamcunque vim hostis contemnendam ordinatis, obseruabat tantum oppidanos intercluso aditu portarum, ne quid præsidij, commeatuue afferretur in urbem, in ceteris vix aliquod signum hostium apparebat. Hoc autem idcirco (ut arbitror) quoniam neque laceffendi ad pugnam inclusos, vel admouendi mœnibus agmina suorum illi sanum consilium visum, quum præter hastas, gladiosque, nullum reliquum armorum genus aptum ad oppugnationem secum attulissent, neque deuastandi agri, et procurfandi provinciam edoctum satis aliorum tum veteribus, tum

Tumenistius
mons quatuor
or millibus
passuum à
Croia:

Parthinorum
gens inter no
biles populos
Epiri habetur.

novis

novis casibus ulla animum libido incessit. Quum & Tyrannus praesertim eadem ipsa proficiscenti iussisset, prohibuissetq̄, ne summa urgeret necessitas, ullam usquam copiam dimicandi dari hosti, haud absimilis quidem ratio nostrorum quoque animos auertit à pugna, & differre omnia auspicia belli in aduentum ipsum regis coegit. Nam quum Scanderbegus cum parte militum ad exploranda consilia Barbari, & contemplanda stativa perrexisset, ut si alicunde daretur, impetum in ea faceret, videns tum copiarum magnitudinem (quadraginta nanque millia ut anno priore venerant) tum miram ducis prudentiam in castris sit uadis, reliquisq̄ agendis, re nulla penitus tentata, quum etiam aduentum ipsum Tyranni formidaret à tergo, quo maximo potuit silentio, in stationes se recepit suas, moraturus ibi, donec Amurathes ipse omnem explicauisset apparatus, & confedisset sub muris, tum dispersa late tentoria, & inordinatam (ut sit) multitudinem commodius impeti posse, & quotisdiana irruptione hostes laesciri, praesertim quum oppugnatione urbis incæpta, totius fermè robur exercitus diuersis ministerijs occupatum magis opportuna iniuria propria munimenta reliquisset. Inter eas deliberationes, & salubria nostrorum consilia aduentare iam indies regie copiae cæperunt, & oppleri circunquaque armatis omnia. Tyrannus cum nobilissimis quibusque et robore virorum, praemissas copias in exitu ipso Aprilis est consecutus. Inter praecursorum & Ottomanorum aduentum 20. paulominus dies intercessere. Sed non debet id quempiam mouere, nam tum propter varia exercitus onera, & impedimenta militaria, tum ob ipsam principis iam senescentis commoditatem, vix quina milia singulis diebus fuisse confecta. Expositis ordinibus Barbari, ac in corona modum circundata urbe, locum omnem, camposq̄, muris subiacentes tentorijs operuerunt. Multi quinquaginta stadijs amplius procul à mœnibus confedere, dum tanta multitudo locari aliter non posset. Potuit id spectaculum fortissimi cuiusq̄, vel Imperatoris, vel militis animum mouere, & non irrationabilis me equidem formido proprii periculi, contemplatione oblata patria, penatum, Deorum, fidei, & honesti totius rationem à cuiusvis pectore extenuare potuisset. Erecto tamen supra hominem spiritu, oppidanus nihil tam formidolosa spectaculi pompa de veteri cogitatione mutatus, vel maiorem etiam inde pertinacia fideiq̄, constantiam ad conceptum iam pridem decus, & libertatem tuendam suscipit, metiens gloriae suae magnitudinem, & futuri speciem triumphi ex ipsa periculi vastitate compensans. Quare ingenti letitia, & cōtentione quadam effusi per mœnia milites, alter alterius in peragendis omnibus, & apparandis ad pugnam non ita sedulam operam carpebant, per noctemq̄ ignibus accensis, clamoribus, cantuq̄, vario contemptum hostis ostentabant. Cetera quoq̄, Epiri urbes, ac prouincia oppida, multum de solito ti-

more

Ottomani ad
uentus in Epi
rum.

Milia, hoc est,
militaria.

Obsidetur
Croia à Tur-
ca.

more abiecerant, neque vel auditus, vel visus Ottomanus tantum (ut olim apud Albanos) vel nominis, vel virium afferre visus est, quum assueuissent iam malis homines, & contemptores periculorum assiduitas ipsa fecisset periclitandi. Quatriduum in aptandis & mutandis hinc inde stativus hostis consumpsit. His ordinatis, concursus ad pratorium Tyranni factus, poscentium copiam pugnandi. Nihil concessum per eam diem, retentiq; intra munimenta sunt, sauerissimo decreto. Nam & Scanderbegi insuetum ocium augebat prater modum curam senis, ne magnum quippiam interea solitus artifex coqueret. Mane quod secutum est, duo nuncij ad

Amurathes
per legatos pa-
tit vrbē Cro-
lam.

Vranacontem cum ijs mandatis missi, ut si tradere urbem sibi vellet, libera illi esset cum presidio & rebus omnibus facultas abeundi. Ad hac biscentena Asprorum millia addita, & insignis ei locus (si velit) inter purpuratos principis promissus. Cateris quoq; Croiensibus ne imperium eius fastidirent, omnia que vel ad pristinam libertatem, vel maiora etiam commoda attineant, abunde sunt promissa. Cum his mandatis viri recto ad portam itinere pergunt, qua vnica tantum eo loci est in vrbe, nam circum reliqua ciuitatis latera, praruptus, atq; inaccessus mons est. Accitus igitur a custodys prefectus, cum insigni comitatu ad eam portam venit, postulantisq; colloquium regijs, oppidum quidem intrare non concessum, sed propius accedere iussis, ita ut commode inuicem se exaudiri possent, dicere que vellent illos admonuit. Verum accidit, ut primo congressu vix auditi, & infecta re discedere sint coacti, interrupta plena libertatis, atq; egregij spiritus Vranacontis voce, conclamarum vno ore vndiq; ab armatis, ferro, non verbis respondendum hosti, neque conuirijs, & probris quibusdam (ut

De vita & gestis Scanderbegi,

solet libido militaris abstinuit. Ea ubi narrata Ottomano, veterem magis indignationem recenti iniuria exagitarunt. Quamobrem ea spe destitutus, ordine ad ministeria oppugnationis conuersus, primo omnium expediti massas illas infecti aris, & ex illis conflare machinas iussit. Longum id opus fuit, quindecim amplius dierum spacio, decem conferta dispari aliquantulum magnitudine, quatuor aequales, qua sexcentarum amplius librarum pondosa iaciebant, reliqua ducentarum, harum quatuor cum duabus maioribus locatae, qua mœnia Tyrannam versus Orientem spectant. Alia qua porta locus est, opposita urbi: nam ab his partibus tantum potiundi per ruinam murorum oppidi spes suberat, quum magis accessa ea loca, & opere hominis constructa munimenta, ac manu facta paterent, qua licet fortissima essent, nihil tamen dubitabatur ea vi tormentorum aequari solo posse. Reliqua ciuitatis propugnacula ita insigni natura munimento undique monte cinguntur, ut satis sine ullo mortalium artificio, contemnere quantumcunque hostis pertinaciam possint. Itaque corona tantum murorum per summitatem ibi apparet, ornandi magis quam muniendi causa appositae olim à conditoribus loci. His tormentis apparatus, & super rotarum vehicula impositis, quo commodius ubiq; ueherentur, quadruido integro, priusquam cominus ductis agminibus sub muris manus confereretur cum oppidanis, ad concutienda ab illis duobus lateribus mœnia, opera omnis exposita est, offensumq; maxime utrobique urbi, ac disiecta sede munimenta, abrasaq; fermè dimidia murorum pars. Catera ita quassata, ut facili impulsu lapsura apparerent. Creuit prater modum spes Barbaris, ubi factum eum aditum intrandi oppidi aspexere. Quare crebri apparere scalas, reliquasq; machinas ad proximam murorum oppugnationem, tam publico, quam priuato studio aduehi hincinde trabes, excursare latos per statiuam milites vidisses, construiq; varijs modis omnis generis artificia. Singula fermè tentoria, singulos apparatus velut amulatione quadam deprimebant, dum quisq; tacita contentione primus muralem coronam sibi habere cupit. Purpurati quoq; regis multa priuatum impendere, ut animum Amurathis praeuenirent. Scamahetes inter ceteros praeipua ingenij solertia, atque indefesso studio, velut vnus ex gregarijs militibus, semper aderat patri, ac regij decoris oblitus, non vigilijs, non laboribus parcens obibat ipse, peragebat omnia, sedulus nunc hac, nunc illac pererrans, verbis pariter & exemplo animabat viros. Proposuisse ferunt & ipsum prater cetera à patre publice promissa, centena Asporum millia ei, qui primus euadens in urbem, Ottomana signa fixisset. Oppidanorum animos sicut dispar omnino ratio, ita dispari effectu acuebat: illi cupiditate tantum pradae, & gloria libidine eos inanes timidosq; spiritus induerant, segnius idcirco petaturi, id quod nunquam possedissent, hi ad id, quod honestissi-

Machinz bellicæ conflatur.

Barbari ad pugnam contra oppidanos sese accingunt.

Mahumethis fedulitas & solertia.

Dispar ratio Croienfium & obsidentium Turcarum.

honestissima quaque sibi apud Scanderbegum non erant defutura, imperij, patriæ, sociorum, totius denique Epirotici nominis salutem in manibus suis positam cernentes, nedum incredibili ad omnia pertinacia, sed furore quodam, ac rabie accendebantur. Exin licet deformata & diruta ab eis partibus mœnia aspectu ipso, ac forma spectaculi, dolorem incuterent simul & pauorem hominibus, praualebat tamen animi magnitudo in uiuidis pectoribus, proculq; fugabat facile ex cuiusq; ingenio ignauam mœstitiam. Solabantur se inuicem viri, animosq; vicissim acuebant, & inter ceteros medius vadens per turmas Vranacotes, dexteras suorum, ferratq; pectora pertractans: hac sunt, dicebat, urbium munimenta, hac inconfRACTA murorum propugnacula, hi immoti lapides, hoc firmissimum cœmenti genus. Quid decoris, quid laudis, quem triumphum inde speraremus, si illæ his, integrisq; tecti à munimentis magis ab illis ipsi defenderemur, quam ea nos defenderemus? Scilicet & ignaui ita pugnare sciunt, & pecorum armenta luporum fremitum contemnunt, sit tuto occludantur ouili. Sed murorum ea non hominum laus, urbem Castriotus nobis, non nos urbi commisit, periculis assuetæ virtus est, in difficilibus educata. Quis nō bonus nauta tranquillo mari? Quæ firma sunt, per se manent, nullamq; opem humanam, nullam ferociam nostram quarunt. Proinde fugiunt ea viri fortes, ex quibus vel seruatis, vel non seruatis, par sequi solet laudis fructus, inclinata cupiunt sustentari, eo properat virtus. Iterum repeto milites, ibi splendor animorum, ibi præclari elucescunt spiritus. Quare nudata ab hoste latera, armata dextera tegat. Fortium virorum corpora pro ignaui munimentis opponantur. Integris mœnibus pugnaturi ex summitate murorum fœminarum more eratis, nunc prostratis aliquantulum, equiori descendentes loco, cominus ferietis hostem, melius furorem omnem, iramq; exaturabitis. Accipiam ipse quoque certiora tum publica, tam priuata virtutis vestra experimenta. Adiuuat tamen & nunc pulcherrime vos locus ipse, & vix aliqua præsentis ruina murorum, de pristina spe bene gerendi detractum videtur, si accuratius inspexerimus. Nam dorsum hoc montis quamuis non ita in sublime erigatur, sicut ab alijs partibus, nonne satis ad onerandos hostes, & eludendam vim omnem idoneum videtur? Procliuas quoque hosti infestissima, nonne vires vobis indefessas seruabit, suggeret, & concitabit tela? Exoptandum itaque potius istud nobis erat, si cadem hostium ex hac obsidione cupimus, si gloriam insignem ex hoc bello, ac perennes in omnem ætatem titulos animo complexi sumus. Frustrabit namq; hæc apertura murorum Barbaros, alliciet ad ascendendum armatos, subibunt plures longe, quam mœnibus integris forent subituri, tot nullo certe negotio undique cadent, quot petierimus ipsi, ni compressis vos manibus sedere malueritis. Restaurabunt vobis disiecta munimenta cor-

Adhortatio
Vranacotis
vrbis præfecit
ad Croient
fes.

Vrbs cuius
commissa nō
ciues vrbi.

Periculis af-
fucta virtus.

De vita & gestis Scanderbegi,

porum suorum aceruis, si viri eritis, si memores libertatis, quid ad victoriam, quid ad memorabilem hostium stragem obstat, duces ac milites fortissimi, hac tantum urbis latera impeti ab hoste possunt. Cetera omnia extra periculum posita, vim nullam humanam reformidant, hic tantum labor, hoc opus vobis relictum, omnes hic eritis. Virtus, animi, conatusque singulorum hic aderunt. Quid facietis tot duces, tot fortissimorum militum capita, longe plurimi defensores pro paucitate custodiarum sumus, agendum igitur ita, enitendum. Croienses vero unica tantum pugna esse vires contundamus Tyranni, esse animum illius frangamus. Relinquet urbem, deseret aduersis Dijs ceptam obsidionem, ubi prima belli auspicia tanto suorum cruore tincta conspiciet. Hac nunc Albana ipse, esse Italica expromens lingua, nunc per interpretes suorum animos ad futuram postredie oppugnationem preparabat, atque dictis simul factisque, alliciens homines ad peragenda sedulo omnia, esse difficilima quaque obeunda inuitabat. Ita hincinde varijs operibus distinctis militibus, dum ex illius aspectu ad singula magis exequenda accenduntur, nox aduenit. Neque tamen usque ad secundam vigiliam praefecti solertia ab eo tenore apparandorum cessauit, quod superfuit quieti indultum. Barbari expeditis per diem omnibus, nocte usque tranquillissima sunt usque ad aurora aduentum. Nam pridie inclinatio iam sole, decreta urbis oppugnatione sub praconis voce omnibus clare mandatum fuerat, ut ante secundam diei horam curatis corporibus, certi duces ordinesque instructi ad pratorium Tyranni adessent. Quare festini undique dicto parentes milites, ante praestitutum a principe tempus, habita corporum, esse reliqui apparatus ratione, ad stationem eius expeditissimi conolauerunt. Accersiti ibi nobilissimi quique, esse corona de more facta, oratio Amurathis plusquam pro viribus, esse exhausto iam senectute ingenio ardens audita, neque Mahumetes lingua aequae, ac manu promptus adolescens silentium tenuit, sed patris sermone vix completo, furenti simillimus assurgens, ita est praeter priuata aduersus Epirotas odia in Christianum nomen inuectus, ut velut alter olim Annibal Romanis exortus, nobis infensissimus hostis videretur. Ceteri quoque duces priuatim milites quisque suos usque ad satietatem adhortati sunt. Quinta agebatur diei hora, quum perfectis omnibus, esse pranso per quietem rege, mouere e castris, satis incommodum tempus ad pugnandum, astiuus praesertim ardoribus videri poterat. Sed ideo forsitan opportunior ea hora principi visa, ne si per noctem, vel incerto die recessisset e castris ipse, commodior relinqueretur infestandi munimenta occasio Scanderbegi, licet neque sic cum sefellerit timor. Dato (ut diximus) signo, uno omnes impetu, maximo tubarum clangore, hominumque clamoribus egressi, manibus succedebant, esse iam cepta erat dimicatio a primis, quum subito tumultu repleta omnia, ac trepidatio ingens per vniuersa castra

Decreta urbis
oppugnatio.

Adhortatio
Amurathis
Mahumetis
ad suos.

castra exorta. Irruperat nanque Castriotus cum expedito suorum agmine in extrema quadam tentoria hostium. Quum diu intentus Tyranni

Castriotus irrupit in castra Turca.

consilia obseruasset, stationary eo loci constituti, primum impetum nostrorum satis audacter exceperant: sed ubi pluribus amissis impares se eis viribus nouerant, hincinde dissipati iam custodias omnes, & stationes eo timore reliquissent, ni proximi quique undique accurrentes, restituta pugna, fugiendi pudorem iniiecissent hominibus. Nostrum nihil gradu turbati victoriam sequentes, in obnixos infestius tela acrius ferrum strinxerunt, & sexcentis amplius occisis, ac pulsus ab una parte loco hostibus, tentoria bina diripuerunt, militaribus aliquot signis, ac ornamentis omnibus ablati. Ita rumor alius ex alio (ut sit) dum certatim socij, qui manserant in castris ad id incendium extinguendum peruolarent, ad Ottomanum explicantem sub muris copias allatus. Senex, & si procurasset multa antea, ac fideret viribus eorum, qui relictis fuerant in castris, conuersus tamen anxio animo, utpote qui nihil obstaturum efferat a belua diceret, Seremetum unum ex prefectis suis cum quatuor armatorum millibus obuiam nostris misit. Mahumetes quoque ardens iam pridem odio hominis maxime reclamante patre, cum assuetis custodibus corporis sui est profectus. Sed priusquam fermè hi mouissent, Epirensis impar tot aduentantium numero conuersis signis consuluerat sibi & suis. Caterum solus Scanderbegus ardore illo dimicandi suimet oblitus, mox (ut aiunt) ac inter consertissimos praterlatus hostes, dum oculos undiq; aditus vix penetrare potest, fermè oppressus est, praesertim quod equum pariter ipsumq; destituerant

Rumor de irruptione Castrioti affertur Ottomanorum.

Scanderbegus vix euadit.

De vita & gestis Scanderbegi,

vires. Quamobrem agre à multis undique in illum ruentibus se subtraxit. Barbari fugientem secuti sunt, dum spes aliqua capiendi fuit. Ità exercitus ex vna parte, dux ex alia, fœlici fuga ex insequentium oculis euanescere. Reuocatus igitur in castra miles, & Mahumetes cum suis mœstissimus ad patrem reuersus, quod ita per summam castrorum deformationem delusus fuisset ab hoste, pollicitus tamen publice est (si oporteat) sese vel integros menses, dies, noctesq; vigilaturum, donec tandem instructis ad id ipsum insidijs eam beluam capiat. Non animum, non consilium deficere sibi, neque defuturam fortunam, si ille in ea temeritate inuadendi momenta persistat. Scanderbegus ubi tuta iam terga ab hoste vidit, deflexo itinere ad suos pergit ire, qui solliciti de eo, nunc hac, nunc illac pererrantes, ac mittentes in omnes partes milites, perlustrabant singula oculis sicubi eum conspicerent. Et multi non sine lachrymis tam longum hominis desiderium perferrebant. Iam inde viduam rem Albanam, orbatum Epiroticum imperium, hominem propè diuinum à Barbaris tam crudeliter necatum dolentes. Quare in speratus fermè eius aduentus, tantum publice, priuateq; latitia attulit, vt præter gaudia vulgi, cantusq; varios, multi persolvere vota sint visi, quibus salutem eius petitam à Dijs se impetrasse credebant. Scutum viri ita perfractū attritumq; ferro erat, vt vix forma remaneret. Corpus tamen illasum omnino, inuiolatumq; minuit aliquantulum hoc loco facti magnitudo fidem. Ego vero haud grauate permiserim istud persuaderi mihi, quandoquidem (vt nulla fuerit fortitudo viri, nulla armorum peritia) pleraque vel maiora alia, casus, ne dixerim Deus, potest efficere: sed illud magis fortasse dubiam hanc rem facit, quod in omni acta vita, & rebus ab eo gestis, nunquã tam imprudèter Scanderbegum solum lapsum inuenio, ubi locus aliquis consilio fuerit. Nè concesserimus aliquando (vt faciunt Poëta) furentes quosdam impetus fortibus viris & Martis feruorem, ac bellicos spiritus semel indutos exui illorum arbitrio minime posse, quippe quum in gladio stringendo non omnino consilium absit, strictum tamen solus furor agit. Sic Horatij Coclitis apud Romanos animi præstantia, Porsena exercitum vniuersum, dum ponè demolitur pons, sustinuit. Et apud Græcos, Lacedæmonius Leonides cum paucis, Xerxis innumerabiles copias apud Thermopylas remorari non dubitauit. Caterum eo in conflictu ex nostris parua iactura fuit, vix decem, vulneratorum par numerus (vt aiunt) interiëre. Nam peditatu omni, & infirmiori parte equitatus in stantijs relicta, cum quinque expeditissimorum equitum millibus in castra Barbari irrupit Castriotus, qui ad fugam æque ac pugnam prompti, facile iniuriam omnem hostilem euasere. Inuento Duce, nostri lati continuantes iter, celerrime ad socios se recepère. Non tamen vllum satis efficax gaudium, vel festiua recens Scanderbegovo victo-

Lapsus Scanderbegi.

Horatius Cocles.

victoria erat. Iacebat animus alta mole curarum, & malorum imagine
 confusus, donec aliquem eius diei Croiensis fortuna nuncium habuisset.
 Nam licet satis nota tum præfecti, tum præsidij virtus, & fides, vrbis præ-
 terea inexpugnabilis situs, & habitus loci sollicitudinem eius leuarent, ta-
 men nunc tanta rei momentum, & periculi magnitudo, nunc patriæ (ut
 fit) inexhaustus amor, vel inuitum timere cogebant, & sedula interpreta-
 tio multa inania quoque sibi ipsi subiiciebat. Amurathes captam oppugna-
 tionem, quamuis propter motus illos castrorum non interpellasset omnino,
 tardauerat tamen quosdam apparatus, & cætera, quibus certius uehitur
 militi periculum, donec euentum eius certaminis audisset. Quo cognito
 (ut supra meminimus) tum postremos quosque agens in hostem, & singu-
 la opera, exponi sub muris iussit. Ante omnia sagittarij, & alij id genus le-
 uis armatura milites, qui emittere tela in superstantes poterant, passim
 fuerant circumfusi, tormenta minoræ non longe disposita. Cætera viliora
 capita vulgi subiecta primo furori hostium, scalas, & alia deinceps trabe-
 bant per montem. Hos promptissimorum iuuenum agmina Ianizarorum,
 & Assaporum sequebantur, ut si admoueri munimentis ea potuissent,
 euaderent in muros, & cominus perterrerent hostem. Hac ab illis partibus
 ordinata, vnde liberior apparebat aditus vrbis ex ea fractura murorum,
 quam grauioræ fecerant machina. De cæteris non multum curatum,
 quando & si ablata fuisset ea corona murorum, vix attentare potuisset
 aliquid ibi miles, ob alitudinem, & montis insuperabiles anfractus. Affixa
 tamen tormenta quedam ab hac quoque parte, petitæque crebris ictibus vrbis,
 tum perterrendi causa hostis, tum euertendi intus priuata nonnulla ædi-
 ficia, qua obnoxia iniuria videbantur. Oppidani primo venientem hos-
 tem tormentis à longe petiere, turbaruntque saepius pluribus occisis, alijs dis-
 sipatis, & auertissent fortasse ab incæpto, ni turmis quibusque duces sui in-
 stantes à tergo, nunc adhortationibus, nunc minis, verberibusque inter-
 dum, & vulneribus hostiliter vrgerent. Ad hanc pertinaciam illud quoque
 non deerat, quod & Barbari machinis ad idipsum locatis, impetere nos-
 tros oberrantes per munimenta non cessabant, ut arcerent, dum antesigna-
 ni, & feruorum manus, qui scalas, & reliquos apparatus traherent muris
 propinquiores fierent. Ita quamuis non incruenti, suppressere tamen.
 Tum Croienses ad sua quisque ministeria dilapsi, certius teli genus exer-
 cere occipiunt in subiectos, ac vera cominus aperire odia. Resonabant un-
 dique clamore omnia, strepituque armorum. Crepitus præterea, sonitusque
 tubarum ex vicinis refractus collibus ingeminatus, & multiplex aditus,
 ad iniiciendum ardorem viris, offendebat magis pugnantium aures. Si-
 cut tamen dispar causa armorum, ita dispar dimicatio erat. Spes potiun-
 da vrbis omnino nulla à principio apparuit, ni maius aliud quippiam
 fors,

Amurathes
 tardus in op-
 pugnando.

De vita & gestis Scanderbegi,

fors, casusue attulisset. Scala manibus frustra admotâ, sed cum vectoribus ipsis attrita per montem iacere. Reliqua vulgi colluuiis tota aut deleta, aut expauesacta effugerat, ut idem horror animos, torporq; pariter membra inuaserat. Vix pedem iam ullus promouebat ad muros, licet neq; apud suos ullum pateret effugium. Aderat nanque non longe spectator, sauisq; adhortator Mahumetes, crudelitat is nomen apud posteros, vel inde aucupans sibi, qui nedum quenquam referre pedem, sed ne respirare quidem patiebatur. Ita miseri dum hostium furorem fugiunt, immoderatiore suorum imperio plectebantur. Christiani hi ex maiore parte sunt Ottomanos subiecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones du-

Mahumetis
crudelitas.

Vt Christiani
captiui tra-
dentur sub
Turca.

cere solent Barbari, inermem ferme, quum non satis eis fidant. Hi omnia penè onera castrorum subeunt, aquandi, lignandi, valla, aggeres aliaq; munimenta construendi, tempore vero pugnandi, si in campis, & aperta fortuna dimicetur, hac primum obijcitur materia cadendi hosti, que aduersariorum distrahat simul & exhauriat vires. Si urbium oppugnatio agatur, hac instrumentorum vehicula sunt, hac ad implendas corporibus suis fossas materia electa, ac pontes velut cateris faciendos. Quare si segnius aliquid exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur, quam hostes. Occasio ea potius fortasse, quam causa, & ab odio ipso naturali omnis depromitur seuitia. Vidi multa huiuscemodi ipse, quum infœlici fato ad patriam defendendam infœlicia arma tenerem, cuius nunc memoria sicut mirifice recreor, ita recensere sine lachrymis non possum. Audiebamus stantes promunimentis, miserabiles illorum querelas, & supplices deprecantium voces, ut

tes, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non voluntate propria, sed saeuerrimo imperio Tyranni hostilia se facere dicerent. Corpora se tantum inuisissima, signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos, ut pote quibus ydem Dijs, eadem sacra, vota eadem, licet non ydem principes Christiano ex vitio, suaq; ipsorum calamitate essent. A nostris quamuis male tunc in ea fortuna ratio alicuius haberi posset, multis tamen quantum in tali furore potuit parsum. Proh dolor, libet exclamare hoc loco, paulumq; digredi. Vident hac, & audiunt tamdiu Christiani principes, neq; tam grauis seruitus sociorum, tam fœda vincula, vocesq; mœstissima, quibus montes iam, maria, camposq; omnes per tot atates implerunt, quempiam mouent, fluit undique noster cruor, deficiamus paulatim, neque sentimus, incidimus in ea tempora, volentibus dijs, vel potius ita agentibus nobis, ut vilior iam apud Turcas Christianorum, quam iumentorum sanguis habeatur, futurumq; sit, si hac diutius pestis inualescat, ut triginta ex nobis, vix vno obolo olim liceant hostes, quod in captiuitate illa Hierosolymitana de Iudæis scriptores referunt. Verum enimvero, nihil est quod timeamus amplius, iam ad summum turpitudinis deuentum est. Neque nos ad duriora perferenda apti sumus, neque hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest: sed redeat iam nostra vnde se subripuit oratio. Croienses primis quibusq; Barbarorum, aut occisis, aut propulsatis, aperta quoque portula, qua è regione erat, 60. ferme egressi erumpentes improuisi in hostem, auxerunt supra quam dici possit, timorem hominibus. Germani hi omnes, Epirotis mixtis fuere, qui vix exorata à præfecto exeundi facultate, cum singulis tantum scloppis processere non longe à mœnibus, editaq; satis magna cade, ut pro numero pugnantium extemplo recepere se in urbem, rursus infestiores erupturi, sed nullis precibus, ut id rursus facerent, obtinere potuerunt ab Vranaconte. Laudati tamen ab eo publice & donati sunt omnes. Barbari obstupefacti ea audacia nostrorum, primo retulere pedem aliquantulum, deinde tum pudore, tum consilio densati in vnum expectabant, si victoriam secutus oppidanus iterum erumperet. Maior longe cades ab Tyranna adebatur, laxior nanque hiatus murorum liberiolem faciebat dimicationem hominibus. Ibi oppleta iam cadaueribus omnia. Gemebat velut stridore morientium tellus. Non deerant tamen obstinata adhortationes viris, & furore quodam miseri periculo instabant, ne confessionem ignauie praberent hosti. Referta telis undique munimenta, & propugnacula urbis, ac caligine ferme sagittarum vincebatur dies. Hac à primis turmis Tyranni sine respiratione gesta. Medio iam ad vesperam declinante die, circiter octauam ferè illius horam, quum Amurathes videret partim casas, partim ob nimiam lassitudinem defectas viribus copias suorum, Christianosq;

Querelæ Christi-
anorum.

Exclamatio
in ignauiam
principum
Christianorum.

Licere, passiu-
ue significat
æstimari.

Iosephum pu-
tat & Ege-
pam.

De vita & gestis Scanderbegi,

acrius stantes pro munimentis, dubius fuit primo, an recentes alios seſſis ſubijceret, renouaretq; pugnam, an in alium diem differret oppugnationem, quum ſatis iam pro ea parte diei tentata eſſet fortuna, & nimij ardoreſ deſeſſa militum corpora reſoluerent. Adhortationibus tamen ſuorum coactus eſt continuare certamen, quū dicerent turpiſſimum fore ita incruentam fermè eius diei victoriam relinquere oppidano, & quādo nulla ſpes ſubeſſe poſſet vrbiſ potiunda, tot iacencia fortiſſimorum virorum, & ſociorum corpora inulta dimittere, neque differendum ardorem belli, omnia ſecunda ſegniora eſſe, contemptioraq; ubi hoſtis velut aſſueſciat periculis, & obduret malis. Nouis conſilijs, ac reparandis omnibus magis futurum locum obſeſſis, ſi ea reſpirandi facultas detur. Succedendum recenti milite in munimenta, ſeſſoſq; propugnatores, qui ubi eam pertinaciam viderint, aut voluntarie deſerent cuſtodias, aut ſuo ipſi concident onere. Mirari ſe, vnde iam iſ ſpiritus, ea corporum vis, perditis hominibus tam diu ſuppeditat. Subducta igitur ex eorum ſententia noua, vt electa magis, ita nihilo pauciores in mœnia copia, ac omnia dicto citius renouata. Fortaſſe & fortuna ipſa victoribus relictis ſecuta fuiſſet nouos virorum conatus, ni oppidanus quoq; nihilo ſegnior eandem ſuorum rationem habuiſſet. Recentibus itaque recentes oppoſiti, facili negotio poſſeſſum ſemel decus, & victoriam omnem retinuere. Ruebant velut occacata belua in ferrum Barbari, ad portam præſertim, & licet anguſtior via vix binos admitteret equites, adequitantes tamen muris ipſis recta cuſpide impetebant portas. Caterum vituperandus magis tam ſtolidus viſa contemptus, quàm miranda audacia. Quare aditi paſſim tot eorum cadauerum acerui, vt non falſum vatem Vranacontem fuiſſe omnes dicerent. Non perpeſſus diutius tam miſerum ſpectaculum, tantamq; ſuorum ſtragem ſenex, receptui cecinit. Deſerta mox munimenta, relictis hoſtes, non quenquam cæpta odia, non feruor dimicandi tenuit. Ita ab omnibus priuatim, publiceq; id ſignum expectabatur, neque noſtris ingrata ea ceſſatio ab armis fuit. Exhauſerat namq; ſpiritus viris, tum labor, & calores, tum ſitis & inedia, quū pleroſq; impranſos præueniſſent hoſtes. Proinde quod reſtabat diei, & nox ſubſequeus, quieti ac curationi corporum inulta: Caſtrio to quoq; latiſſimam eam noctem conuolantes vndiq; de Croienſi victoria nuncij fecere. Impertitus poſtea per eum eſt regulis ac populis vicinis eius diei fauſtus euentus. Hoſtibus mœſtiſſima omnia per eos dies fieri. Vix namq; tolerabilis eius pugna iactura videbatur, & amplius hominum milia amiſſa. Oppidanis modico ſanguine ea victoria ſtetit. Amurathes tentorio clauſus, biduo integro fertur primores ſuorum varijs conſultationibus diſtiniſſe. Mahumetis tamen inter ceteros inſignis quadam mœſtitia erat, quod & præferuidū illius ingenium, & aduerſorum inſolens at as dolorem

Turca receptui canit; infeliciter pugnans.

Lexa nox Scanderbegi devictoria.

Octo hominū nullia occiſa.

lorem omnem in rabiem verterat. Exin cupidissimus ultionis non dies, non noctes, omnia obeundo, ac perlustrando exercitum, à laboribus vigilijsq; cessabat, ab ea præcipue parte, qua nuper eruperant nostri, ibi promptissimorum militum agmina, ac varia genera insidiarum posuerat, pernoctabatq; sapius ipse, ut si attulisset aliquam bene gerenda rei occasionem fortuna, illam non prætermitteret, & oppresso Scanderbego, illusq; profligato exercitu, aliquando ea cura animum exolueret, liberèq; uniuersa Epiro potiretur. Sed inanem hanc eius expectationem reddidère sagacissima ducis consilia. Nam tum à transfugis, tum ab exploratoribus indies missis, de omnibus edoctus, per aliquot dies sedendo consuluit sibi, atque hostem diutina mora contriuit. Caterum abhorrens tam longum ocium, excogitata & ipse fraude, qua intentos tantopere homines caperet, nocte quadam maximo silentio, collectis vasis in locum, quem Munticleum vocant incola, traustulit copias, unde impeti hostium stationes pari commoditate poterant. In Tumenisto quingentos tantum equites cum Tanusio & Mose reliquit, factaq; computatione temporis, & via, ac consilijs suis apertis, iussit ut nocte subsequenti secunda vigilia impetum in castra Tyrani facerent, ab ea parte, qua nuper irrupissent, vixq; prima lumina ingressi, nullatenus facti hosti copia pugnanti effusa fuga abirent. Ipse quoque in Munticleo omnibus ordinatis, & dispositis, ac vix ducentis viris ad statiuorum custodiam relictis, signata nocte copias suas mouit. Modicum interuallum fuit inter eius & Mosi aduentum: nam ut primum tumultuatum ab ea parte sensit Castriotus, & consternata, velut eo motu omnia, occasionem amplexus, unde minime timebatur, irrupit. Ita incerta in castris omnia, trepidatumq; maxime est, alijs hinc, alijs inde procurstantibus, ad arcendos hostium aggressus. Cateris excitantibus socios, quum obsessos se undique hostium armis clamarent. Sed à Mose timoris aliquid fuit, damni nihil omnino. Nam locato iam pridem ibi milite per Mahumetem, facile voluntarios præsertim, pepulit in fugam. Insequi fugientes prohibuit nox, quum insidiarum, & vetus, & potissimus timor esset Damnum ingens datum à Scanderbego, deformataq; castra sunt, tam incendio, quam ferro. Neq; tamen diuturnior ea ignominia fuit propter concursum ingentem hominum, qui nostros, vel interuentu solo auertere à munimentis, veritatos a quo campo (in Tyranna enim pugnabatur) tanta multitudinis vires experiri. Sed nihil nostrorum retrocessu insigniter ab hostibus actum est, quum neque illi cedentibus instarent, & peditatum omnem cum octingentis equitibus ponè à tergo, non longe ad varios euentus fortuna, cautus bellator Castriotus locasset. Exceptus itaque ab illis lætitia clamoreq; ingenti, nihil moratus, reliquum noctis in itinere consumpsit. Vix vnquam incruentiori victoria ex hoste usum inuenio, nullus

Mahumetis
consilia con-
tra Scandera
begum.

Fraus excogi-
tatur à Scan-
derbego con-
tra Mahumet-
tem.

Pulchrū Stra-
tagema.

De vita & gestis Scanderbegi,

Incerta vltoria Scanderbego con-
tigit.

amissus, sed nec vulneratus quispiam fuisse dicitur. Barbaris omnia vul-
nerum, lachrymarum, ac gemitus plena relicta, oblataq; penè est Croensis
fortuna, praè ea calamitate. Nemo vel hiscere iam apud Tyrannum aude-
bat, vel consilij quicquam in medium afferre, cum turpissime veteres, &
nouas hominum consultationes omnes eiusmodi euentus reprobasset. Re-
cursum est tamen ad orbem castrorum tormentis circumuallandum, fir-
mandumq;, quod optimum ipso vsu in Sfetigradensi obsidione priore anno
fuerant experti. Ita cessaturum rati hostem, ab eiusmodi incurfionibus.
Deducta igitur multa tormenta minora, qua opposita mœnibus fuerant,
& circum tentoria, vt commodius visum, locata. Maior tamen pars in
priore opportunitate periculi mansit, nam ita diffusa passim, & discreta
per interualla inter se stationes fuerant, propter nimios astus, & impedi-
menta iumentorum, vt non satis prouideri vbique posset. Nihil eorum oc-
cultum diu Scanderbego fuit. Non transfuga defuerunt, non audaces
exploratores, qui edocerent omnia facilem ad credendum propter prioris
anni exemplum. Statuit itaq; aliquantulum quiescere & ipse, atq; quesita
eiusque fortuna, paulisper contentus esse, eaq; per ocium frui, donec aliqua
alia occasio bene gerenda rei affulsisset. Penuria praeterea cœmatus, quum
nusquam colonus, nusquã habitator in aruis esset, vnde sumeret alimen-
ta miles, ad alia procuranda cogebat. Quare ad commodius quaque ha-
benda, praesertim vitandi quoque caloris causa, ad maritimum quendam
locum praecipue amœnitatis, iuxta flumen, ffrumum accola vocitant, cum
omnibus copijs ire perrexit. Ibi cibaria crebris nauigijs affatim conuecta,
à Dirachinis etiam (non longe nanque aberat ea vrbs) petiit frumen-
tum, neq; negatum est, licet quo cautius poterant praesides Veneti iuuarent
nostros, ne res innotesceret Tyranno. Eos dies cunctos Barbari in quati-
endis muris Croia, & euertendis, ab eis praesertim partibus, vbi vel quip-
piam integri restabat, vel oppidanus restaurauerat, consumpsere. Nam
tentanda sterum fortuna, per militum virtutem regis animum libido in-
cesserat, quum opus cuniculi, & reliqua id generis insidie, longi res tempo-
ris ac supremi laboris videretur, propter quasdam loci confragositates, &
saxorum crepidines. Miseri, qui tam immoderato reguntur imperio, &
quos tam superbis dominis subiecit fortuna, vt libidinem eorum, si aliter
nequeant, suorum ipsi corporum laceratione, & proprio sanguine explere
cogantur. His expeditis, dirutisq; in vastum mœnibus, qua attingere tor-
menta potuere, apparere eo die milites ad crastinam incundam pugnam,
& noua vulnera Tyrannus iubet. Vix ullus, vel publice, vel priuatim, vt
consueuerant, hilari animo sese obtulit. Annuebant tamen mœstissimi,
quum recusare, vel tergiuersari mixtus timor, pudorq; prohiberet. Amu-
rathes videns eam animorum demissionem, & inuittissimos omnes ad eam

Scanderbeg
cum copijs ad
Ifrumum flu-
men se recipit

Amurathes
timorem &
ignauiam sui
exprobrat.

rem

rem trahi adinaduertens, fertur conuocatis optimatibus, ac nota militia viris, multis verbis timorē eis, ignauiamq̄, exprobrasse. Quod tam par-

uis momentis, vel verius iocis fortuna submississent animos, & imperpetuum de victoria desperassent. Quodūc primo impetu non expugnassent urbem, quod iacentia cadauera sociorum aq̄uis oculis aspexissent. At quod fore tam ignobile oppidum, infameq̄, castellum, ut absorberi ita vno impetu posset, vno ictu corruere. Durandum esse, standum in confractō, atque insatiabili animo, qui eas feras velis à suis lustris depellere. Consensuisse multos praclaros Imperatores, exercitusq̄, sub mōnibus hostium, leuis & priuata saepe iniuria cāusa. Se publice priuatimq̄, ab Epirotica perfidia tot affectos contumelijs, per summam indignitatem ita inulta omnia relinquere velle? Quam praterea insignem victoriam vlli ad eam diem sine sanguine stetisse? Varnensis fortuna meminissent, cui gloria vix quicquam aequari posset. Difficile fore iugum hosti incruentis manibus imponere. Praclara quaque sudore maximo, laboreq̄, confici. A Croia belli eius vim omnem pendere, ea sublata debellatum esse imperpetuum in Epiro. Scanderbegum nanque illo velut totius robore imperij amisso, diem vnum non mansurum in prouincia. Quare bono essent animo, agerentq̄, intrepide. Nusquā incertiores euentus, quā in bello esse, sentendam fortunam, laceffendamq̄, insuper illam sapius, qui ad se trahere velit. Non tamen negare se, ut cautius impostertum ageretur cum hoste, & consultius pericula adirentur, neque beluarum more ruerent in ferrum milites, satis multos cadere ex oppidanis, si decem qualibet pugna deficiant, vrgendos

Insignis victoria nō est sine sanguine.

Praclara sudore & labore periciuntur.

Fortuna laceffenda, si ad te trahere velis.

De vita & gestis Scanderbegi,

tamen iugiter esse, ac onerandos quotidianis infestationibus, ne reparare vel vires, vel munimenta possint. Et fortasse si arma non prodesse, inuenturam aliquem modum fortunam, ut Sfetigradensi obsidione prater expectationem omnium fecerat. Ita ingeniosam mortalium perfidiam, & humanam cupiditatem esse. Hac dicta restituere vigorem animis, ac timore omni velut fugato, simul pristinum ultionis desiderium, simul ingentem gloria appetitum subicere hominibus. Illud praterea molestiam & metum magna ex parte lenabat, quod videbant postridie dum circa urbem ipsi occupati essent quietam saltem stativam ab incursionibus Castrioti, & tuta terga futura, à fronteque tantum hostem se habituros. Nanque ad alias procuraciones, quas nuper recensui, id quoque ad auertendum Scanderbegum per eam diem à castris, ne disturbaretur oppugnatio addidit. Tyrannus, ut Sebalias Ieurenensis, de quo supra facta est mentio, cum 16. equitum millibus ab alia parte prouincia ad ludificandum hostem per deuastationem agrorum iret. Futurum enim sperabat, quod Epirensis ad eam maxime regionis partem cum omnibus se copijs transferret. Prima itaque vigilia accepto milite Barbarus profectus est, admonitus tamen ab Amurathe, ut quantum maxime posset, sui copiam hosti non faceret. Vicena amplius millia passuum emensus erat Sebalias, quum nuncius eius ad aures nostrorum venit. Mox ingens murmur inter milites ortum, varie (ut fit) consilia ea hostium interpretantes. Eadem tamen omnibus sententia erat, ardorque animorum, sumenda prope arma, eundumque silenti agmine, claudendos aditus, ac obsidendos saltus, unde transiturus credebatur. Sed inimica prapostera celeritati ducis prudentia, neque satis fidens tenebris, omnia in diem distulit. Rarefcentibus sub aduentum diei stellis, sublatis signis cum omnibus turmis mouit à castris, per montuosa, ac tuta loca agens agmen, preuentibus semper exploratoribus, ne insidijs hostium alicubi interciperetur. Eadem ferme hora Amurathes signo ex castris adito, urbem est aggressus. Nam quum procurasset omnia, qua vel ad excludendum, vel auertendum Scanderbegum attinerent, non expectata certa luce, ne in medios diei ardores oppugnatio protraheretur, rem aggredi cepit. Multum animi addebat viris nunciatus Castrioti abscessus. Exin ardentiores ad omnia intrepide, primo impetu scalas, & alia id genus instrumenta ad muros propius deducere. Non desuerunt quoque, qui recentis cladis immemores ad portam ipsam praterlati impingerent cardines, ac perfringere claustra conarentur, malleis, ac vectibus ferreis impetentes. At Tyranna ignes pluribus locis iniecti in urbem, neque tormenta inter pugnandum quiescebant, & licet nocere nostris sine pernicie suorum Tyrannus non posset, abiecto tamen eo respectu, aque hostem militemque suum sternebat. Non insuauem omnino unius capituli Christiani victoriam credens, quam 20. suorum sanguine

Sebalias cum
16. millibus
mittitur ad
ludificandū
Castriotum.

sanguine comparasset. Croienſibus quamvis non incruenta omnia, tuta tamen erant, neque dubitatum unquam de amiſſione oppidi. Ita in expugnabilis præter cætera locus ipſe, vim omnẽ hoſtium inanem reddebat. Quantum vero in virtute hominum deſenſio urbis ſtabat, ingẽtia proſecto ubique tam fortitudinis, quam fidei exempla adebantur, ſuperiorq; longe ſemper oppidanus erat, & animis, & viribus, & fortuna. Qui ad portam proceſſerant, vix vnus inde pedibus ſuis exceſſit. Ab alijs partibus primi quoque occiſi, poſtremorum magnus numerus vulneratus. Scale vix alicubi attigere munimenta. Non tamen idcirco Amurathes villo ſatis loco intermiſit pugnam, ſed pertinaciore ſemper propoſito recentes ſeſiſ ſubijciens, ac omnia renouans eo ſpectaculo paſcebatur ſimul, & cruciabatur, donec exaturatus iam ea calamitate ſuorum, ſigno receptui dato, ſinem oppugnationi fecit, ſuadentibus maxime purpuratis, ne per eam indignationem perdere exercitum vellet, quum nihil uſquam diluceret ſpei urbis per vim potiunde, ſeruandos milites ad opus cuniculi. Eam vnicam eſſe viam, qua inſidiari hoſti poſſit. Non inuitus ſermonibus ijs acquieuit ſenex, reductisq; in caſtris militibus, que ad id operis in rem erant, accitis peritioribus quibusdam, maximo cõſilio procurauit, atq; egit. Sed quia laborare iam fame exercitus cæperat propter inopiam commeatus, ſegnius actum id opus per aliquot dies, miſiſq; frumentatores Lyſſum, & alia oppida Venetorum vicina, quum propter pacis iura inter eos, ſatis crederetur nihil eos negaturos. Caſtriotus interea cognito ab exploratoribus itinere Sebalis, qui immiſſa parte militum, vites, & alia frugifera deuſtabat in campis, ſilentiori quam potuit agmine mouit, & trium minus millium ſpacio approximans hoſti, quatuor equitum millia ſibi ad inuadendum aperte eum ſelegit. Peditatum omnem cum reliquis equitibus in colle quodam prope viam, qua tranſituros putabat regioſ, collocauit, & Moſem à Dibris cum his admonitum, vt ſi trepidos illos ac palantes ad eam partem fuga tuliffet, mox improuiſus cum ſuis exiliens, fugientum tergo inſtaret. Si pari fortuna animoq; reſiſtentes ſibi vidiffet, deduceret impigre & ipſe caſ copias, ſeq; reliquo equitatu adiungeret, facile ſic ratus hoſtem vel reſiſtenteſ clade nobili, vel fugienteſ affici ignominia cum detrimento poſſe. De hoſtium fuga non vanus eſtimator fuit, cætera omnia ſpem eius ſeſel- lere. Nam præmonitus à cuſtodyſ de eorum aduentu Barbarius, dato ſigno omnes ſuos circa ſe collegerat, præter paucos, qui latius diſſipati præda noſtrorum fuere, & priuſquam ferme ſignum aliquod hoſtile conſpexiffet, inclinauerat ad fugam parte alia, non ea qua venienteſ præſciuerat Scanderbegum, quare nihil dignum memoratu geſtum. Inſequi enim vltèrius hoſtem noſtri prohibiti ſunt à duce, quum & peditatus egre longum perſequitionis eius laborem laturus eſſet, & Croia perpetua ſolici

Suauiſ Turcæ victoria, vnus capitiſ Chriſtiani cū viginti ſuorū ſanguine.

Victoria oppidanorum aduerſus Tyrannum.

Foſſio cuniculi à Barbariſ ad urbiſ ingreſſum & expugnationem.

De vita & gestis Scanderbegi,

tudo ferociam temperaret Castrioti, quum seruare exercitum ad quotidianas urbis necessitates magis cuperet. Ita Barbarus inde alacer, quod voti compos minimo incommodo suo tota die ludificasset hostem, ad Ottomanum properauit. Hinc Epirensis molestissime eius diei iacturam ferens, ac Croia prater modum timens, quod non longe ab ea consueuerat abesse, in castra perrexit. Ferunt tamen in itinere occurrisse multos, qui de frumentatoribus Tyranni rem omnem eum edocuerunt. Proinde extemplo (ut in omnibus caute agendis consueuerat) gregali sumpta veste, ac centum non amplius militibus haud absimili amictu vestigia hominum sequutus, iuxta viam qua redituros regio nouerat, in insidijs se collocauit, misitque duos exploratores ex suis Lyssum, viros expertos, qui velut turmas hostium & frumentatores regio venarentur, & eos caute obseruarent, ne si forte alio quam venerant iter flecterent, Scanderbegum quam propere admonerent. Sed ij eadem via reuersi in Scanderbegum inciderunt, a quo

Stratagemata
Scanderbegi,
vt frumenta-
tores Tyranni
inuadat.

partim capti sunt, partim caesi. Frumentum omne simul cum iumentis & equis in castra Christianorum conuectum, inter milites distributum atque diuisum est. Moses relictas sibi copias in stationes iuxta Ismum reduxit. Amurathes dum fodiendo cuniculo instaret, leuibus certaminibus vexare oppidanos nunquam cessabat, ut per custodias munimentorum occupati minus ad nouas insidias aduerterent. Interim duo diuersi nuncij conuolauere in castra: alter de frumentatorum caede, diruptioneq. qua gesta erat, indicans: alter ab Albria de aduentu comitum ex Macedonia significans: quantum mororis ille, tantum hic solatijs aduexit. Quare facta utriusque

usque compensatione, non multum mutati hominum vultus, sed caterorum omnium ratione omissa, ad perducendum nouum commeatum cura militibus incesit. Quare non abnuente rege, 20. amplius lectissimorum hominum millia ad id muneris destinata, ne si paucius essent, prada essent nostris, velut de alijs nuper frumentatoribus audierant factum. Sed occupatus tum Scanderbegus & ipse erat in conuehendo ad suos captiuo frumento. Nam timore hostium diuersis itineribus longam aggressus viam, per asperrima locorum agens incommodissime iumenta, multum laboris, neque modicum temporis in reditu consumpsit. Quamuis si liber adhuc eo fuisset onere, & in procinctu suas habuisset copias, non satis crediderim studio persequendi hostis, contra eam multitudinem tantum fuisse adituum periculi. Moses tamen incertus de Castris, quum motum regionum ex castris ab exploratoribus nouisset, veritus ne ad illum opprimendum ea vis hostium properaret, quatuor impigros equites maximis itineribus ad eum quarendum, monendumq; de singulis miserat. Sed nulli prius conspexere, quam in castra reductum casorum spolijs, ac conuecto commeatu onustum. Regij quoque nullo inuento obstaculo, cum frumentatoribus, atque alio cibariorum genere celerrime applicuere ad suos. Ita corporibus prouisum, & ferocia magis, animiq; rediere viris. Cuniculus non dies, non noctes intermissus, sed laboriosissimum opus multos sub terra consiciebat, licet partitus esset numerus artificum in tot horas, atque in reliquis manipulis idem ordo seruaretur. Vincebat tamen omnia improbus labor, & pertinacia hominum. Ad oppidanos fallendos solitis procurstationibus sub muros quotidie decursum, & licet aliquis eo modo semper caderet, non ideo id iactura loco in tanta multitudine computabatur. Figitur lata aliquantulum Barbaris per eos dies omnia fuere, nam prater aduectum nuper commeatum, multitudo ingens mercatorum ex proximis Venetorum oppidis cum annona, vino, oleo, & omnis generis cibarijs in castra quotidie confluerebat. Caterarum quoq; mercium vectores non deerant, ac velut ad mel musca (ut vulgo aiunt) vndiq; in regia castra conuolabant, quum scirent hominibus in ea fortuna penuriam rerum omnium, solius pecunie abundantiam esse. Nouerat haec optime Castris, sed ne vel subditos amicorum offenderet, vel priuatorum officeret utilitati, aequissimo animo patiebatur omnia, monueratq; tacite suos, ut dissimularent & ipsi. Neq; verbo quenquam aut re violarent, maxime quod non ignorabat, si hinc afferri prohibuisset, aliunde alimenta hosti non defutura propter vicinitatem Macedoniae, Thraciae, Mysiae. Quare aliud agitabat animo, quomodo armis, ferroq; non fame Barbarum fugaret ex Epiro. Quamobrem augendarum copiarum prima, ac potissima ratio visa, eo magis, quod ex 8. hominum millibus, quos in ipsis belli

Viginti millia
constituti fru-
mentatores à
Turca.

Fossio cuniculi
continuat
à Barbaris.

Veneti adue-
hunc alimonia
Turci
ad castra.

Consilium
Scanderbegi
armis & ferro,
non fame
Barbarum fugare
ex Epiro.

auspicijs

De vita & gestis Scanderbegi,

auspicijs scripserat, paulo minus mille tum ferro & varijs casibus, ac incommodis sublatis sibi fuerant, tum plures eorum ipse sponte domum dimiserat, quomodo satis perfuncti periculis & malis viderentur. Tanusio igitur, Mosiq; id muneris iniunctum, qui peragrantes prouinciam omnem, vix duo hominum millia consecere, quingentos equites, reliquos pedites: haud facile fuisset, tum in Epiro vllum inuenire, qui ad arma ferenda esset idoneus, non belli certis munijs occupatum, & proprijs ministerijs addictum. Ita summa ratione firmauerat omnia praesidijs Castriotus, ne vllus satis imperij angulus opportunus damno, & ignominia relinqueretur. Per eosdem dies, quibus is delectus habitus est, Croienses crebris procurrationibus hostium lacesiti, non potuerunt se continere manibus, sed erumpentes sapius feliciter manum cum regijs conseruerunt, praesertim die quadam, in qua quadringenti ferme egressi egregie per cadem, ac fugam hostium insequendi ardore, in castra penè ipsa sunt illati. Barbari inescatam hominum temeritatem credentes, non multum casus socios indoluerunt, sed inanem illis spem eam reddidit Vranacotes: nam licet modica iactura reuectos suos vidisset, eximius tamen periculi eius diei, ac hostilis fraudis ponderator, non pedem amplius extra munimenta efferre permisit. Aliam tamen maestitiam, cladem aliam Amurathi aduehebat Scanderbegus, qui accepto nouo milite, ac copijs cum Tanusio, & Mose tripartitis in occasu solis, egressus è statiuis diuerso itinere, & latenti maxime agmine, ad castra eius properauit. Detectus tamè ipse est à vigilijs, priusquam locum Monticulum dictum attingisset, à quo sedecim ferme stadys aberant munimenta, tumultuatumq; summopere in castris, praecipue ubi tentoria obnoxiora periculo erant. Quare quod remedij ad eum auertendum propulsandumq;, per eam incertitudinem noctis fieri potuit, nihil omissum. Octo ferme hominū millia subitarie collecta, ac opposita illi sunt, segnior tum Castriotus moderatiore gradu paulatim prope hostem irrepit. Barbarus prior clamore simul procursumq; orditur pugnam, nostri continuo retrocedere, vt protractis longius à munimentis minuerent aliquantisper ferociam hominibus. Tanusius interea & Moses assignatas sibi castrorum partes ex improviso penè ingressi, terrore tumultuq; omnia compleuerant, irrumpensq; per vacua quadam tentoria occisis stationarijs miles, igne iniecto, qua ferro non poterat, absumebat, magis ab his cadis, ignominiaq;, quam à Scanderbego fuit. Nam conuersis ad eam partem hostium animis, liberiora cuncta ad diripiendum, seuiendumq; Mosi relicta, & impune primo impetu vim omnem exercere potuit, ac consternare tumultu homines, vt sit in re subita, victoriam paucissimi peperere, non accurrentes postmodum illuc densiores Barbaros nemo expectare curauit. Tormentis praeterea qua summopere formidabant nostri,

Conflictus
apud Monticulum.

stri,

stri, manus à regijs nõ est adnota, vel quod non satis commode per noctem
 ys uti poterant, vel pra timore (ut sapius contingit) illius auxiliij sunt obli-

ti. lam lux appetebat, quum relictus hostibus, in medio animorum ardore
 Castriotus viginti ferme stadijs procul in colle quodam satis omnibus con-
 spiciendus confedit, Mosem cum ceteris legionibus expectans, ut prodeun-
 tes è castris constituerant, locumq; pra fixerant. Eo viso hostes undiq; ad
 pratorium Tyranni conuolantes, petunt maximo studio, ut egrediundi ad
 eum opprimendũ facultas sibi concederetur, paucitatem nostrorum osten-
 tantes. Victus illorum clamoribus senex, in sententiam illorum discessit.
 Prorupere momento temporis duodecim lectissimorum hominum millia,
 septem equitum, quinque peditum: conspecta ea multitudine Epirensis, du-
 bus primo consilij fuit, an expectaret venientes, maxime quum ipsa hosti-
 um castra tam propinqua essent, an temporis cederet. Melius tamen pro re
 nata illi visum est, mediam eligere viam, et neque fugere omnino, neq; re-
 sistere venientibus. Retrocedens igitur per editiores et tutiores colles tra-
 hebat agmen, confisus tum loco, tum socijs, quos puluis iam ex incessu subla-
 tus à longe prodebat. Turca infestis signis maximo ardore usque ad eos
 colles processere. Tum inspecta difficultate loci, quod ex solo ascensu, suo ipsa
 onere grauabantur corpora, segnus inferebant gradum. Castriotus non
 prius mouit, quam suorum aduentum à tergo certis indicijs cognouisset,
 sed neque Barbarum ij doli latuere. Conuersi nanque et ipsi propter stre-
 pitum aduentantium, et visis nostrorum praecursoribus, pluribus signis
 pra timore festinationeq; relictis, terga dedere Scanderbego. Non tamen

Turci petunt
 congressum
 Epirensibus.

De vita & gestis Scanderbegi,

inruentos omnino fuga excepit, quum inita dimicatione plerique superne telis à nostris obruti fuissent. Moses quoque impigre aduolans, nonnullos moratorum sponte se dedentes viuos capit, reliquis tutissima fuga concessa. Nam Epirensis veritus maiorem motum castrorum, repente dato signo, omnibus circa se collectis tuta montium iuga petijt. Nunciata hac, & visa Amurathi, praesertim nocturna cladis spectaculum, ac deformatio castrorum, vocem pra dolore inclusere, neque quicquam ea die vel tentatum, vel decretum in hostem. Postero die ferunt Scanderbegum (ut consueuerat) cum paucis comitibus per iuga montis, qui Croia imminabat, oberrantem, & colloquentem cum Vranaconte visum à Barbaris, nunciatumq; id maxima festinatione Tyranno, ac digito etiam ostensum hominem, tum canino (ut aiunt) risu suorum leuitatem, stultitiamq; obiurgantem, dixisse aiunt senem: Dimittendum indomitum leonem, neque efferratam beluam diutius sanguine suo exaturandam, ita melius fortasse rabie ipsum sua, quam armis ullis vinci posse. Caterum ut parum turpe Castrio to fuit, ex ore Amurathis hac verba audire, ita longe pulcherrimum ad ea dicendum illum cogere potuisse. Iam sordidatus ex omni parte exercitus, & obfesso, quam obsidenti similior, per summam fœditatem inuisos traherat dies, donec ad alia quoque mala illud non minimum additum, quod cognitis cuniculi insidijs, oppidani nocte quadam maximo silentio egressi, disiectis ex maiori parte operibus, dolos omnes hostium detexerunt, neque auditi à vigilibus sunt, nisi quum deformatis omnibus in urbem recessere, quum noctis concubio venissent, quando profundissimo somno premuntur homines. Aliqui tamen negant ullam eruptionem ab eis factam, neque occursum eo modo operibus hostium, sed quum regij non potuissent satis eas insidias calare, visos à Croiensibus, deprehensasq; illorum fuisse technas. Quamobrem pluribus in locis ab oppidanis dispositas fuisse pelues, & vasa aerea, ut ex subterraneo impulsu ab eisdem redditus tinnitus, insidiarum locum subesse indicaret. Nam licet aditum ipsum cuniculi viderent, tamen verentes ne intus perplexe effossus ab alia parte quam crederent, educeret armatos, hoc incerti mali remedium machinati sunt. Vtrunque dictum verum esse potest, illorumq; neutrum ratione caret, quamuis hoc quo plus ingenij, tanto minus pra se ferre fidei videtur. Illud vnum in dubium non reuocatur, Croienses licet minimum fermè eos hostium conatus timuerint, procurasse tamen intus cuncta exactissima ratione, ut spem omnem diutius insidiandi pracluserint Tyranno. Nam ubi detectum id opus animaduertit, & parari in urbe omnis generis obstacula strenue ab oppidanis cognouit, penitus ab incepto amouit animum. Sed & si eodem tenore latitasset fraus, mutaturus tamen ultro ab ea re consilium erat, quoniam ita in fodiendo singulis locis natiua occurrebāt saxa, propter

vicinita-

Sentētia Turca de Scanderbego.

Per pelues & vasa aerea in dias hostis ex periri.

Opera & conatus hostiū in cuniculo fodiendo in irritum ceciderunt.

vicinitatē montis, ut ad ea incidenda, tum opera inestimabilis, tum tempus perpetuum exigeretur. Abiecta itaq; ea cura, ad aliam adhuc inaniorem, mentem adhibere statuit, si quo modo pecunia, atq; ingentibus promissis trahere ad se obsessos posset, quum non arma, non mina, non fraudes ulla prodesse. Igitur unum ex Satrapis multa apud se autoritatis, ac spectati ingenij virum ad Vranacontem mittit, & duos tantum cum eo seruulos multis donis, ac Barbaricis ornamentis onustos. Mandata eius generis fuere, ut priusquam sermonem ullum de urbis deditioe proponeret Barbarus, ea munera praefecto Amurathis nomine traderet, quo conciliaretur magis hominis animus, ingeniumq;, ad praestitutum colloquium. Deinde latenter eius mentem animumq;, solicaret ad proditionem, deditioemq;

Amurathes
Vranacontē
muneribus
vult corrumpere.

oppidi, & ingentibus auri, argentiq;, pollicitationibus pelliceret, atq; doceret facillimum id fore sibi, qui caput praesidij esset, quum ciuium ibi minimus sit numerus. Subituros Croienses vel volentes, vel coactos eas conditiones, quas praesidium acciperet. Praesidium vero accepturum eas, quas ipse vellet, & praeter ea dona ornatissimum illi locum, militibusq;, apud se nunquam defuturum illi promitteret. Cum his mandatis regius nihil moratus ad urbem contendit, & quum approximaret porta, procedere ulterius à custodibus prohibitus est, donec praefectus accerferetur, eo impigre accito, auditus benigne Barbarus est. Qui cum primo proferens dona Amurathis, multa ad ea magnifica verba adderet, & ita aures sibi hominis conciliare studens, ac praestruere mandatis fidem, contereret tempus:

Satis est, inquit Vranacontes, praecleara ex se munera, praeclearissimis

Respondet V-
ranacontes
Legato Tur-
caz.

De vita & gestis Scanderbegi,

quoq; verbis ornasti. Nunc cetera iussa Tyranni effer. Ita demum admiffuri largitionem vestram, & accepturi dona sumus, si postulata audierimus. Aliter nullo patiemur modo priores à vobis beneficio deuinci, neque hoc turpissimorum forte munerum vinculo astringi, nisi sciamus quo tam insueta hac liberalitas tendat. tum enim & acceptare egregie, & recusare iustissime dona vestra poterimus, quum ex verbis animum vestrum cognitum, perspectumq; habebimus.

Nihil confusus ad ea Barbarus, quicquid sit, ait, de ceteris rebus, non ideo dona attulimus, vt eo colore quenquam deciperemus, cum seruis, eo pacto & pueris agi solet, non cum liberis & fortibus viris. Et licet suspecta omnia hostium sint, vt vere locutus es Vranacontes, id quod neq; ipsi ignorabamus, non ausi fuissimus tamen sine rubore manibus (vt aiunt) vacuis ad te venire. Spernere gratitudinem animorum nostrorum non debes, si vir es, qualem pra te fers, & quem homines pradicant. Ist hac aquo animo accipe dona, qua vim tibi afferent nullam, neq; impedient, quo minus in rebus tuis ius tibi integrum, ac plena sit potestas. Neq; si contempseris postulata nostra, & alia qua ad te attulimus dicenda, in quibus non minor fortasse tui, quam nostri ratio habetur, neq; si probaueris munera, ta'n inge'vno oblata animo, exprobrabimus. Quandoquidè nihil tam sordidi animi est censendum, quam ita dare, vt inde aliquid expectare velis. Libere ad te venimus optime dux, ex animo ipso loquimur, non verbis, non donis capere cupimus, quem armis ferroq; toties sensimus inuictum, qui omnia infra te ducis. Amat te ideo Amurathes, admiratur eas virtutes in hoste, & si quo fieri posset modo, secū habere cupit. Ibi certe melius apud tantum regem preclara hac animi magnitudo, & ingenij dexteritas viam sibi ad omnis fortuna & gloria apicem inuenire poterit. Non quod Scanderbegum damnemus, quem ob recuperatam, & defensam toties, te tamen in primis adiutore patriam, hostes etiam celebramus. Sed alio tu principe, alia fortuna dignior. Non qui in ea obscuritate, ne dicam sordibus (absit verbo temeritas) omnes etatis annos transigas, & insignes exhaustas spiritus. Momentanea praeterea hac qua videtur fortuna facies Castrioti est futura, nimis immodicum hostem fata illi dedere, differri potest supplicium homini, auferri non potest. Ita ad ingentes vires ingentiora quoq; odia sumpsit in eum Ottomanus. Non impensa, non labori, non periculis ullis iurauit se parsurum, non discessurū ex Epiro, donec funestissimum iugum ceruicibus eius imponat. Principium vero eius mali en ab hac vrbe à vobis potissimum orditur. Audimus quotidie his eius vocibus pratorium resonare, non si Adrianopolis, si regnum omne sit turpiter relinquendum, abiturum ex possessione loci huius, nisi vobis expugnatis, nisi exaturato animo laceratione corporum vestrorum. Et faciet profecto (quod ominari ipse reformi-

Sordidi animi est, ita dare, vt inde velis aliquid expectare.

Odiū Turcz in Castriotū.

formido) licet enim ego hostilem in vos animū cum alijs geram, tamen ego homo sum, et affectus humanos habeo, vix oculi Croïenses paterentur tam miserum fortuna vestra spectaculū. Faciet inquā, ni vos aliam mētem indueritis, ni oblatam vltro salutē, lucem, libertatem, pacem per summum ocium acceperitis. Nam agite dum insignis vos locus iste, inaccessa mōnia, et virtus precipue vestra protegat, sed quousq; tandem hæc sunt protectura? Eousq; planē, donec alimenta, donec cibus corporibus suppetat. Ecquid creditis Ottomanum hanc obsidionem medio belli ardore relicturum? Videbitis malo vestro, percipietis, si arma non proderunt, si omnes incassum aggressus cadēt, hosce hostes, hæc tentoria semper habebitis in oculis, et praeforibus quotidie, donec fames diutina, quæ omnia superare solet, vos tandem perdomet. Quid quæso reliquum spei superest vobis? Vnde ea cupiditas periculorum obstinat a pectora inuasit? An Scanderbegus suggeret alimenta inclusis? Qui totos dies abditus in syluis, et per iuga montium fugiens, ac laboribus curisq; undiq; oneratus, vix miserum ducit spiritum. an Veneti commeatibus inuabūt? qui omnia nobis aduersus vos belli huiusce fomenta quotidie vel ad abusum conuehunt, et suggerunt: Respicite proinde nimio plus fortes viri, colligite vos aliquando. En hostis moneo, satis in pertinacia perstitistis, non est adusq; patria, libertasq; defendenda, ut vel aduersis Dijs pro ea pugnetis, cedendum est fortune, potentioribus obtemperandū. Sed quid ego hanc libertatem appello? Vera vos libertas, vera præmia, perpetua vita tranquillitas apud Amurathem manet. Consulite vobis, dum integra omnia sunt ad decernendum, dum hostes hortamur, rogamus, et malumus voluntarios vos socios, quā coactos seruos habere. Hæc adhibito ad id maxime vultu, vocisq; sono exegit Barbarus, expectans quæ animorum motum vidisset inter homines, ut tunc ex occasione ipsa cætera summotis alijs cum Vranaconte secretius ageret. Cæterum ubi alienissimas ab eius sermone omnium mentes vidit, ut pote qui spernere ferrum, nedum verba norant, et fremere undiq; homines tanquam non hortari se, sed cogi ad deditonem crederet, rogauit Vranacontem, ut sibi pauca cum eo solo colloqui liceret. Id quoque concessum: nam ut tum prudentia viri, tum constantia fidebant omnes, ut nihil dubitarent cuncta eum è publica dignitate imperij, et singulorum utilitate acturum: tum mandata Tyranni improbus homo, quo magis poterat colore, et prætextu verborum exponere cæpit. Sed quum tam sordida cōsilia præsensisset Epirensis, interruptum in medio sermonem reliquit, et hominem abire confestim ex oculis iussit, sic totus pudore obrutus discessit, neq; de donis quicquam à quoquam acceptum, prohibente præfecto, nam libido militaris haud grauate seruos eo onere leuasset. Illud tamen regio illi legato pro tot compositis verbis edixit Vranacontes, ne posthac ipse vel alius quispiam à Tyranno ad urbem accederet.

Venetos cōstituta alienare hostis Croïensibus.

Libertas aduersis dijs non defendenda.

Croïenses norant spernere ferrum, non tantū verba.

Colloquium legati Turcici cum Vranaconte solo.

De vita & gestis Scanderbegi,

cedere auderet, aut se petere ad colloquium: nam responsum aliud à se non asportaturos, præter manibus, naso, auribusq̄, præcisīs, totius corporis fœdissimam deformationem. Reuersus in castra nuncius, magno accursu turba est acceptus, quod ingentibus tum publice, tum priuate desiderijs expectabatur. Quid de voluntate oppidanorum ferret, qua vnica fermè spes hominibus supererat habenda per deditiōem vr̄bis, tamen primo non accepta qua reportabantur munera visa satis nihil actum ostendere, deinde audita oratio viri, & exposita pertinacia Croiensium, singulorum animis pro cuiusque ingenio tum dolorem, tum pauorem, tum furorē infudit. Senex impatiens magis explenda ira causa, quam vlciscenda eius ignominia, ad arma, & omissam iam oppugnationem conuersus, apparari scalas, & reliquas machinas pro subsequenti die iubet. Tota fermè nox in eo vano labore consumpta, & tormenta quaque suis ordinata locis. Ad custodiam castrorum, & incursionses Castrioti, 30. amplius hominum millia equis iuxta stratis, frenatisq̄, relicta. Mane sub crepusculo aurora, adductus sub muris miles, & in ipso pro cursu hostium ad munimenta machinarum furor utrinque depromptus, sed feliciores cadebant ictus nostrorum. Nam hostes tantum eos sentiebant. Barbari vero nihil suis, quam oppidanis æquiores erant, & dum depellere ciuem à tutela mœniorum cupiunt se ipsos tum cade, tum timore periculi auertebant. Vbi ea sauitia refedit, ad scalas ventum, ibi sicut vera apparuit virtus, ita maior longe cladis oblata est occasio, atque momento temporis nudauere cuncta sanguine, ac cadaueribus repleta sunt omnia. Non potuit diutius in seipsum crudelis esse Amurathes, licet obstinatissimo animo cœpisset dimicationem. Quare dirempta pugna velut furore correptus, querulus concessit in castra, ibiq̄ per totam diem senile mentum violentis manibus pertractans, atque erectis in cælum oculis, iniurios deos suos compellans conquestus est, quod caniciem suam ad hæc mala, ignominiasq̄, seruassent, ut omnis eius antea cta vita, ac Ottomanum nomen penitus eo modo deturparetur, resq̄ omnes per tot annos à se gestas vnum ignobile Epiri oppidum denigraret. Purpurati, & alij, qui proximi illi stabant, varijs sermonibus solabantur hominem, pleraque nunc vetera, nunc noua aliena fortuna, & externorum regum exempla agro nequicquam animo subiicientes. Postridie eius diei senex, licet haud satis firmus corpore, quum tam efficax dolor totum penè hominem confecisset, in dicto concilio cum satrapis (quatuoꝛ esse ferunt) duos Bassas, Romania, & Asia, & duos quos consiliarios dicunt, multum temporis consultans de totius belli summa consumpsit. In tres sententias diuisum concilium: Vna de prosequenda obsidione Croia fuit, & hybernis ibi ducendis, donec fames tandem diutina conficeret, & debellaret homines. Alia Croia relicta vniuerso exercitu insequi Scanderbegum suadebat, ita si armis capi non

Turca exprobrat in felicitatem suam djs.

pi non posset, includi tamen fugientem aliquo loco posse, ubi fame necaretur. *Vltima, quum satis tentata omnia, & expertam omnem fortunam,*

neque morandum amplius per eam ignominiam, neque perdendum per indignationem exercitum diceret, legatos ad eum mittendos decreuit, qui tributarium ipsum, & vectigalem Ottomanum quoquo modo constitueret, si acceptare conditionem vellet, exigeretq; ab eo 10. millia aureorum annua. In hanc, que tutior videbatur discessum, quippe quum satis ampla victoria species videretur Amurathi, si priusquam discederet ex Epiro, iugum eo modo imposuisset hosti, & vectigalem sibi prouinciam fecisset. Nam continuanda obsidionis ratio ad animum non transmissa, consideranti multa hyemis incommoda, & quod prius obsidentes, quam obsessos eius rei tadia caperent. Commeatumum praterea inopiam ad eam multitudinem tanto tempore alendam, & quod maximum erat, assiduas incursiones, & irruptiones hostium in castra, neque insequendo per Epiroticos montes Scanderbegi terendum tempus visum, quum & periculum eo modo summopere timeretur. Quare vnus multa vir auctoritatis, cui Isup nomen erat, ad id muneris electus, sed veritus senex nimis grandem forte pecuniam lusuram iri Epirensi, monuit legatum, vt si subire hostis tam ingens tributum recusaret, ad quinque millia tantum rem redigeret. Vna supererat difficultas, quod incertum erat vbi castrametatus esset Scanderbegus, & in ea incertitudine peragere prouinciam ad eum quarendum

Amurathes oratorem situm ad Castriotum pro pace petenda dirigit.

Inuisibile legati nomen.

f perdu-

De vita & gestis Scanderbegi,

perduxissent, soluti vinculis, lati praecedentes hominem, ad castra ire perrexerunt. Tumenistus mons primum recto itinere petitus, ibi non inuento Scanderbego, ad Isimum fluvium in ora maritima concessere, sed nec ibi repertus est: nam sublatis per eam noctem signis, in planiciem quam rubram appellant, transfulerat vasa. Quare admoniti de eo Dibrenses à quibusdam incolis loci, abeuntes inde sine mora, minus hora unius spatio (nam parum ab Isimo distabat) illuc deuenere, & priusquam intrarent castra, vnus ex ducibus, relicto non longe legato, cum socijs ad Scanderbegum concessit, sciscitatus eius voluntatem, an sui adeundi regio legato potestatem faceret. Visum primo Dibrensem, turmales ex longo desiderio in amplexus, & mixta lachrymis oscula effusi, ingenti plausu excepere. Tum impigre deduxere ad Castrorum, qui ubi vidit & ausuit hominem, eo perbenigne suscepto, nihil immoratus quosdam equites & pedites mixtos, Tanusiumque cum his ad accersendum honorifice legatum Tyrannimittit. Eo in castra deducto, de mandato quidem regijs nihil ea die relatum, nam nox instabat, sed humaniter susceptus, lautoque insuper & opiparo acceptus conuiuio, in castris pernoctauit. Caterum iussus Moses cum expeditissimorum equitum agmine singula circum loca, saltusque, peragrans, atque augens custodias, ne per eum colorem Ottomanus aliquam fraudem moliretur, totam penè noctem eo in opere consumpsit. Orta luce, Scanderbegus conuocatus optimatibus, fecit copiam dicendi regio, ille composito iam pridem sermone, maxima arte, si modo tale quippiam persuadere liberis animis posset, sic exorsus fertur:

Oratio Oratoris Tyranni ad Epirosensem.

Dedissent Dijs iam pridem hanc mentem nobis Scanderbege, quam ad te hodie tandem longis admonitis malis, serius fortasse quam par erat, attulimus: neque enim vel ipsi tot exercitus deletos, tot praclaros duces eodem extinctos fato vidissemus, neque tu laceratum imperium quotidie in oculis haberes, & tot passim vulnera, ac gemitus tuorum exaudires. Sed ita natura comparatum est, ut ad pacem & aequitatem, nisi per sanguinem & bellorum iniurias venire non possit. Quare aequo animo quod superest accipiamus, & has saltem reliquias melioribus Dijs seruemus. Satis inundauit per tot annos sanguine humano Epirotica tellus, sat deforme sui spectaculum amantissima olim regio, & pulcherrima principum sedes praebet iam diu, ingentes vires, ac quasi supra mortuorum vota Amurathi Dijs dedere, tibi minimas (si ad eum referas) ut libere loquar Scanderbege. Non paenitendas tamen illas, tum militum, & tua virtus, tum (quod maximum est) facit fortuna, ut praclare omnibus bellis ostendisti, quod & ipsi admirati saepenumero, licet in hoste, & publice, & priuatim sumus, dum superbissimos Hungaria populos & Graciam tot bonis affluentem, tam facile perdomitam à nobis recordamur, sola gens hac inuicta ac im-

Collatio felicitatum Turcae & Scanderbegi.

patiens

patiens dominij est reperta (nihil adulos hostis). Atque utinam ista vera non essent, qua loquor, in vos tantum, ut video, hucusque neque fortes, neq;

falices sumus. Verum enimvero hac vobis potissimum timenda fortuna Epirense, qua forsane funesto exitu credulos erexit spiritus, ut velut perpetuam illius possessionem amplexi, tandem ruatis: neque tamen, si singulas fortuna vestra partes oculis proponatis, vobis quoque parum virium, & dignitatis hoc tam diutinum bellum abstulit. Nam quamuis non multa hominum iactura hucusque nobiscum bellum geritis, Vbi Sfetigradum est? Vbi latissimus eius oppidi ager? Vbi tot villa, tot adificia, tot praediorum ornamenta? Vbi rerum omnium facies? Cur tam fertilissima regio perijt? Vbi tot horrea annonae, qua omnes olim vicinas vrbes, & Italiam ipsam replebatis? Vbi denique (ut Sileam alia) pulcherrima Croia maenia? qua ita deformata iacet, ut vix vestigia murorum, & spirantes intus hominum vultus, nedum pristina urbis formam retinere videatur. Quid expectas ulterius? Vides quam praequantia tibi sint malis omnia, vrbes alia capta, alia obfessa, caput ipsum imperij Croia, penè ad nihilum redacta. Sola autem hominum adhuc resistit pertinacia, qua tandem frangatur necesse est. Decreuit namque Amurathes auctis copijs hyemem ibi omnem trahere, & aliam aetatem, si opus fuerit, ac plures deinceps annos, donec fames tandem, si ferrum non possit, iniiciat iugum hominibus: sed hoc ita demum, si tu quoque mali tui studiosus per eam imprudentiam allatas has ad te pacis conditiones spreueris. En ex funestissimo hoste socium te sibi, ac tributarium constituit Ottomanus, soluit Croia obsidionem, aufert in perpetuum hostilia signa ex Epiro, & mauult vectigalem sibi

Fame iugum
hominibus
inijcere, si fer-
ro non possit.

De vita & gestis Scanderbegi,

Turca tribu-
tum petirà
Scanderbego.

sine sanguine provinciam hoc beneficio devincire, quàm tam cruentum diutius iugum quarere vobis. Perexiguum vero pro magnitudine officij onus imponitur, 10. tantum annua aureorum millia prestari sibi petit. Aliud nihil, neque vestrum quarit, neque suum repetit. Potestis Epirenses, potes Scanderbege, pro tot oppidis nostris in Epiro, tot villis, tot pulcherrimis rebus, quas non ullo hereditario iure, sed vi ablatas tam diu possides, estuc citra dedecus & iacturam tuam concedere Amurathi iustissime petenti. An ignobilior Epiro Peloponnesus? An Caramanus nobilitate tibi, vel potètia cedit, vel opibus? (sine reprehensione temeritatis dixerim) cate rig, vetustissimi, & populi nobiles, à quibus quotidie Adrianopolim tributa aquo & libenti animo afferuntur, præcipue quod hoc nõ servitutis loco, sed magis propter quoddam ardentius fidei vinculum imponitur vobis. Discute vires tuas prudentissime dux, discute fortunam omnem, neque hodie tam pulcherrimam occasione præterlabi è manibus sine. Voles adhuc hac fœdera, si id neglexeris, tunc cupies forte redire quum non poteris, quum mutatus rerum tuarum status, victorum quoque superbiores sentiet vultus. Sed dum tam studiosus huius rei hortator apud vos sum, magis quàm par erat, pro gravitate legationis, & dignitate Amurathis in hanc partem orationis incubui, nihil tamen ideo reuoco qua dixi. Quinimmo si hostis apud vos aliquid possum precibus rogo, obtestorq; (ut dum licet) dum consilium non mutat senex, vestri pariter, nostriq; rationem habeatis. Ecquid enim creditis, huius non impetrata pacis, si id forte contigerit, dolorem Amurathis magis, an nostros animos offensurum: nostra hæc proculdubio, ac priuatorum capitum iactura, qui ex libidine eius hæc vilia corpora huiuscemodi casibus despondemus, & si vestro non possumus, nostro plerunque sanguine animum eius exaturamus, erimus quotidie in visceribus vestris, dabimus sanguinem, & hauriemus, donec tandem vel tot fatietas malorũ alter utros teneat, vel longa pertinacia, & fatum aliquod utrosque crudeliter absumat.

Nondum finierat Barbarus, quod multo murmure confusum concilium, plerique immodico gaudio, quod defatigatum iam armis suis Amurathem, & velut bello victum viderent, risum non tenuere, quum tanta pompa verborum tributi mentionem proponi sibi audissent. Alij sub hac specie pacis captare Amurathem se dicentes, ut quod hostibus non posset, tributarijs olim paulatim iugum imponeret, hostiliter fremebant, neque vel vnus est inuentus (ita mortaliũ animos instant res prospera) qui eam pacem, quam bellum perpetuum nallet, aut cogitandum saltem super ea re diceret: Heu quo nunc abiit ille splendor gentis, illa nobilitas animorum, eius inuicta virtutis semina? Videbant Albani laceratum imperium, urbes alias captas, alias obsessas, auita iugera hostilibus operta armis, uxores, li-

Mortalium
animos inflat
res prosperæ.

res, liberos, procul à conspectu suo in timore, & lachrymis tabescentes, discerni quotidie ante oculos corpora suorum, & manantia sanguine omnia, tamen iacere magis quisque in ea fortuna, & licet non omnino infelicem, cruentam tamen libertatem fouere malebat, quam minimam confessionem ignavia prabere hosti. Scanderbegus igitur timoris nescius inter eos sedato murmure conuersus ad Barbarum, ne animi dubium, & suspensum per contemptum ad Amurathem dimitteret:

Haud absimilis multum est, inquit, hac tua legatio illi, quam Aiaradinusq; dudum (si memoria tenco) attulit, qui in ipsis ferme imperij nostri auspicijs quaedam Epiri vrbes, & Macedonia partem nomine Ottomanis allatis ad id ipsum literis petijt. Proinde satis tum vobis in perpetuum credo fuisse responsum, nam neque diminuta adeousque fortuna mea mihi videtur, neque vestra sic aucta, ut nouas has condiciones proponere nobis hodie honeste possitis. Quod enim longo ordine amissum Sfetigradi oppidum, diruta Croia mœnia, & corrupta in campis omnia recenses, vix id iactura loco computatur à nobis. Salua modo hac capita sint, incolumis miles, sospes populus, recuperabuntur amissa omnia, deuastrata restaurabuntur, iuuantibus Dijs (mibi crede). Hac mortalium manuum opera facile & destrui, & construi facile consueuerunt, modo artifices, modo fortes dextera non desint. Sed dic quaeso, quando ita iuuat nostra enumerare, quanti empta hac vobis ad hunc vsque diem sunt? Quando Sfetigradenfis vrbs, licet non virtus vestra, sed ciuium superstitio eam perdidit? Quanto Croiensis oppugnatio sanguine stetit? Agitedum, nihil inuideo. Ita fortes, ita felices per omnia secula estote. Videam semper ipso eo modo signa vestra in Epiro, obsidete vrbes, oppugnate, insultate agris, corrumpite quicquid frugiferi tenet Macedonia, dum ea relinquatis fortuna vestra vestigia, ea fortitudinis ac virtutis monumenta. Quare rogare potius vos, ut non discederetis, expediebat nobis, quam vel ea pecunia discessum vestrum emere. Absit ut viuente Scanderbego vectigalem vobis prouinciam hanc vlla videat atas, vel hominum vllus audiat. Non si totius possessionem Macedonia, & omnes patrum nostrorum sedes restituantis, non si mecum diuidat imperium Ottomanus, ea nota inuri Epiroticum nomen paterer. Frustra itaq; externa coaceruas exempla, frustra Peloponnesiacam fortunam, & Asiaticas seruitutes, ac caterorum oculis nostris subycis, & disertando animis inculcas, quandoquidem nullum est tam efficax exemplum, quod ad eam turpitudinem possit liberum ingenium inuitare. Nihil vltius locutus est legatus, nec aliud quippiam hac de re contendere voluit, aut iuxta consilium senis de minori summa agere cum hominibus curauit, quum tam alienos ab ea re omnium animos videret. Dimisso igitur concilio, ductus est cum socijs apud Scanderbe-

Responso Epi-
prensens ad O-
ratorem Ty-
ranni

De vita & gestis Scanderbegi,

gum ad curanda corpora. Tum opipare acceptum, & honorifice habitum, Tanusius cum aliquot equitibus mille ferme passibus procul à castris est comitatus, ne libera militum licentia violaretur. Vix abscesserat è conspectu legatus, quod Castriotus veritus insidias hostium, si eum locum non mutasset, sublatis signis, Tumenistum copys omnibus petijt, custodibus passim per loca exploratoribusq; intentius quàm unquam antea fecisset, dispositis. Reuersus legatus in castra, qua in Tyranna minori positæ erant, sicut dolorem Amurathi, ita ex agritudine morbum quoque sum-

Morbus & ægritudo Tyranni.

mopere auxit. Quare eo magis quotidie inualefcente, Satrapa deposita quasi omni cura armorum, ad curandum senem, illiq; medicamina adhibenda animos transfulere. Sed in ea morbi incertitudine, nullum efficacius, quam verborum remedium videbatur: nam impatientia doloris contractum malum, appositis ad id ipsum solatijs erat leniendum, & noua aliqua latitia curandum. In eo statu res per paucos dies mansere, neq; non satis compos sui omnino erat Tyrannus, sed & audire suos, & alloqui satis commode poterat, atq; iubendo multa procurare, qua in rem videbantur, donec Scanderbegus audita agritudine eius, irrumpens bis, terq; in castra, quicquid ferme tum animi, tum corporis supererat reliquiarum exhaustit. Prima & secunda incursio ipsius vix cruenta fuit, neq; aliquid dignum memoratu gestum, quum solertissime inuigilarent Barbari ad defendenda castra, ac omnium animi essent magis ad se tutandum, quam ad alios lacessendum intenti. Iniecit ea res Scanderbego maiores, ac pene maximos ferocia stimulos. Igitur noctem primum vt sapius fecerat, ex se ipsa satis pa-

tuoris tumultusq; excitaturam ad ea consilia amplexus, equitatu ferme
 omni secum ducto Tyrānam petijt, nam commodior ab ea parte erat pro-
 cursio equiti, & magis opportuna iniuria hostium statua. Exacta media
 nox erat, quum appropinquans Tyranna, strepitu ipso eques se prodidit,
 tenebra maiores affueto erant, quod obducta multa nubium caligine cœ-
 lum visum omnem ademerat. Itaque male potuit quippiam aduersus im-
 petum venientium prouideri, prouisum tamen est pro tempore, ordina-
 tusq; miles, vt ex auditu, non viso hoste, sumi iudicium valuit, neque no-
 stris, minus iniqua, suspectaq; ea habitudo temporis erat, & licet plus ani-
 mi afferentibus, quam nō expectantibus iniuriam esse soleat, tamen horror
 quidam inuaserat pectora, & promouere vix ullus gradum audebat am-
 plius. In ea vrorumq; hesitatione, Scanderbegus acceptis centum non am-
 plius equitibus ex Antesignanis, euolans è reliquis turmis maximo impetu
 ad lacessendos hostes vsque ad munimenta ipsa procurrit, incessansq; cla-
 more simul, ac coniectis verutis, homines aliquot extra assignata sibi loca
 protraxit, concitatos ad se assequendum opprimendumq;. Sed oppressi ipso-
 rum nonnulli sunt, reliqui sponte recepere se inter suos. Epirensis per ludifi-
 cationem aliquantisper hac illac cursitans, excitare in se maiora agmina
 quarebat. Vbi vero abire per eam inanem expectationem tempus vidit, &
 noctis aliquantisper tenebras appropinquante die fugari adinaduertit,
 reuersus ad suos, abiecto omni respectu, summa ratione cum Tanusio, Stre-
 sioq; (nam Moses in Tumenisto cum peditatu fuerat relictus) diuidit co-
 pias, admonitisq; singulis, quid facturi essent, ducit in hostem. Missilibus
 primus furor exatiatus, ac maior pars dimicationis per coniectum telo-
 rum acta. Nam Castriotus timens, ne si confunderentur ordines, discrimen
 suorum hostiumq; periret, negabat militi cominus inferre gradum,
 neque ad gladios venisset res, ni regij multitudine freti, insigne agmen suo-
 rum à leua parte mississent, vt nostros medios interciperent, quos vbi ali-
 quantulum à reliquo robore progressos vidit Scanderbegus, relictis mu-
 nimentis ocijsime ad id latus conuersus, diuisis & ipse viribus, vt vtrin-
 que pugna non intermitteretur, maximo impetu aggressus est. Non segniter
 primo impetu exceperunt Barbari, sperantes mox à castris affuturum subsi-
 dium: tamen vbi tarditate suorum dilabere paulatim vires sibi, & hosti
 crescere cum victoria ipsa ferociam videre, versis ad tentoria equis, fuga,
 qua sola poterant, se saluarunt, plures tamen ante fugam cecidere, simul &
 ex nostris nonnulli. Stresium etiam Tanusiumq; iam exoriens lucifer &
 inualecens semper vis hostium terga vertere coegit, insecuti ardentissi-
 me hostium ordines eam nostrorum paucitatem essent, sed ne animum Ty-
 ranni offenderet, abiecta cupiditate ultionis ad damna sua recensenda sunt
 conuersi. Prater eadem alia deformatio castrorum non fuit, neque pra-
 da quip-

De vita & gestis Scanderbegi,

Opinio pur-
puratorum &
saturatum, ad
valetudinem
Tyranni reci-
perandam, &
ad repellendos
Castrioti im-
petus.

de quippiam ablatum, nisi aliquot priuata occisorum spolia, nam pro
uallo non intra munimenta & captum & finitum est certamen. Purpu-
ratis maximo consilio calauerunt eam cladem Amurathem, ne maiora
praberent alimenta dolori, tamen nihil sollicitum senem sefellis, quod & pu-
blicum murmur, & priuata vulgi querela facile eam calamitatem incli-
nato ad male suspicandum animo, prodidere. Hostis captato tempore pra-
torium ipsum cruentis signis irrumperet, relinquere obsidione, & captum
tanto odio bellum pudor prohibebat. Suadebant tamen nonnulli Tyranno,
vt maiori parte copiarum Croia relicta, ipse Adrianopolim repetens, salu-
ti sua consuleret, abituram quoq; vim omnem morbi, si ex eo calamitatis
spectaculo, & cruentissimo hostium aspectu abiret, sed ingrauescente quo-
tidie malo, & deficienti paulatim spiritu, sensere omnes eam violentiam
fati nulla satis posse loci mutatione, nulla ope, vel consilio humano excludi.
Quare licet inuasse medicamentis (vt nunquam mortalia pectora spes
deferit) confectum corpus non desinerent, velut orbati magistro nauata, pro
se quisque procurabat omnia, quibus saluari ab ea tempestate exercitus
posset sublati, q; tentorijs qua late dispersa magis obnoxia iniuria, & oppor-
tuniora hosti erant, angustiiori circulo redacta sunt castra, firmataq; ma-
ximo & armorum & armatorum robore munimenta, sic omnibus ordi-
natis expectabant, aut mortem Tyranni, qua finem tunc armis faceret,
aut valetudinem forte recuperatam, qua eam obsidionem nouis consilijs
stabiliret. Nihil horum latebat Scanderbegum, nam tum ab exploratori-
bus visa omnia ponebantur ante oculos, tum caetera magis intima hostium
consilia, a transfugis aperiebantur, quorum plures quotidie ad ipsum &
reliquas vrbes confugiebant, maxime ex quo credi expectariq; indubitate
mors regis vulgo caput. Epirensis itaque aduerso ab assuetis irruptionibus
animo, reseruabat & ipse ferociam omnem in mortem Ottomanis, tamen
per Crainum montem pergens interdium, noctuq;, saepe Vranacontem allo-
quebatur, crebris quoque agminibus oberrans per colles vicinos, si interci-
pere seruitia aliqua exercitus posset, vel eo solo aspectu dolorem hominibus
incuriebat, sed modicum temporis in ea rerum cessatione, & hostium ma-
rore & expectatione abiit: nam Ottomanus illo triduo expirauit. Ferunt
tamen eum, quum adesse iam sibi extremum vita diem sentiret, lectulo cu-
bantem multa cum purpuratis suis longis querelis egisse, quod tam sordido
exitu fata omnem sua antea ceta vita tenorem sugillassent, vt qui totiens
Hungaricam ferociam inhibuisset, & insolentiam Gracorum cum ipso pe-
nè nomine sustulisset, sub ignobilis castelli manibus & oculis tam pudendi
hostis, infamem reddere spiritum cogeretur. Deinde ad Mahum etem con-
uersum, commendasse maximo studio illum fidei suorum, monuisseq; multa,
cum nunc audientibus alijs, nunc summotis arbitris, licet & defectum iam
viribus

Vltima Amu-
rathis verba,
tū proximus
esset morti.

viribus corpus, & manantes ex aspectu filij per ora lachryma senis vocem impedirent. Illud sepius iterabat, contemnendum nunquam hostem, de eo se vno pœnitentiam toto vitæ suæ tempore egisse, & apud Tartara (si modo extincto corpore pars vlla hominis remaneat) post hæc acturum, quod per contemptum paulatim educat o hoste, eam sibi ipse calamitatē, & notam in perpetuum, Ottomano nomini inuississet, dum tam sordide sub Croia mœnibus extinctum, totus terrarum orbis, & omnis deinceps at as velut fabulose referat. Opprimendum tum transfugam fuisse, quum per scelus illud in Hungaria sceleratum vindicauit imperium. Tum in ea rerum nouitate, & nondum firmatis populorum animis, deleri incruentis fermè omnibus suis cum nomine ipso hominem potuisse. Non Alybassam, qui primus alimenta ferocia eius & felicitis auspicia fortuna dedit, non alios fuisse mittendos, quibus tum captis tum occisis, ea & viriū sibi fomenta, & fidem apud subditorū ingenia perstruxerit, ut ipse totiens tanta ignominia, & imperij laceratione vix fando isthac crederet, nisi experientia magistra suo malo edoctus esset, 160. amplius millibus armatorum dicebat, intrauimus Epirum, & hic cœsedimus. Nunc si vacat, conferte capita, discutite omnia, animaduertetis quantum de summa sit detractum, non poterat homines tenere locus. Hodie quot tentoria vacua? Quot erratēs sine dominis equi? Quam diminutis longe copijs Adrianopolim repetetis? nam spiritū hunc Epirotico solo deuouere fata. Sed quid impedimenta, casusq; fortuna imputo mihi? tum enim primum hæc malorū semina orta in Epiro, at quantis cum tot bellorum motibus ardebat Hungaria, Eugenij, ac caterorum Christianorum concitans in nos arma? Quum non de Epiri, sed totius possessione imperij certabatur, ut Varnenses, Basiliensesq; labores præbent omnibus documentum. Ita dum ad tot negotia neque tempus, neque vires sufficiunt, creuit hic hostis, ut videtis. Quomodo autem post hæc cum eo, quauē arte belligerandum sit vobis, consilium à me expectare non debetis, qui tam iniquus mihi ipsi estimator in rebus omnibus fui. Nunquam magis cogitatus meos fefellit fortuna, felicior tu fortè bellator contra eum futurus Mahumetes, & pro tot datis honoribus mihi, Epiroticum forsitan tibi triumphum seruariere Dijs. Accipies itaque sceptrum hoc, & alia regni insignia filii, ac interea præcipue hostem hunc, ne inultam mortem hanc sinas, id vnū pro tam amplo honorificoq; patrimonio tibi sumito, eam solum victimam seniles manus exposcunt. Post hæc dicta obmutescens, Amurathes dimidium ferè eius diei in angustia spiritus consumpsit, tum obortis ante oculos tenebris, petitam tot Christianorum odijs animam exhalauit. Operaprecium nunc est audire hæc, & videre eos, qui tanta mercede rerum humanarum statum licentur, & credunt, sita concedi alicui posse perpetuam fortuna possessionem, ut non aliquo temporis momento interpellari queat.

Amurathes
moritur.

De vita & gestis Scanderbegi,

Fortuna possessio non est res perpetua. *ri queat. Quid Amurathe quondam maius? Cui splendidior fama viri (caterorum venia dixerim) toto orbe terrarum extitit? Qua attestatior*

Gesta Amurathis subcompendiorecensita.

Corinthi Isthmum Heximilium vocant.

fortuna fuit? Quis speciosiores ea aetate triumphos tulit, & tot victorum regum, ac superbissimorum populorum spolijs obsoletum iam Ottomanum nomen, ac Barbaricas domos ditavit? Hic domestico furore inhibito, ac fraterno sanguine (ita regni libido licere omnia facit) sumptis fortuna auspicijs, primus insanienti Gracia libertatem extorsit, & fixo in visceribus eorum imperio, acceptusq; inde virium alimentis, deinceps ceteros populos Christianos tot afflixit calamitatibus, ut eas enumerare sit difficile. Hic primus murum Gracorum in Peloponnesi faucibus iuxta Corinthi Isthmum, quem Heximilium nunc vulgo appellant, diruit, & peruiam sibi undequaque Europam fecit, qui tot regna in Asia, vrbesq;, nullo hereditario iure, sed virtute sola obtinuit, exercitus sudit, reges bello vicit, atque superavit. Qui etiam rege Hungarorum occiso, Hunniadem ingentis nominis ducem, ac bellatorum illum strenuissimum non semel fugavit, easq; fortuna sponsones animo voluens suo, totius orbis terra dominium, ac Christiana imperia omnia sponsondit sibi. At nunc quam dispar hominis animus, quam antea cetera vita dissimilis oratio fuit, ut tam sordide in oculis contempti olim hostis conqueri, & genere tam sæde sit auditus. Quo inuicti illi spiritus, & imperiosa vox abierat? quam tot duces, legiones, tot armatorum millia, timidis auribus audire. At nunc quam alius hominis vultus, alia facies, aliud spectaculus? Vbi caput illud tot decoratum triumphis? Vbi insignis sceptris dextera? La-

cet de-

et deforme cadauer, compressa manus, exporrecti pedes, qui tot gloriose terras victrices calcarunt, neque quippiam de tot bonis, tot laudibus caducum sibi corpus retinet. O imbecillem humana natura conditionem. O inanem mortalium gloriam. O cecas hominum mentes. *Quid iactamur? Quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potentiam, tant opere flagitamus, perpetuos scilicet his frui cuiquam datum?* O mira rerum mutatio fluxa humani imperij gloria, & ludentis fortunæ iocus. Corpus eius unguentis, aromatibusq; conditum seruaturn ornatisime est, humanum postea in Bursa Asia oppido ex more gentis.

Deploratio
humanæ im-
becillitatis.

Mahumetes mox rex salutaturn, mors senis, quo magis potuit silentio tecta est à purpuratis, ne eius rei fama ad hostes transiret. Per noctem collectis vasis, ac paratis ad discessum omnibus, incerta adhuc luce, sublata sunt signa. Mortuum autem Amurathem ferunt circa autumni dimidium, quinto, postquam obsideri capta fuerat Croia, mense. De illius vero atate variant homines, sed nullus quintum & octogesimum annum attigisse negat. Inuitus profecto Mahumetes eam obsidionem, & tam ignominiosum bellum reliquit: sed coactus est ire Adrianopolim ad veterem morem in sumendis fascibus seruandum, & seditiones, si qua (ut sit) in ea rerum mutatione orirentur, extinguendas. Non deseruit vestigia eius Scanderbegus, nunc vrgens, nunc carpens postremos, donec egressum omnes imperij sui fines vidit, tum duplici ouans latitia, & Amurathem tam ignominiose de medio sublatum, & fugatas hostiũ reliquias videret, ad suos reuersus, Croiam recto itinere petijt. Oppidani iam ingenti desiderio cum Vranaconte vrbe egressi, madentes adhuc sanguine campos, & possessa tamdiu ab hostibus loca oberrabant, morabantur vbique, perlustrabant omnia, vix visis singulis ac perscrutatis satis credentes sibi, ita infixus iam pridem horror virus, nondum suspensa pectora reliquerat, Scanderbegus maximo concursu vulgi exceptus est. Vranacontes primum inter multos amplexus deosculatus, ceteri deinde ex more, vulgus nunc ad pedes ducis prolapsum, nunc vestimenta eius apprehensans, cupida (ut solet) illis oscula figebat. Quantum magis potuit, ab ingenijs humanis clamore, cantibus, & omni genere instrumentorum expressa letitia est, non campanarum tinnitus, non perennes tota nocte accensi ignes per multos dies cessauere, conuiuia, epulaq; per totam urbem, vicisq; omnes & compita lautissime celebrata. Croienses pro fideli opera, gestisq; rebus, egregie sunt tum publice, tum priuatim laudati, presidio vltra præfixa stipendia ingens pecunia, ac vestimentorum magna vis erogata. Vranaconti præter aurum argentumq; clamides dua purpureæ, vnaq; auro contexta dono data, & quatuor deinceps villa. Postremoq; non expectatis fascibus decoratus est, ac totius Dux Aemathia designatus. Sed illud in primis à

Mahumetes
inuitus rediit
Adrianopoli-
m.

Scanderbegus
excipitur à
Croienfibus.

Vranacon-tes
dux Aema-
thia.

De vita & gestis Scanderbegi,

Castris non omissum, quum eius victoria nuncios ad omnes principes & populos vicinos mitteret: quare ingens undique concursus quotidie erat,

multi quoque (ut fit) nona tantum fama rei propter mortem Amurathis exciti, tanquã ad insuetam aliquam pompam spectaculi venere. Peruagauit is rumor breui totum ferme orbem terrarum, non expectatior tum, non letior nuncius Christianis omnibus esse potuit. Respirauit Hungaria, recepit Gracia spiritum, ac laxata velut sibi credidit vincula, omnium animi inani illa spe sunt erecti, dum eam regum mutationem, fortuna quoque sua statum expectant innouaturam. Heu fallaces cogitationes, & miseriora miserorum refugia, sublatum vidimus Amurathem, defuit ne ideo cruentior haeres? Huus certe nobis interitum post longa tandem mala lachrymis nostris concessere fata, idcirco ne cũ Mahumethe nostra abiere sordes? extincta calamitas est? Cõpressis scilicet manibus sedemus, mutuis inter nos odijs certantes, & ea vana credulitate mortalem cum vnius hominis capite tantam hostium fortunam credemus? Facturi tamen tum demum, & prapropere forsã (quod ominari horret animus) finem querelis, facturi malis sumus, quum & reliquarum nostrarum finem faciemus. Verum enimvero nunc lachrymis omisiss, breuem hanc leticiam cum ceteris sequamur. Iam certatim gratulationes ad Scanderbegum, vel ab externis gentibus aduolabant, diffusumq; precipue tunc est per ora populorum celebre viri nomen. Croia morte Amurathis tunc nobilior, quã Argos olim Pyrrhi morte reddita: sed ad eas gratulationes, ingens quoq; à Christianis ducibus gratitudo, & animorum munificentia accessit. Narz

que

Gratulationes ad Scanderbegum ab externis gentibus.

que Nicolaus tum Romanus Pontifex, Ladislaus Hungaria rex, & Philippus Burgundia Dux legatos contentione quadam ad eum cum ingenti auri argentiq; pondere miserunt, quum satis scirent eum tam longis bellorum incommodis exhaustum, tali auxilio indigere. Alphonfus quin etiam Arragonum rex (utpote qui longo ceteros intervallo in amando Scanderbego superabat) ad maximam pecunia summam illud quoque addidit, ccc. millia modium tritici, c. hordei, quum audisset sementem fieri prohibitam ab hoste in Epiro, & qua facta fuerat corruptam. Multos quoque artifices pecunijs suis conductos, ut Croia muros instaurarent, quos dirutos à Barbaris nouerat, misit. Castriotus instructis ludis omnis generis, ea pulchritudine spectaculi famam ipsam victoria mirum in modum auxit, alter iam exercitus sub Croia videbatur, tanta undique multitudo confluxerat, non spectatorum tantum, sed lectissima iuuentutis ad proposita sibi pramia expetenda, non videbatur usque adeo mirabile hominibus fractas ab Albanis fuisse vires Amurathis, intuentibus eam militarem atatem, & virorum robur circa Scanderbegum aspicientibus. Redierat vere tunc vetusta nobilitas Macedonia, & secula illa Alexandri, Pyrrhiq; iam obsoleta, in integrum restituta videbantur.

Nicolaus Pontifex Romanus.

Ladislaus Hungaria rex.

Seculo Alexandri & Pyrrhi nobilitas Macedonia. Vide Plutarchum.

HIC BELLI FINIS CVM AMVRATHE FVIT.

g 3

MARINI

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS. DE VITA ET GESTIS SCANDER-

*begi Epirotarum Principis,
Præfatio.*

VO studium me istud scribendi longius prouehit, eò crescere magis cum magnitudine ipsa rerum labores video mihi. Et nunc ex vero (quod in principio operis testatus sum) considerata illam suspensionem, non inanem timorem in hoc onere suscipiendo, ipso rei experimento fuisse agnosco. Nam licet aliquam partem itineris emenso, imminutus quoque paulatim labor fouere spe animum deberet, & maiores ad reliquum exolucendum corpus, expoliendumque subdere spiritus, non ideo minus me hoc onus conficit, quum & progredienti longius deficiant vires, & peractæ iam viæ incommoda, quæ solatium aliquod peragendæ posthac afferre deberent, è contrario ipsa

Italica fortuna. Apuli triumphus.

laboris extimatione atque memoria, non contemnendum incutiant timorem, quum nihilominus ardua difficultaq; mihi restare nunc video. Quis enim (vt Italicæ fortunæ, & Apuli triumphus nulla sit habenda ratio) bellum cum Mahumete gestum, illi quod cum Amurathe decertatum fuerat prius, vlla sui parte, vel rerum, ac periculi magnitudine, vel longitudine temporis, vel causis ipsis comparauerit? Quippe quum toties non incurrentis Epiroticis signis de summa imperij sit certatum, & ad externa confugientes auxilia nostros aliquando viderimus, neque res vlla finem armis, nisi mors alterius fecerit. Causas vero eius odij acriores omnes hic fuisse quis neget, & singula ad hoc bellum maiora præbita alimenta, quum amissâ tantum possessio Epiri, & accepta in parte imperij damna, Amurathi arma induerint. Mahumeti non hæc solum, tamdiu pertractata, & veluti iam cocta, verum recens patris fatum, & intolerabilis iniuria, rabiem verius quamdam & furorem iniecerint. Huius præterea tum ætatis impatientia, tum suapte natura ferox ingenium, & sitiens sanguinis, præcipue Christiani animus, omnem cupiditatem, sæuitiamque paternam facile superauit. Nam ad imperium quantum addiderit, indeque paribus viribus ac odijs in nos sit inuectus, Constantinopolitana fortuna (vt fileam alia) satis efficax documentum præbere potest. Quare non ab re censui, tanta rerum molimina præcensione aliqua in medium deducere, & noui hostis apparatus, noua etiam præfatione recensere, atque ita paulatim nunc ventis, velisque, nunc remigio, velut nauæ faciunt, alta æquoris secans, ad præfixum animo signum properare. Vel sicut onere aliquo, & labore itineris pressus viator, nunc refocillat vires, nunc alternis manibus, ceruice, humerisque, gestat pondus, nunc trahit, donec præstitutum attingat locum, ita ipse nunc amœnis di-

Cur noui hic posuerit præfationem.

uerticulis consulam mihi, legentibusque, nunc si aliter nequeam tractum pedibus (vt aiunt) onus quacunque exitu claudam.

MARINI

MARINI BARLETII SCO-
DRENSIS SACERDOTIS, DE VI-
TA ET GESTIS SCANDERBEGI
EPIROTARVM PRINCIPIS,
Liber Septimus.

TYRANNI mors Adrianopoli audita, creditaq; va-
rios animorum & rerum motus excitauit. Opti-
mates urbis (utpote qui nunquam vel imperium,
vel fortunã Amurathis fastidierant) maxime eo
nuncio indoluere, ac luxere diu senem, tum ob com-
munem iacturam (nullus namq; ad eam diem Otto-
mana gentis vel charior suis, vel iustior in hostes fer-
tur fuisse) tum quod eam regum mutationem non sine multis priuatorum
incommodis futuram sciebant. Præferuida tamen ingenia, rerumq; noua-
rum cupida, nullus satis profecto tetigit dolor, quin erecta sunt magis &
in spem adducta, quum Mahumethis & ferocis ingenij, & adolescentis sce-
ptrum longis iampridẽ votis exoptassent. Vulgus suo pte ingenio auidũ no-
uarũ rerũ mutationisq; maxima latitia nunciata audiuit, indeq; Ianizari,
qui filij Principis appellantur, armati per urbẽ peruagantes (ea enim li-
centia, vel peruersa potius consuetudine, in funere Regum gaudent) multa
priuatorum

Motus atque
tumultus in
Adrianopoli
ex morte A-
murathis.

De vita & gestis Scanderbegi,

Ianizari filij
principis bo-
na Iudæorum
& Christiano
rum inuadūt.

privatorum bona, Christianorum præsertim, atque Iudæorum, quorum
inuisa Turcis nomina, impune diripuerunt. Confluxerant præterea, & con-
fluebant indies ex omnibus partibus homines ad eam nouitatem rerum, &
nouorum fascium spectaculum videndum. Quare venienti cum exercitu
Mahumethi, incredibilis prope multitudo obuiam processit, sed Ianizari
quos diximus, primi omnium, à quo quum ex more veniam scelerum, &
rapinarum factarum in urbe æque facile, ac petiere impetrassent, acceptum
deinde intra mœnia ingenti letitia, ac magno plausu vulgi in regiam per-
duxere. Tum ab omnibus summus princeps conclamatus, & ornatus dia-
demate, sceptroque, ac cæteris regijs indumentis, in sedem paternam multis
supplicationibus populi, votisque, repositus est. Aerarium, Arsefaucique ei eod-
em tenore traditi. Obedientia à purpuratis & nobilissimis quibusque iure-
iurando promissa, aurum, argentumque, passim per vicos omnes diffusum, ac
militibus magna vis pecuniarum erogata. Ita vetustus mos gentis, & so-
lennitas in faciendis regibus ex parte seruata est in Mahumethe, ex par-
te non seruata. Nam primū omnium consueuere principes Turcarum filios,
vix dum pubertatis annos egressos, procul à se, & extra Europam in lon-
ginquis Asia locis tenere, illa forsitan ratione, ne (qua vix ullam satis præte-
terit atatem, personamque) regandi libidine parentibus insidientur. Quum
vero rex ipse moritur, vel morti creditur vicinus, Satrapa & alij, quorum
maior autoritas ad populum, & cura imperij, atque rerum publicarum,
prout quisque affectus est regia proli, nuncios, literasque, alij ad alios mit-
tunt, monentes de singulis, & sollicitantes aduentum illorum ad modo non
iacens sceptrum occupandum. Quinimmo ea contentione purpurati, dum
amiciori sibi quisque ex regijs liberis imperium seruare quarit, literas in-
ter se, nunciosque, latenter adhibita fraude intercipiunt, ne celeritate ab alijs
præueniantur. Nunc alijs relinquo cogitandum, quibus votis, quo libidinis
astu, iuuenes admoniti ad eam magnitudinem præmiorum vndique pro-
ruant. Tamen qui primus Isthora Hellepontis contingit, vel ei regni insi-
gnia manent. Nam prodeuntes obuiam, Ianizari cætera deinceps (ut nar-
rauimus) per securum ocium in eius potestatem redigunt. Cæteri fratres
propelluntur extra omnes imperij terminos, vel interficiuntur, ne aliqua
seditionis causa supersit. Vnde fluxit illud apud veteres: Fælicius priuatis,
quàm regibus liberis nasci. Cæterum istorum nihil Mahumethi continge-
re potuit, quum neque alij adessent fratres ad gubernacula imperij apti,
neque ipse priuatus ex Asia, sed magnis viribus ex hostili solo referret si-
gna, ubi primum (ut dictum est) militari consensu, & totius exercitus
sanctione rex fuerat designatus. Quare præter tumultum, periculumque, vl-
lum, quietissime imperio est potitus, neque ea letitia populi multis diebus
intermissa. Abierat iam cum dolore ipso nuper amissæ ducis memoria, oblitus
recer-

Mahumetes
fretur Turca-
rum.

Consuetudo
Turcarum prin-
cipum, ut libe-
ri longissime
absint à paren-
tibus.

Fælicius pri-
uatis quàm
regibus libe-
ris nasci.

recentis ignominia, ac Epirotica fortune omnium animi, euauerant
 recentes clades, ac fumantia adhuc funera sociorum, vixq; ullus deforma-
 ti reliquias exercitus, præ ea noui spectaculi pompa vidit, vel sit currit de-
 sipientibus laticia, quod virorum robur, quam speciem ordinum misissent
 in Epirum, & quam recepissent. Caterum impatiens ocij, ac insula ingenio
 crudelitatis Mahumetes, ad res imperij alias firmandas, alias innouan-
 das conuersus, primum omnium inuestigauit, an proles alia extaret ex A-
 murathe, & frater ullus sibi alicubi terrarum educaretur, in quem ex mo-
 re gentis ageret, & regium odium expleret. Obtulisse ferunt Calybassam
 (vt noui animum regis conciliaret sibi) infantem Calapinum nomine, se-
 xtum agentem mensem, quem ex Sponderbeij nobilis viri filia nouiter in ma-
 trimonio sibi iuncta suscepit Amurathes, & moriens fidei hominis com-
 mendauerat. Mahumethes ubi adhibitis peritis mulieribus, certam patris
 sobolem esse cognouit, necato illico infante, funus eius honorifice egit, sicq; di-
 ri auspicia regni sanguine fraterno consecrauit. Alij pro Calapino alienum
 puerum suppositum à Calybassa dicunt, educatumq; illum, & postmodum
 cum reliquis naufragij Byzantini Venetias allatum, ac deinceps Romæ Ca-
 lyxti temporibus sub custodia in aula Pontificum fuisse. Ego neutris assen-
 tior, sed vix tolerabilem errorem in omnibus inuenio, quum non videatur
 simile vero, vt Amurathem octogesimum iam egressum annum, generasse
 filios dicamus, ni hanc tam rarã liberalitatem natura nostra senserit atas,
 quam in Masinissa illo, & Catone prisca experta sunt secula. Vt cunq; sit,
 haud in magno discrimine pono, dummodo quod re ipsa fuit, diluceat. Li-
 benter namq; neq; ipse errare vellem, neq; alios reprehendere, sed ea est hi-
 storie norma & lex, vt versanda discutiendaq; multa falsa, mixta veris
 sint, quo velut in purgatis aquarum riuulis, nitidior haustus relinquatur
 ad hac nostra properantibus. Sequutus eam seuitiam Mahumethes (vt ni-
 hil penitus de sceleratis eius initijs omittam) nouis quotidie criminationi-
 bus in purpuratos domesticosq; confectis, & nonnullis eorum crudeli sup-
 plicio sublati, breui (quod iam pridem priuatus agitauerat) formidabilem
 se magis quam regem decet, ac inuisum propè populorum animis fecit, ve-
 terũ sanctiones, ac instituta maiorũ, & leges ipse suas domi forisq; nunc cor-
 rigendo, nunc supplendo omnes ferè innouauit. Nouis vectigalibus subditos
 onerauit, & ad copias augendas, ac erarium locupletandum magis quã alius
 quispiam animũ intendit. Nam (quod ad reliqua attinet vitia) inter cæ-
 teras eius sordes, auaritia quid maximum numeratur, vt in vestitu, vi-
 ctuq; parcissimum fuisse dicant, sagacissimum supra hominem ingenium,
 ac cupidissimum rerum magnarum nemo illi non ascribit, crudelitate, &
 ferrea (vt aiunt) virga omnes excessit mortales, modicum discrimen inter
 suos extraneosq; fecit, vix mitior domestico quam hostili sanguini, perfidi-
 a in

Calapinus
 Amurathis fi-
 lius necatur à
 Mahumethe.

Autor diuer-
 se sententiæ est

Historiæ nor-
 ma & lex.

Mahumetes
 magis se for-
 midabilem,
 quam regem
 declarat.

Auaritia Ma-
 humetis.

Dotes bonæ
 & malæ Ma-
 humetis.

De vita & gestis Scanderbegi,

dia in homine maior non inuenta, non fidem ulli, non promissa seruauit, sed nō illecebris, omniq; libidinum genere ferox animus abstinuit, tamen sine controuersia tum peritus, tum fortis bellator, laboris ac uigiliarum patientissimus, religionis simulator non ineptus, uinum de more gentis nō bibit, linguam, literasq; Gracas, Persicas, & Arabicas calluit, historias uersare, audireq;, amor illi in uniuersa uita fuit, astrorū ac siderum precipuus obseruator, ut omnia acta, agēdaq; sibi ad eorū cursus referret, neq; defuit sauitia illius mixta quoque quadam seueritatis ac iusticia species, ut per uia omnia, tutissimāq; itinera eo imperante essent, abolitumq; penitus latronū ac pradonum nomen. Et (ut habitum etiam ipsum oris, corporisq; perstrigam) mediocris, uel modica potius statura, tam ingētes claudebat spiritus, uultus animo non dissimilis, aspectusq; toruus, terribilis, nasus obscurus, pallidus color, corpus quadratū, ac membra robustissima, eaq; uis brachiorum, ut olim quū apud Amurathem patrem Scanderbegus ageret, ex omni regia inuentute in arcu tendendo à solo eo adolescente adolescens superari uix pateretur. Magis fortasse quam par erat, ad Mahumetē intendimus animum, quandoquidem non eius mores, uitamq;, sed Scanderbegi scribere promissimus. Volui tamen in hoc cōmunis uoluptatis rationem habere, quippe quum non ingrata hac posteris qualiacunq; futura putem, ut tam praclari ducis, & hostis alioqui nominatissimi, interiorē, exteriorēq; habitum hic uelut in speculo positū haberent. Quū neq; minima pars laudis nostri ducis in eo uersetur, & eò magis fortuna, uirtusq; eius spectatior reddatur, quò magis hunc nunc deprimimus merito, nunc extollimus.

Dum sic hostium animi ad noui principis contemplationem essent conuersi, & eius cura ad domesticas res transmissa, Castriotus interea instaurationem Croia, & murorum reparationem maxima diligentia aggressus, totos dies in eo opere consumebat. Munimenta uetera, quae partim diruta, partim quassata, nonnulla etiam demolita erant, omnia renouauit, auxitq;, & in elegantiore firmioremq; speciem reformauit, quā ab antiqua simplicitate fuerant constructa. Quum nullus tormentorum usus, nullum machinarum inuentum, urbium salutem tunc infestabat, in militum tantum pectoribus, & fortium uirorū dextera omnia bellorum munia erant reposita. Atq; utinam adhuc tam insignis inuentor artis lateret, & eo munere nostra carerent secula, plures fortasse Hectoras, plures Epaminondas, plures Scipiones haberemus, neque tam prompta deditio ciuitatibus esset, & passim ad perfidiam fidelissimorum populorum animi cogerebantur. Quod si prisca tempora id genus insidiarum sensissent, non eousque uel militum, uel ducum processisset uirtus, non occisi laudem Hectoris Achilles, Aeneas Turni, Tolumnij Cossus, sed humilis aliquis de plebe uir, & vile mancipium habuisset. Non decennalis obsidio Troia totius penē orbis

oculos,

Historiarum
amator.
Astrologus.

Hostis latro-
num & præ-
donum.

Instauratio
urbis Croia.

Comparatio
ætatis Scan-
derbegi ad
hanc nostram

Bombardorū
usus utinam
non esset.